

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

ORTAOKUL 5. VE 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
YABANCI KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER YILDIZ

Ankara, Ocak, 2018

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

ORTAOKUL 5. VE 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
YABANCI KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER YILDIZ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. Z. CANAN KARABABA

Ankara, Ocak, 2018

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

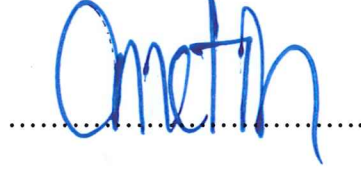
Kevser YILDIZ'ın hazırladığı "Ortaokul 5. ve 6. Sınıf T¼rkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözc¼klerin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma J¼rimiz tarafından Eğitimin K¼lt¼rel Temelleri Anabilim Dalı/ T¼rkçe Eğitimi Programı'nda Y¼ksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: (Danışman) Doç. Dr. Z. Canan Karababa

¼ye : Doç. Dr. Canan ASLAN

¼ye: Doç. Dr. Özay KARADAĞ

ONAY:

Bu tez Ankara ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim- Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından .../.../2018 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetimi Kurulunca .../.../2018 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail G¼VEN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

ETİK BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Kevser YILDIZ

ÖZET

ORTAOKUL 5. VE 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN YABANCI KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN İNCELENMESİ

YILDIZ, Kevser

Yüksek Lisans, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Z. Canan Karababa

2018, xi + 107 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, anadili öğretiminde temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki yabancı kökenli sözcükleri incelemektir. Tarama modeline dayalı betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında geçen yabancı kökenli sözcüklerin varlığı, niceliği ve niteliği belirlenmiştir. Çalışmada, kitaplarda yer alan yabancı kökenli sözcükler, Türkçe karşılığı olanlarla sınırlandırılmıştır. Belirlenen kitaplar incelenmiş ve sonuç olarak Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %9,8; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise %5,3 oranında olduğu saptanmıştır. Ayrıca, incelenen kitaplarda yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocukların sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin, 5. sınıf düzeyinde %17; 6. sınıf düzeyinde ise %23 oranında yabancı kökenli olduğu görülmüştür. İncelenen kitaplardaki yabancı kökenli sözcüklerin en çok Arapça ve Fransızca kökenli olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara dayanarak, Türkçe ders kitapları hazırlanırken sözcük seçiminde daha duyarlı olunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Türkçe ders kitapları, yabancı kökenli sözcükler, sözcük öğretimi.

ABSTRACT**A RESEARCH OF LOANWORDS IN 5TH AND 6TH GRADE SECONDARY
SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS**

YILDIZ, Kevser

Master, Department of Cultural Foundations of Education

Thesis Advisor: Doç. Dr. Z. Canan Karababa

2018, xi + 107 Pages

The purpose of the study is to investigate the loanwords in Turkish teaching textbooks used as a main source in mother tongue teaching. In this study which is a descriptive research based on the scanning model, the existence, quality and quantity of loanwords in the 5th and 6th grade Turkish textbooks and workbooks are examined. In this study, loanwords in the books used as materials is limited the words which have meaning in Turkish. The books determined as materials were investigated and the study concluded that, the ratio of loanwords, having meanings in Turkish, is 9.8% in the 5th grade Turkish textbooks; and the ratio of loanwords, having meanings in Turkish, is also 5.3 % in the 6th grade Turkish workbooks. In addition, with the vocabulary teaching techniques, the words aimed to gain the students' vocabulary, it was seen that the ratio of the loanwords was found to be 17% at 5th grade; and the ratio of the loanwords was 23% at 6th grade. It was found that loanwords in the books examined were mostly of Arabic and French origin. Based on these findings, it has been indicated for further studies that in choosing vocabularies for Turkish workbooks must be more sensitive.

Key words: Turkish textbooks, loanwords, vocabulary teaching.

ÖNSÖZ

Bu araştırma sürecinde anadili gelişimi ve anadili öğretimine ilişkin pek çok kaynak okudum. Bu kaynaklardan biri de Emin Özdemir'in "Anadilin Toprağında" adlı yapıtıydı. Bu kitapta, Emin Özdemir'in, Velet Çelebi'nin "Atalar Sözü" adlı yapıtından aktardığı bir atasözü, beni derinden etkiledi. Atasözünde şöyle diyordu: "Türk'ün iti kente inicek Farisice ürür." Yüzyıllardır anadilimizi nasıl hor gördüğümüzü yüzümüze çarpıyordu. Ne yazık ki bugün de yabancı dil özentiliğinden kurtulduğumuzu söylemek güç.

İncelediğim ders kitaplarında karşıma çıkan bazı yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe karşılıklarını bilmediğimi görmek, yedi yıllık bir Türkçe öğretmeni olarak, anadili bilincimi bir üst düzeye taşıdı diyebilirim. Bu bakış açısı ve duyarlılık, araştırmam boyunca edindiğim en büyük kazanımlardan biri oldu.

Bu kazanımları edinmemde bana yol gösteren hocalarıma ve araştırmama katkıda bulunan arkadaşlarıma gönül borcu duymaktayım.

Eğitim yaşamım boyunca tanımış olduğum en sevecen ve en duyarlı insan olan, canım hocam Prof. Dr. Cahit Kavcar'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Öğrencisi olduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Rehberliğine her zaman gereksinim duyacağım.

Araştırmam boyunca bana bilgisi ve deneyimleriyle yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Zehra Canan Karababa'ya, en çok da bana güvendiği ve sabırla dinlediği için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürisine davetimizi kabul eden ve bu süreçte yardımlarını esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Canan Aslan ve Doç. Dr. Özay Karadağ'a çok teşekkür ederim.

Zor anlarımda bana güç veren ve hep yardımına koşan Bilge Nur Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmamın güvenilirliğini ölçmemde on sekiz yıllık öğretmenlik deneyimi ve bitmeyen öğrenme aşkı ile araştırmama katkı sağlayan çalışma arkadaşım Züleyha Tosun Gönay'a yardımları için teşekkür ederim.

Kevser YILDIZ

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
ETİK BİLDİRİM	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem	8
1.2. Amaç	9
1.3. Önem	9
1.4. Sınırlılıklar	10
1.5. Tanımlar	10
BÖLÜM 2	12
YÖNTEM	12
2.1. Araştırmanın Modeli	12
2.2. Çalışma Materyali	12
2.2.1. Ders Kitapları	12
2.2.2. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	14
2.2.3. Ortaokul 6.	17
2.2.4. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı	18
2.3. Verilerin Toplanması	19
2.4. Verilerin Çözümlemesi	20

BÖLÜM 3	22
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	22
3.2. Türkçenin Başlıca Ses Özellikleri	23
3.3. Türkçenin Sözvarlığı İçerisindeki Yabancı Kökenli Sözcükler	24
3.3.1. Yerleşmiş Yabancı Kökenli Sözcükler	25
3.3.2. Yerleşmemiş Yabancı Kökenli Sözcükler.....	25
3.3.3. Dolaşıcı Sözcükler.....	25
3.4. Sözcüklerin Yapısal Özellikleri.....	26
3.4.1. Basit Yapılı Sözcükler	26
3.4.2. Türemiş Yapılı Sözcükler	26
3.4.3. Birleşik Yapılı Sözcükler	27
3.5. Anadilinde Sözcük Öğretimi	27
3.6. Diller Arasındaki Sözcük Alışverişi	30
3.7. Eğitim-Bilim Dili ve Türkçe	32
3.8. Yeni Sözcük Üretme	34
BÖLÜM 4	37
BULGULAR VE YORUMLAR	37
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	37
4.1.1. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yer Aldığı Cümlelere Örnekler	61
4.1.2. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yer Aldığı Cümlelere Örnekler	69
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	80
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	92
4.3.1. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler	92
4.3.2. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler	93

4.4. Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Sözcük Kullanımına İlişkin Genel Bulgular.....	95
4.4.1. İncelenen Kitaplarda Sözcük Kullanımına İlişkin Tutarsızlıklar	95
4.4.2. İncelenen Kitaplarda Aynı Anlama Gelen Sözcüklerin Kullanımından Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları.....	97
4.4.3. Eş Anlamlı Sözcüklerin Öğretimi.....	97
BÖLÜM 5.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
5.1. SONUÇLAR	99
5.2. ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR	103

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
1. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler	38
2. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler	45
3. Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları	52
4. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Şart” Sözcüğü	82
5. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Planlamak” Sözcüğü.....	82
6. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Plan” Sözcüğü	82
7. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Cevaplamak” Sözcüğü	83
8. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Acele Etmek” Sözcüğü	84
9. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “İşaret” Sözcüğü	85
10. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “İm” Sözcüğü	86
11. TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Şok” Sözcüğü	88
12. Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yapısal Özellikleri	90

KISALTMALAR

Tez içinde kullanılan kısaltmaların anlamları abecesel sıra dizininde verilmiştir.

MEB :Millî Eğitim Bakanlığı

TDK :Türk Dil Kurumu

Ar. : Arapça

Far. :Farsça

Fr. : Fransızca

İng. : İngilizce

İt. : İtalyanca

Lat. : Latince

T. : Türkçe

s. : sayfa

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Anadili, ulusal kültür öğelerinin başında gelir. Anadili, toplumların benliğinin önemli bir parçasıdır ve toplumun yaşamından izler taşır. Dilde gerçekleşecek her türlü değişim ve gelişim toplumları etkileyecektir.

“Dil, anlam taşıyıcı sese dayalı dil göstergelerinin (bir anlamda sözcüklerin) oluşturduğu bir dizgedir” (Adalı, 2011: 20). Sözcükler dili oluşturan bir dizge olarak dilin ve iletişimin temel yapılarından biridir. Birey anadilini öğrenmeye seslerden başlar, ardından sözcükler aracılığıyla duygu, düşünce ve gereksinimlerini aktarır, iletişim kurar.

“Dil yalnızca iletişim ve anlaşma aracı değil, aynı zamanda bir düşünme aracıdır. Çünkü her düşünce özü gereği bir sözdür. Düşünme, kavramlar ve o kavramların yerini tutan sözcüklerle yapılır” (Sever, 2011: 2). Dolayısıyla sözcükler ve kavramlar düşüncelerimizi oluşturur ve öğrenilen her yeni sözcük ve kavram hayal dünyamızı genişletir ve düşünme becerimize güç verir. “Sahip olunan her kelime, işaret ettiği anlam ya da anlamlar aracılığıyla düşünme yeteneğinin de sınırlarını çizer” (Karadağ, 2013: 55). Bir anlamda ne kadar çok sözcük biliyorsak o kadar geniş düşünürüz. Bu nedenle düşünen, sorgulayan, duyarlı bireylerin yetişmesinde sözcük öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Anadili öğretiminin temel amaçlarından biri çocuğun sözcük dağarcığının genişletilmesidir. Karadağ (2013: 55)’a göre “Hem iletişim yoluyla anlamların insanlar arasında aktarılmasında, hem de dil yoluyla oluşturulan kurmaca dünyanın insana sunduğu düşünce geliştirme imkânı bakımından, kelime öğretimi anadili eğitiminin en merkezi bölümünde yer alır”.

Anadili öğretiminin temel amaçlarından biri olan sözcük öğretiminin nasıl yapılacağı da önemli bir konudur. Sözcük öğretiminin başarılı olabilmesi için planlı biçimde yürütülmesi gerekir. Bunun için de hangi sözcüklerin öğretileceği, bu sözcüklerin öğretiminde hangi teknik ve yöntemlerin kullanılacağı belirlenmelidir.

Öğretilecek sözcükler öğrencilerin düzeylerine, ilgi ve gereksinimlerine uygun olmalı ve tekrar çalışmaları ile pekiştirilmelidir. Ayrıca derste işlenecek metinler de çocuğun sözcük dağarcığının gelişimine etki edeceğinden bu metinlerin seçimde titiz davranılmalıdır.

Sözcük öğretimi etkinlikleri ile öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin seçiminde dikkat edilmesi gereken bir konu da bu sözcüklerin Türkçenin anlatım gücünü ve olanaklarını yansıtan nitelikte olmasıdır. Özellikle, yabancı kökenli sözcükler yerine Türkçe karşılıklarının seçimine ve kullanımına önem verilmeli çünkü üretilen yeni sözcüklerin yaygınlaşması ve yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarının çocuğun belleğinde yer etmesi için bu sözcüklerin eğitim öğretim ortamlarında etkin olarak kullanılması gerekmektedir. Böylece çocukta dil duyarlılığı oluşacak ve dilde gerçekleşecek yabancılaşmanın da önüne geçilecektir.

Çocuğun anlam evreni, okuma etkinlikleriyle genişletilebilir. Anadili öğretimi süreci boyunca, Türkçe derslerinde; okuma alışkanlığı edinmiş, dil bilinci ve sevgisi kazanmış, dilin olanaklarından yararlanabilen bireyler yetiştirmek amacı doğrultusunda temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitapları, anadili sevgisi ve duyarlılığını çocuklara duyumsatabilecek biçimde hazırlanmalıdır.

Türkçenin sözvarlığını yansıtmaya bakımından titizlikle hazırlanmış ders kitapları, çocuğun birçok gelişimini olduğu gibi dil gelişimini de destekler; onun diline karşı duyarlı olmasını sağlar. Bu duyarlılığı kazanan çocuk da başka dillere ait sözcükleri kullanmaya karşı direnç gösterir ve kültürünün bu en önemli öğesine sahip çıkar. Bugün, Türkçenin karşı karşıya bulunduğu en önemli sorunlardan biri, bilinçli ya da bilinçsiz olarak "yabancı sözcük kullanma eğilimi"dir. Bu tutumun /tutkunun önüne ise, ancak okul yaşamının ilk yıllarından başlayarak, özellikle Türkçe derslerinde yapılan etkinliklerle ve bu derslerde kullanılan araç-gereçlerle geçilebilir. " (Aslan, 2006:8).

Günlük konuşma dili ile kamusal alanlarda kullanılan dil farklılıklar göstermektedir. Günlük dilde bireysel tercihler öne çıkmakta ve bireylerin sözcük seçimi değişiklik gösterebilmektedir ancak kamusal alanda ölçünlü dil kullanılmalıdır. Özellikle eğitim öğretim ortamlarında Türkçenin en duru halini kullanmakla yükümlüüz. Böylece eğitim öğretim ortamlarında kullanılan ölçünlü dil günlük konuşma dilini de etkileyecektir.

"Dil öğrenimi beyni, dolayısıyla düşünceyi, biçimlendirir. Sosyal yapının iç dokusunu anadili oluşturur" (Kavcar, 2002: 152). Anadili, toplumları bir arada tutan,

ortak tarihin, kültürün ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan birleştirici bir araçtır. Birey anadiliyle düşünür ve anadili benliğinin bir parçasıdır. Anadilinde gerçekleşecek yabancılaşma, bireyin önce kendisine sonra topluma yabancılaşmasına neden olacak ve sonuçta toplumun sosyal yapısını, düşünme biçimini de etkileyecektir. Toplumlar arası iletişimin ve etkileşimin hızına ulaşmakta güçlük çektiğimiz günümüzde, dil kirlenmesi sadece Türkçenin değil tüm dillerin ortak sorunudur.

Dil kirlenmesi ile toplumun kendi benliğini yitirmesi ve bir anlamda etkilendiği kültürlerin boyunduruğu altına girmesi söz konusudur. Kavcar (2002)'ın Türkçenin güncel sorunlarını belirlerken değindiği, yabancı sözcük tutkusu ve yabancı dil düşkünlüğü de bu etkilenmenin bir göstergesidir. Hepçilingirler (2007) yabancı dillerin etkisini, “daha anaokulundayken teslim alarak kimliğinden, geçmişinden, kültüründen kopardığı insanı kendisiyle birlikte getirdiklerine bağlıyor ve körü körüne bir yabancı hayranlığı yaratıyor” biçiminde dile getirmiştir.

“Bir toplumun, bir ulusun öteki toplumlarla hiçbir ilişki kurmadan yaşamasına olanak yokken uluslararası ticaret, siyaset, kültür ve sanat ilişkileri hemen dile yansımakta ve yeryüzündeki bütün dillerde, başka dillerden alınma öğeler bulunmakta, kimi zaman bunlar bir dili bütünüyle yabancılaştıracak kadar artabilmektedir” (Aksan, 2015: 37).

Türkçede yabancı kökenli sözcüklerin yaygınlaşmasının neden olacağı bu tür bir yabancılaşmaya karşı Türk Dil Kurumu (TDK) önemli çalışmalar yapmaktadır. Her ne kadar yabancı kökenli sözcüklere karşılık bulmada çeşitli sorunlarla karşılaşılrsa da 1993 yılında Yabancı Kelimelere Karşılık Bulma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon yabancı kökenli sözcüklere Türkçe karşılıklar bularak basın yayın organları aracılığıyla bu sözcükleri yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

“Yabancı kelimelere önerilen karşılıkların yerleşmesi hususunda çok önemli bir mesele de bu sözcüklerin dil gelişimini tamamlamakta olan öğrencilerin ders kitaplarında yer alıp almamasıdır. Toplumda her zaman öğreticilik ve taklit edilirlilik açısından önemli bir yere sahip her daldan öğretmenin bu kelimeleri kullanması ve yaygınlaştırmasındaki tavırları çok önemlidir. Önerilen karşılıklar TDK hassasiyetiyle Millî Eğitim Bakanlığı veya diğer yayınevlerinin çıkardığı ders kitapları, araç ve gereçlerinde kullanılabilir” (Balaban, 2015: 590).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2015 yılında yayımlanmış olan Türkçe Dersi Öğretim Programında; 6, 7 ve 8. sınıfların sözlü iletişim kazanımlarının sırasıyla 13, 12 ve 11. maddelerinde “Yabancı dillerden

alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. ” cümleleri ile sözcük seçiminde gösterilmesi gereken özen açık biçimde vurgulanmıştır.

Çocukların, özellikle gelişim sürecinde öğrendiği ve sıklıkla kullandığı yabancı kökenli sözcükler çocuğun anlam evrenine girerek yerleşecektir. Aksan (2015: 25)’a göre yabancı dillerin etkisinin artmasıyla birlikte “...dil kendi benliğini yavaş yavaş yitirmekte, yabancılaşma temel söz varlığına kadar inerek dilin pek çok kavramının kendi öğeleriyle anlatılmasına, yeni kavramların anlatım bulmasına, eğitim ve öğretimin anadiliyle gerçekleştirilmesine engel olmaktadır”.

Eğitim sistemimizde, ortaokul düzeyindeki öğrencilere, en çok Türkçe dersi verilmektedir. Ortaokul düzeyindeki bir öğrenci, haftada 35 saat ders görmektedir. Bu 35 ders saatinin; 5. ve 6. sınıf düzeylerinde altı saati, 7. ve 8. sınıf düzeylerinde ise beş saati Türkçe dersine ayrılmaktadır. Türkçe dersine ayrılan zaman ile verilen önem görülmektedir. Türkçe derslerinde kullanılan ders kitapları da eğitim sürecinin bir parçasıdır ve nitelikli ders kitapları bu sürecin daha verimli olmasında etkilidir. Bu nedenle Türkçe ders kitapları incelenmelidir.

İlgili Çalışmalar

Türkçe ders kitaplarının anadili öğretimi sürecinde temel kaynak olarak kullanılması, kitapların incelenmesini ve geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla ders kitaplarını inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Ders kitaplarındaki sözcük varlığı ve sözcük öğretimi üzerine yapılan araştırmalardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Karababa (2002) Türkiye’de ve İngiltere’de anadili öğretiminde kullanılan ders kitaplarını incelediği çalışmasında, kitapların iç ve dış özelliklerini belirleyip kitapları karşılaştırmıştır. Bu çalışmada, İngilizce kitapların bol resimli ve renkli olduğu, bir sayfada çeşitli büyüklükte ve tipte yazıların olduğu; Türkçe kitapların ise daha az resimli ve renkli olduğu, yazıların tüm sayfalarda aynı renkte ve büyüklükte olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Türkçe kitaplarındaki resimlemelerin metne paralel durumları canlandırmasına rağmen metni tanımlayıcı ve açıklayıcı, anlatımı güçlendirici nitelikte olmadığı belirlenmiştir. İngilizce kitaplarda ise resimlemelerin metinleri tanımlayıcı, açıklayıcı ve bütünleyici ve öğrencinin dikkatini çekecek nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. Karababa (2002) çalışmasında, incelediği ders kitaplarında yer alan

metinlerin sözcük sayısına ilişkin bulgulara da yer vermiştir. Her iki anadili ders kitabında yer alan metinlerin sözcük sayısının, düzeylere paralel biçimde arttığını gözlemlenmiştir. Ancak İngilizce kitaplarda bir konuya ilişkin pek çok kısa metin varken, Türkçe kitaplarda bir konuya ilişkin bir metnin olduğu görülmüştür. İngilizce kitaplarda en çok dile ilişkin açıklamalara ve güncel materyallerden alıntılara yer verilirken Türkçe kitaplarda en çok şiir, anı ve öykü türlerine yer verildiği belirlenmiştir.

Aslan (2006)'ın Türkçe ders kitaplarında "Türkçe olmayan sözcükler" in kullanımı üzerine yaptığı çalışmasında, ilköğretim 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarını incelemiştir. Türkçe ders kitaplarındaki metin sorularında yer alan yabancı kökenli sözcükler incelenmiş ve bu sözcüklerin %4,5 oranında olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak Aslan (2006), Türkçe ders kitaplarının Türkçe sözcüklerin kullanımı konusunda duyarlı ve titiz hazırlanmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Mine (2008) ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı sözcükleri incelediği çalışmasında, dilimizde doğu ve batı kökenli sözcüklerin olduğuna değinmiştir. Son yıllarda günlük konuşma dilimizde, özellikle İngilizce sözcüklerin arttığını ve yanlış kullanımların olduğunu ancak bu durumun yazılı eserleri ve ders kitaplarını etkilememiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca belirlediği yabancı kökenli sözcüklerin dile yerleştiği ve atılamayacağı kanısına varmıştır.

Gül (2009) 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan sözcük öğretimi etkinliklerinin etkinliğini araştırdığı çalışmasında, sözcük öğretiminin etkinlikler yoluyla yapılmasının çocuğun sözcük dağarcığını ve kavram gelişimini etkilediğini belirlemiştir.

Deniz (2009), 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinliklerini incelemiş ve sözvarlığı açısından değerlendirmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin ilgisini çeken etkinliklerin sözcük öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yaş gruplarına yönelik bilinmesi gereken sözcük hazinesine dair tek bir sözcük belirlenmediği için sözcük öğretiminin rastlantıya bırakılmış olduğunu belirlemiştir.

Baldan (2009), 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin sözvarlığını ve günlük seviyesini belirlediği çalışmasında, ders kitabındaki metinlerin Türkçenin sözvarlığını yansıtması bakımından zayıf olduğunu belirlemiştir.

Yiğit (2011), 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri sözcük varlığı açısından incelemiş ve metinlerin sözcük varlığı bakımından yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sözcük öğretiminin planlı yapılamadığını çünkü düzeylere göre bilinmesi gereken sözcüklerin belirlenmediğini belirtmiştir.

Aru (2013), Türkçe ders kitaplarında kelime hazinesini geliştirmeye yönelik planlamayı incelediği çalışmasında, sözcük öğretime yönelik bir planlamanın olmadığını belirlemiştir. Öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin metinlerden rastgele seçildiğini ve bu sözcüklerin etkinliklerde çoğu zaman yalnızca bir kez geçtiğini saptamıştır. Ayrıca her sınıf düzeyinde farklı sözcüklerin öğretilmesinin amaçlandığını ve bunun da tekrar çalışmalarının yapılmasını olanaksız kıldığını belirtmiştir.

Özkan (2013) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin öğretimi ve iç sözlük ilişkisini incelediği çalışmasında, kız öğrencilerin sözcük kullanımında daha etkin olduğu ve sosyal çevre farkının kazanımların edinilmesinde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca öğretilecek sözcüklerin kolaydan zora ve öğrenciye görelilik ilkeleri göz önünde bulundurularak belirlenmediği sonucuna varmıştır.

Lüle Mert (2013), 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 19 metni ve 8. sınıf Türkçe çalışma kitabındaki sözcük öğretime yönelik etkinlikleri incelediği çalışmasında, bu kitapların sözcüksel görünüm bağlamında özenli bir çalışmanın ürünü olmadığını belirtmiştir. Ayrıca incelediği metinlerde yabancı kökenli sözcüklerin %13 oranında olduğunu belirlemiştir.

Karadağ (2013)'ın, her sınıf düzeyine göre yaygın olarak kullanılan sözcükleri ve öğretilmesi önerilen sözcükleri belirlediği çalışması, sözcük öğretiminin planlı biçimde yürütülebilmesi açısından önemlidir.

Koçkaya (2014) ortaokul düzeyinde klasik yöntemlerle yapılan sözcük öğretimini incelediği çalışmasında, geleneksel yöntemlerle yapılan sözcük öğretiminin yetersiz kaldığını belirtmiş ve çocukların hangi yaşta hangi kelimeleri bilmesi gerektiğine yönelik çalışmaların eksikliğine dikkat çekmiştir.

Sarıca (2014), ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarını, yöntem-tekni ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar açısından incelediği çalışmasında,

tüm yayınevlerinden çıkan kitapları tek tek değerlendirmiştir. Bazı kitaplardaki sözcük çalışmaları ile kazanımların örtüşmediği sonucuna ulaşmıştır.

Gündoğdu (2014), ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sözcük öğretimi etkinliklerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. İşlenmesi zorunlu izleklerdeki etkinlik sayılarının diğerlerine göre daha az olduğunu; okuma, yazma ve dilbilgisi etkinliklerine çokça yer verilirken izleme/dinlemeye ve konuşma etkinliklerine neredeyse hiç yer verilmediğini belirlemiştir. Sözcük varlığını geliştirmeye yönelik etkinliklerin konuşma ve dinleme etkinliklerini de kapsayacak biçimde hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Murat (2014), 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin, 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan sözcüklere erişim düzeylerini belirlemiştir. Murat (2014), öğrencilerin özellikle yabancı kökenli sözcüklerin anlamlarını yazamadıklarını ya da bu sözcükleri yanlış kullandıklarını saptamıştır.

Arpağ (2016), 7. sınıf ders kitabındaki metinlerde geçen sözcük türleri bakımından değerlendirmiştir. Hangi tür metinlerde hangi sözcük türlerinin daha çok kullanıldığını belirlemiştir. Metin türünün, metinde en çok geçen sözcük türlerine etki ettiğini saptamıştır.

Demirgüneş (2017) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen sözcüklerin kullanım sıklıklarını belirlemiştir. Sözcüklerin kullanım sıklıklarının belirlendiği bu ve benzeri çalışmalar, sınıf düzeylerine göre ders kitaplarının sözcük varlığının belirlenebilmesi ve sözcük varlığındaki değişimin gözlenebilmesi açısından önemlidir.

Aslan (2006), Mine (2008) ve Lüle Mert (2013)'in araştırmaları yapılan bu araştırmaya en yakın olan çalışmalardır. Özellikle Aslan (2006)'ın çalışması ile bu çalışma arasındaki fark, Aslan (2006) ilköğretim 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin sorularını incelerken bu çalışmada 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki tüm etkinlikler incelenmiş ve belirlenen sözcük yapısal özellikleri ve nitelikleri açısından da değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen sözcüklerin ne kadarının yabancı kökenli olduğu da belirlenmiştir.

1.1.Problem

Dilimizde yabancı kökenli pek çok sözcük yer almaktadır. Bunların bazıları dilimize yerleşmiş, bazıları da yerleşmektedir. Dilimizin ve benliğimizin korunması adına yabancı kökenli sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmalıdır. Özellikle eğitim öğretim sürecinde kullanılan ders kitapları bu duyarlılığı yansıtmalıdır çünkü çocuklara verilen eğitimin niteliği geleceğimize ve dilimize yön verecektir.

Türkçe, uzun süre Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise batı ülkeleriyle kurulan yakın ilişki sonucu, özellikle Fransızca sözcüklerin dilimize girişinde artış olmuştur. Türkçe, Dil Devrimi ile yabancı kökenli sözcüklerden arındırılmak istenmiş ve dilde sadeleşme çalışmaları başlatılmıştır. Günümüzde ise Türkçe, İngilizcenin etkisi altına girme tehlikesi ile karşı karşıyadır. “Bir zamanlar Arapça ve Farsçanın ağırlığı altında ezilen dilimiz, şimdi de batı dillerinin boyunduruğu altına girmektedir. İşin asıl ürkütücü yanı ise bu durum karşısında yeterli duyarlılığın gösterilmemesidir” (Sezgin, 2004: 5).

Yirminci yüzyılda, teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişimin sınırları ortadan kalkmıştır. Toplumlar arası etkileşimin izleri, hayatımızın her alanında kendini göstermektedir. Yemek kültürü, dinlenen müzikler, giyinme biçimleri, özel gün kutlamaları gibi sosyal yaşamdaki pek çok alanda görülen değişim dilde de etkisini göstermektedir. “Günlük hayatımızda ihtiyaçlarımızı gidermek için Batının gelişmiş teknolojisini alırken dilini de beraberinde alıp kullanıyoruz” (Karababa, 1993: 14).

Karababa (1993: 146) çalışmasında, İngilizceye paralel anlatım biçimlerinin (talk-show, check up, hobi, çifte standart vb.) Türkçeye aktarılmasının:

1. “Türkçenin anlatım gücünü kısırlaştırdığı,
2. Türkçenin yapısına ve anlatım biçimine uymayan dil öğeleri oluşturduğu,
3. Türkçenin işlerliğini ve üreticiliğini bozduğu” sonucuna varmıştır ve sözcükler yoluyla yabancı bir kültürün bizlere dayatılmakta olduğuna değinmiştir.

İlkokul ve ortaokul yılları anadili öğretiminde çok önemlidir çünkü bu süreçte çocuğun sözcük dağarcığı hızla gelişmeye devam eder ve çocuğun öğrendiği her yeni sözcük dil evreninde, kullanım sıklığına da bağlı olarak, kalıcı hale gelir. Türkçesi olmasına rağmen sıklıkla tekrar edilen yabancı kökenli sözcükler, çocuk tarafından

benimsenecek ve çocuğun etkin sözcük dağarcığı (aktif sözcükler) içinde yer alacaktır. Çocukların eğitim öğretim sürecinde, derslerinde sürekli duyduğu ve günlük yaşamda kullandığı yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanması olası görülmemektedir.

Yapılan incelemeler sonucunda Türkçe ders kitaplarında yabancı kökenli sözcüklerin varlığı belirlenmiştir. Türkçe ders kitapları anadili öğretiminde en sık kullanılan temel kaynaklardır. Anadili öğretiminde en sık başvuru olan bu kaynakların dil duyarlılığı açısından incelenmesi gerekir.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında, Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin niceliği ve niteliği çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Çalışmanın amacı:

Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerin varlığını, niteliğini ve niceliğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?
2. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin nitelikleri ve yapısal özellikleri nelerdir?
3. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin ne kadarı yabancı kökenlidir?

1.3. Önem

Çocukların anadilini doğru, etkili ve güzel kullanabilmeleri, özellikle ilkököl ve ortaokul çağlarında aldıkları eğitime ve dil duyarlılığını ne kadar edindiklerine bağlıdır. Dil duyarlılığının ve sevgisinin çocuklara kazandırılmasında, anadili öğretimi sürecinin bir parçası olan ders kitaplarına da sorumluluk düşmektedir.

Yabancı sözcük kullanma eğilimi, anadili gelişimi açısından bir tehlike olarak görülmektedir ve bu tehlikenin önüne geçebilmek için eğitim ortamlarında dilin doğru kullanılması ve ders kitaplarının titizlikle hazırlanması gerekmektedir. Türkçe ders kitaplarında, günlük yaşamda sıklıkla kullanılan Türkçe sözcüklerin yerine, yabancı kökenli karşılıklarının kullanılması, Türkçe Öğretim Programı (2015)'nda yer alan "Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır." kazanımı ile de çelişecektir.

Ders programlarının amaçlarının hayata geçirilmesi noktasında önemli bir yere sahip olan ders kitapları özenle hazırlanmalı ve ders programlarında olduğu gibi ders kitapları da sürekli geliştirilmeli ve güncellenmelidir. Dolayısıyla bu çalışma, çocuğa dil duyarlılığının ve sevgisinin kazandırılmasında etkili olan Türkçe ders kitaplarının incelenmesi gerekliliğinden hareketle alana katkı sağlayacaktır. Ayrıca Türkçe ders kitaplarının hazırlanması sürecinde dil duyarlılığının göz önünde bulundurulması gerekliliğine ve bu konudaki eksikliklere dikkat çekmektedir.

1.4.Sınırlılıklar

Çalışma, 2017-2018 eğitim öğretim yılında ortaokul 5. ve 6. sınıflarda kullanılan, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak ücretsiz olarak öğrencilere ulaştırılan, iki farklı yayınevının Türkçe ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı ile sınırlandırılmıştır. Ortaokul 5. ve 6. sınıflarda okutulan bu iki kitabın yayınevlerinin farklı olmasının nedeni, bu iki düzeyde en çok bu yayınevlerinden çıkan kitapların kullanılıyor olmasıdır.

Türkçe ders kitaplarında pek çok yabancı kökenli sözcükle karşılaşmıştır. Ancak bu çalışma, Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerle sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Metin: Günay (2013: 35) metni "başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı" olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre bir sözcük, sözcük grubu ya da tümce metin olabilir. Ayrıca Günay (2013)'a göre her türlü ders kitabı açıklayıcı metin olarak kabul edilmiştir.

Sözvarlığı: Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel sözvarlığı, insanın organlarından ve vücut bölümlerinden başlayarak yiyecek-içeceklerine, en sık kullandıkları araç-gereçlere, doğayla, tarımla ilgili konu ve olaylara, en sık gereksinme duydukları eylemlere ve sayı sistemine kadar uzanan bir kavramlar bütünüdür (Aksan, 2014: 14).

Sözcük Dağarcığı: Bir bireyin kullandığı sözcüklerin tümü (Vardar, 2007: 182).

Etkin ve Edilgin Sözcük Dağarcığı (Aktif ve Pasif Sözcükler): Yazılı ve sözlü anlatımda rahatça kullanabildiğimiz kelimeler aktif, ara sıra duyduğumuz ve bir metin içinde karşılaştığımız zaman anladığımız kelimeler ise pasiftir (Karakuş, 2000: 128).

Sözcük Ölümü: Aksan (2010: 23)'a göre sözcük ölümü “sözcüğün gösterdiği nesnenin, toplumun ve bireyin yaşamında artık yeri kalmaması, tanınmaz olmasıdır”. Sözcük ölümüne neden olan bir diğer etken de yabancı dillerin etkisiyle “yabancıların yeğlenmesi”dir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmada kullanılan model, çalışma materyali, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden, tarama modeline dayalı “içerik çözümlemesi” kullanılmıştır. “İçerik çözümlemesi, metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli sözcüklerin ve kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılıdır” (Büyüköztürk, 2010: 269). İçerik çözümlemesinin önemli özelliklerinden biri kodlama sürecinin sonunda sayısal verilere ulaşılmasıdır.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki metinlerde, Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin varlığı, tarama modeline dayalı “içerik çözümlemesi” ile belirlenmiştir. Metinlerde geçen yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı belirlenerek sayısal verilere ulaşılmıştır.

2.2. Çalışma Materyali

Çalışma materyalleri, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Türkçe derslerinde kullanılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak okullara gönderilen Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. tarafından basılan 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile MEB Yayınları tarafından basılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak belirlenmiştir.

2.2.1. Ders Kitapları

Başarılı bir eğitimin gerçekleştirilebilmesi için öğrencilere kazandırılması hedeflenen davranışlar önceden belirlenir ve bu doğrultuda öğretim programları

hazırlanır. “Bir ülkede eğitimin başarıya ulaşması hazırlanan ders programlarının niteliğine bağlıdır” (Solak ve Yaylı, 2009: 444). Ders kitapları, hazırlanan bu programları yansıtır ve uygulama sürecinin işleyişini belirler. “Ders kitapları eğitimin kitlesel boyutu düşünüldüğünde bireysel ve toplumsal yaşamı çevreleyen tüm bilgi, beceri ve değerlerin tek tek bireylere taşınabilmesinin en kolay ve en ekonomik yolunu oluşturmaktadır” (Ülper, 2010: 5).

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2012)’nde ders kitabı, “Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen basılı eser” olarak tanımlanmıştır.

Ders kitabının bir parçası olan öğrenci çalışma kitabı ise şöyle tanımlanmıştır:

“İlgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser ile üniteleri görsel ve işitsel yönden destekleyen CD, DVD, VCD gibi ek materyalleri kapsayan set” (MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları yönetmeliği, 2012).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2017)’nda, “okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanma, estetik ve sanatsal değerleri fark etme, Türkçeyi kurallarına uygun, doğru, etkili ve özenli kullanma, söz varlığını zenginleştirme, hayal gücünü geliştirme ve sorgulama becerisi kazandırma” temel amaçlar arasında yer almaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkçe dersi okuma, yazma, dinleme/izleme ve konuşma olmak üzere dört temel beceriye ayrılmıştır. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle bu beceriler arasındaki bağ, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirerek okuduğunu anlamasını ve kendini yazılı ve sözlü en iyi biçimde ifade etmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Dilin doğası gereği bu becerilerin geliştirilmesinde nitelikli metinlere gereksinim duyulmaktadır. Türkçe derslerinin odağında da metinler yer almaktadır. Bu da Türkçe derslerinde, basılı materyal olarak ders kitaplarının kullanımını kaçınılmaz kılmaktadır.

Eğitim öğretim yılı boyunca derslerde kullanılmak üzere hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanan ders kitapları, eğitim öğretim yılı başında okullara dağıtılmaktadır. Bu kitaplar özel yayınevleri ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları arasından seçilmektedir.

Ders kitabı incelemeleri, iç ve dış özellikler olarak iki ana başlık altında yapılmaktadır.

“Kitapların kapak, yazı, resimleme gibi nitelikleri “Dış Özellikler” başlığı altında, kitaplarda bulunan metinlerin konuları ve temel iletileri açısından incelenmesine ve hedef davranışların kazandırılmasında izlenen yolların açıklanmasına da “İç Özellikler” başlığı altında yer verilmiştir” (Karababa, 2002: 34).

Bu çalışmada da, Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitapları incelendiği için öncelikle, ders kitabının nasıl düzenlendiği ve işleyişi üzerinde durulmuştur. Bunu yaparken de iç ve dış özelliklere değinilmiştir.

2.2.2.Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

2017-2018 eğitim öğretim yılında Türkçe derslerinde kullanılmak üzere öğrencilere ulaştırılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanmıştır. Bu kitap, önceki yılların aksine 2017-2018 eğitim öğretim yılında, 5. sınıf Türkçe ders kitabı ve Türkçe öğrenci çalışma kitabı olarak ikiye ayrılmamış tek kitap olarak basılmıştır.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın boyutları 27x19 cm'dir. Kitap 254 sayfadır. Mat kuşe kâğıda basılmıştır. Baskı kalitesi, renklerin canlılığını yansıtabilmekte ve uzun süre dayanıklılığını koruyabilecek niteliktedir.

Dış kapak renkli ve resimlidir. Kapakta; kitabın adı, kullanılacağı sınıfın seviyesi, yayınevi belirtkisi ve kapağın yarısından çoğunu kaplayan bir kitap resmi yer almaktadır. Kitapta kullanılan renklerin canlılığı, sayfa düzeni, baskı kalitesi ve görseller ilgi uyandırabilecek niteliktedir.

Arka kapakta kitabın ücretsiz olduğuna ve denetim pulu taşıma zorunluluğu olmadığına dair iki açıklama, üç ayırmaç, denetim pulu, ISBN numarası ve bir resimleme bulunmaktadır. En fazla alan, 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü ile ilgili bir resimlemeye ayrılmıştır. Dış ve arka kapak renklendirme açısından uyumludur.

İç kapakta kitabın adı, kullanılacağı sınıfın seviyesi ve yayınevi bilgileri tekrarlanmıştır. Ayrıca kitabın yazarları, baskı yılı ve yeri belirtilmiştir. İç kapak renkli ve resimsizdir. İç kapağın arka sayfasında, kitabın hiçbir şekilde yayınlanamayacağına yönelik bir uyarı, kitabın hazırlanmasına katkıda bulunan alan uzmanlarının adları, Millî

Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun onay yılı, onay sayısı, ISBN numarası ve kitabın kaç adet basıldığı yazmaktadır. â

İç kapağın ardından sırasıyla İstiklâl Marşı ve Türk Bayrağı, Gençliğe Hitabe ve Atatürk portresi yer almakta ve her biri tüm sayfayı kaplayacak biçimde sayfa düzeni sağlanmıştır. Ardından gelen 6. sayfa “İçindekiler” bölümüne ayrılmıştır. Bu sayfada toplam 8 izlek ve her izlekte yer alan 5 okuma metninin adı ve sayfa numaraları verilmiştir. Bu bölümde her izleğin arka planında farklı bir renk kullanılmıştır. İzlekler için seçilen renkler daha sonra da izleklerin içerik tasarımında tutarlı biçimde kullanılmıştır. İzleklerdeki her 5 metinden biri dinleme, biri serbest okuma, diğer üçü de farklı türlerdeki metinlerdir. Her izlek sonunda “Tema Değerlendirme Soruları” vardır.

Kitabın 7. sayfasında “Organizasyon Şeması” başlığı altında, kitapta bulunan bölümler ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar “tema adı, işlenecek metinler ve serbest okuma metni, derse hazırlık çalışmaları, okuma/dinleme/izleme yönergesi, işlenen metnin ismi, yazar biyografisi, metin etkinlikleri, gelecek derse hazırlık çalışmaları ve tema değerlendirme soruları” ile ilgili olup her açıklamanın okla üzerinde gösterildiği 5 resim bulunmaktadır.

İzlekler “Çocuk Dünyası, Millî Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Millî Kültür, Okuma Kültürü, Sağlık/Spor, Doğa ve Evren” olarak belirlenmiştir.

Her izlek başında, birleştirilmiş iki sayfaya yayılmış, ilk sayfanın tamamını ikinci sayfanın da ufak bir bölümünü kaplayan büyük bir resim bulunmaktadır. İkinci sayfanın sağ üst köşesinde, büyük harflerle izlek adı, numarası; sağ alt köşede ise yine büyük harflerle, izlek adına göre daha küçük boyutlarda yazılmış metin adları yer almaktadır. Bu iki sayfaya yayılan tek büyük resim izlekteki metinlerde kullanılan görsellerin arasından seçilmiştir.

Her izlek için bir renk belirlenmiş ve izlek içerisinde tutarlı olarak tekrar eden uygulamalarda bu rengin tonları kullanılmıştır. Hazırlık çalışmaları arka planı, metin okuma yönergesi için konan madde işaretleri, etkinlik başlıkları, gelecek derse hazırlık çalışmaları arka planı, tema değerlendirme soruları başlığı ve madde işaretleri, sayfa

kenar çizgileri ve sayfa numaralarını içine alan daireler belirlenen rengin tonlarından seçilerek bir bütünlük sağlanmıştır.

İzlekte yer alan her metnin soldaki sayfadan başlamasına özen gösterilmiştir. Her metnin başında ikişer sorudan oluşan “Hazırlık Çalışmaları” bulunmaktadır. Bu sorular öğrencinin önceki bilgilerini yoklayacak, öğrenciyi metne hazırlayacak, metinle ya da görsellerle ilgili çağrışımlar yapmasını sağlayacak türde açık uçlu ve anlatıma dayalı sorulardır.

Hazırlık çalışmalarının ardından metnin nasıl okunacağına yönelik bir ya da iki kısa yönerge bulunmaktadır. Dinleme metinlerinde yönerge bulunmamakta, hazırlık çalışmalarından sonra doğrudan metin ile ilgili etkinliklere geçilmektedir.

Metinler siyah kalın renkte ve kitap harfleri ile rahat okunabilecek biçimde yazılmıştır. Metinlerde çoğunlukla beyaz arka plan kullanılmıştır. Metinlerle ilgili görseller çoğunlukla resimlemelerden oluşmaktadır. Resimlemelerin dışında fotoğraf, karikatür, minyatür, tablo, dergi ve kitap kapakları ve irili ufaklı pek çok görsele yer verilmiştir. Okunacak metnin başlığının altında, renkli, sarı bir kutu içinde metnin yazarı ya da şairi hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin başına varsa şair ya da yazarın bir resmi eklenmiştir. Serbest okuma ve dinleme metinlerinde, kitapçıklardan alınan ve yazarı belli olmayan metinlerde bu bölüme yer verilmemiştir. Bazı metinlerin içinde geçen sözcüklerin sözlük anlamları, sözcüğün geçtiği aynı sayfada, küçük kutular içinde verilmiştir. Metin okunurken sözcüğün anlamına bakılabilecek biçimde sayfa düzeni sağlanmıştır.

Her metinle ilgili en az 6 en fazla 10 etkinliğe yer verilmiştir. Kitapta toplam 250 etkinlik vardır. Metin ile ilgili etkinliklerden sonra “Gelecek Derse Hazırlık” bölümü yer almaktadır. Bu bölümde bir ya da iki yönerge ile çocukların bir sonraki ders için yapması gereken hazırlıklar haber verilmiştir.

Kitapta öykü, şiir, masal, fıkra, roman, tiyatro, söyleşi, deneme, otobiyografi, mektup, destan, karikatür, açıklama yazıları ve dergilerden alıntılar gibi farklı türlerde metinlere yer verilmiştir.

Dinleme/izleme metinleri kitapta yer almamaktadır. MEB Yayınlarının 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın öğretmen kılavuz kitabı yoktur. Dinleme/izleme metinlerine eba.com.tr adresinden ulaşılabilir. Bunun için de okulun Genel Ağ altyapısının

olması, dinleme için bilgisayar, izleme için yansıtım aleti gibi gerekli donanımların sağlanması ve sorunsuz işlenmesi gerekmektedir.

Her izlekte işlenmesi zorunlu olan dört metin vardır. İzleklerdeki beşinci metinler serbest okuma metinleridir ve etkinlikleri yoktur. Her izleğin sonunda yer alan serbest okuma metinleri metne ilişkin görsellerle desteklenmiştir.

Kitaptaki 8. izleğin “Tema Değerlendirme Soruları”ndan sonra kaynakça verilmiştir. Ardından bir sayfada Türkiye Haritası, son sayfada da Türk Dünyası Haritası yer almaktadır.

2.2.3. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

2017-2018 eğitim öğretim yılı boyunca ortaokul 6. sınıf düzeyinde, Türkçe derslerinde kullanılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak okullara dağıtılan kitaplardan biri Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. tarafından basılmıştır. Bu kitap öğrenci çalışma kitabı ve ders kitabı olarak ikiye ayrılmıştır. Ders kitabında sadece işlenecek metinler, çalışma kitabında ise işlenecek metinler doğrultusunda derste yapılacak etkinlikler yer almaktadır.

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın boyutları 27x19 cm, sayfa sayısı 96'dır. Kitap 1. hamur kâğıda basılmıştır.

Kitabın kapağında beyaz arka plan kullanılmıştır. Kapağın üst kısmında dersin adı ve kitabın okutulacağı seviye kırmızı ve beyaz renklerle; sağ alt köşede yine kırmızı harflerle “Ders Kitabı” ve hemen altında yayınevi yazmaktadır. Kapağın ortasına, daire içine alınmış açık bir kitap resmi yerleştirilmiştir. Kitabın sayfa açma payı ve kitap sırtı koyu yeşil renktedir. Sol alt köşede çeşitli renklerde, şeritler halinde desenler bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında da beyaz arka plan kullanılmıştır. Arka kapakta üç ayırmaç, ücretsiz olduğuna ve denetim pulu taşıma zorunluluğu olmadığına dair bir açıklama, ortasında büyükçe bir resimleme, ISBN numarası ve en altında da yayınevi belirtkesi bulunmaktadır. Sayfa açma payı yine şerit halinde yeşil renktedir. Sayfa düzenindeki boşluklar ve renkler arasındaki keskin zıtlık dikkati çekmektedir.

İç kapakta kitabın adı, yazarları, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ve yayınevi yazmaktadır. İç kapak, yayınevi ayırmacı dışında renksiz ve resimsizdir. İç kapağın arka sayfasında, yayınevi ile ilgili iletişim bilgileri, izinsiz

kullanılmayacağına dair bir uyarı, kitaba katkısı geçen dil uzmanı ve görsel tasarımcıların adları, baskı yılı ve yeri bulunmaktadır. Ardından gelen sayfalarda sırasıyla İstiklâl Marşı, Gençliğe Hitabe ve Atatürk portresi yer almaktadır. “İçindekiler” bölümünde izleklerde yer alan metinlerin adları ve sayfa numaraları belirtilmiştir.

Her izleğin başında iki sayfa izleğin tanıtımına ayrılmıştır. İlk sayfada izleğin adı, tam sayfa bir resim ve izleğin konusuna uygun bir şiir ya da alıntı söz; ikinci sayfada izlekte yer alan metin adları ve kare içinde iki küçük resim yer almaktadır. Resimler izleğin içindeki metinlerin görsellerinden seçilmiştir. Sayfanın altında izlekte yer alan metinlerde yazım, noktalama ve sözcük seçimi açısından aslına sadık kalındığını belirten bir açıklama vardır. Kitapta her izlek için farklı bir renk belirlenmiştir. Her izlek için belirlenen renk, ders kitabı ve çalışma kitabında aynıdır. Kitapta, beş sayfa dışında metinlerin olduğu tüm sayfalar görsellerde desteklenmiştir. Kitapta görsel olarak resimleme ve fotoğraf kullanılmıştır.

Kitabın sonunda kaynakça, Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası yer almaktadır.

2.2.4. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nın boyutları 27x 19 cm, sayfa sayısı 376'dır. 1. hamur kâğıda basılmıştır.

Dış kapağın tasarımı ders kitabı ile aynıdır. Ders kitabı ile öğrenci çalışma kitabı kapaklarının arasındaki fark, kitabın adı ve kitap sırtı ile sayfa açma payının şerit halinde kırmızı renk olmasıdır.

İç kapakta kitabın adı, kullanılacağı sınıfın seviyesi, yazarları, yayınevi bilgileri ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylandığı yıl, kurul karar sayısı ve 5 yıl boyunca ders kitabı olarak kabul edildiği bilgileri yer almaktadır. İç kapak yayınevi belirtkesi dışında renksiz ve resimsizdir. İç kapağın arka sayfasında yayınevi adresi, baskı yılı, kitapta katkısı bulunan dil uzmanı ve görsel tasarımcıların adları ve izinsiz basılıp yayınlanamayacağına ilişkin bir uyarı bulunmaktadır.

İç kapağın ardından gelen sayfalarda, sırasıyla İstiklâl Marşı ve Türk Bayrağı, Gençliğe Hitabe, Atatürk portresi yer almakta ve her biri tüm sayfayı kaplayacak

biçimde sayfa düzeni sağlanmıştır. 6, 7 ve 8. sayfalar “İçindekiler” bölümüne ayrılmıştır. Bu sayfalarda toplam 8 izlek ve her izlekte yer alan altı ya da yedi okuma metninin adı ve sayfa numaraları sırasıyla verilmiştir.

Kitapta yer alan izlekler “Dünya ve Çevre, Millî Mücadele ve Atatürk, Biz ve Değerlerimiz, Bilim ve Teknoloji, Millî Kültürümüz, Sanat ve Toplum, Vatandaşlık Bilinci, Sağlık, Spor ve Oyun” olarak belirlenmiştir.

Her izleğin ilk sayfasında önce izleğin adı, altında izlekte yer alan metinlerin adları ve en altta iki küçük görsel yer almaktadır. Bu görseller metinlerin yer aldığı ders kitabındaki görsellerden seçilmiştir.

Kitabın sayfalarının üst kenar boşlukları, her izlek için belirlenen renk ile renklendirilmiştir. Üst kenar boşluğunun ardından etkinlikleri başlayacak metnin adı yazılmıştır. Her metin için en az 3 en fazla 10 etkinliğe yer verilmiştir. Toplamda 52 metne ilişkin 357 etkinlik ve her izleğin sonunda “Tema Değerlendirme” bölümü vardır. Tüm etkinliklerin başlıkları aynı renktedir. Etkinliklerde kullanılan renklerin çeşitliliğinin renk karmaşasına neden olduğu söylenebilir. Neredeyse her sayfada çeşitli renklerde kutular, arka planlar, renkli kenarlıklı kutular dikkati çekmektedir. Etkinliklerdeki yönergelerin hepsi siyah renkte ve aynı yazı tipi ile yazılmıştır. Etkinliklerde, farklı büyüklüklerde resimlere, çizelgelere ve kavram haritalarına da yer verilmiştir.

Her izlekte en az bir en fazla iki dinleme metnine yer verilmiştir. Dinleme metinlerine eba.gov.tr adresinden ulaşılabilen ya da metinler öğretmen kılavuz kitabından okunabilmektedir. Dinleme metinlerinin başlıklarının önüne kulaklık resmi konularak görsel uyarıcıdan yararlanılmıştır.

Kitabın sonunda tek sayfada kaynakça verilmiştir. Bu kitapta Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası’na yer verilmemiştir.

2.3. Veriler ve Toplanması

Bu çalışmada, çözümlene birimi olarak “sözcük” seçilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki metinlerde yer alan tüm yabancı kökenli sözcükler taranmıştır. Ardından Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Daha sonra, Türkçe öğrenci çalışma

kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan tüm sözcükler incelenmiş ve bu sözcüklerden yabancı kökenli olanları belirlenmiştir.

Veriler toplanırken özgün metinlerin başlıkları ve yazarı belirtilen özgün metinler; özel adlar (Tamburi Cemil Bey, Hezarfen Ahmet Çelebi vb.); yabancı kökenli olup Türkçesi olmayan yiyecek adları (karamela, cips, hamburger vb.); kurum ve kuruluş adları (Uluslararası Uzay İstasyonu vb.); dönem ve savaş adları (Milli Mücadele, İstiklal Savaşı vb.); deyimler ve atasözleri (ses sedanın kesilmesi, akıl öğretmek) ; dini, milli bayramlar ve özel gün adları (23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı); TDK'nin Genel Ağ adresinde yer alan Büyük Türkçe Sözlük'ün kullanımını göstermek amacıyla örnek verilen sözcük ve sözcük anlamları (hukuk, hak, seans); yönetmelik ve kanunlar (İstismar ve ihmalden korunma hakkı vb.); öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerde geçen, özgün metinlerden alınmış cümleler değerlendirmeye alınmamıştır.

İncelenen kitaplarda, günlük konuşma dilinde rastladığımız bazı yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarının kullanılmasını benimsetmek ve dil duyarlılığı oluşturmak amacıyla hazırlanan etkinliklerin olduğu görülmüştür. Bu etkinliklerde özellikle örnek verilen yabancı kökenli sözcükler (anons, transfer, trend, global, online vb.) değerlendirmeye alınmamıştır çünkü yazarların amacı bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasını yaygınlaştırmaktır.

Etkinliklerin içerisinde yer alan, çevirmeni belirtilmeyen yabancı kaynaklı eserlerden alınan paragraflar ya da yazarı belirtilmeyen metinler (Küçük Prens, Hayalden Gerçeğe) değerlendirmeye alınmıştır. Yazarı belirtilmeyen metinlerin ya da paragrafların kitap yazarları tarafından yazıldığı varsayılmıştır. Dolayısıyla bu metinlerde kullanılan dilin yazarların tercihi olduğu düşünülmüştür.

Belirlenen sözcükler abeceye göre sıralanmış ve kitapta kaç kez tekrarlandığı (frekansı) belirlenmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Tavşancıl ve Aslan (2001)'a göre içerik analizinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Kodlama verilerinin iyi tanımlanması ve açık olması gerekir. Kodlama işleminin güvenilirliğini ortaya koymak için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{(\text{Uzlaşma sayısı} + \text{Uzlaşmama sayısı})}$$

İncelenen kitaplar 8 izlekten oluşmaktadır. Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için her kitaptan rastlantısal olarak bir izlek seçilmiş ve iki araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar arasındaki tutarlılık %96 olarak bulunmuş ve kodlama sürecinin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarından toplanan veriler abeceye göre sıralanmış ve kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Ardından her iki kitapta geçen tüm sözcükler sayılmıştır. Böylece 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında geçen yabancı kökenli sözcüklerin oranı belirlenmiştir. Belirlenen yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleri, Öz Türkçe Sözlük (Püsküllüoğlu, 2012) ve Öz Türkçe Kılavuzu (Püsküllüoğlu, 2009) temel alınarak ayrı bir çizelgede sıralanmıştır.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında, yabancı kökenli sözcüklerin içinde geçtiği cümlelere örnekler verilmiştir. Bu cümlelerin içinde geçen yabancı kökenli sözcükler, yerleşmiş ve yerleşmemiş olmalarına ve sözcüklerin yapısal özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki sözcük öğretimine yönelik etkinliklerle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen tüm sözcükler incelenmiştir. Bu sözcüklerden ne kadarının Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcük olduğu oran olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 3

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki yabancı kökenli sözcüklerin belirlenmesi sürecinde ilk dikkati çeken, sözcüklerin Türkçenin ses özelliklerine uyup uymadığı olmuştur. Bu nedenle, bu bölümde Türkçenin ses özelliklerine yer verilmiştir.

İncelenen kitaplarda yer alan yabancı kökenli sözcüklerin niteliği belirlenirken, Aksan (2010)'ın tanımlamalarından yararlanılmıştır. Aksan (2010) Türkçenin sözcük varlığı içerisinde yer alan yabancı kökenli sözcükleri; yerleşmiş yabancı kökenli sözcükler, yerleşmemiş yabancı kökenli sözcükler ve dolaşıcı sözcükler olarak tanımlamıştır. Bu nedenle, “Türkçenin Sözcük Varlığı İçerisindeki Yabancı Kökenli Sözcükler” başlığı altında bu tanımlamalara yer verilmiştir.

Sözcüklerin kökeninin belirlenebilmesi için sözcüklerin yapısal özelliklerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle sözcüklerin yapısal özelliklerine ilişkin konulara değinilmiştir.

Bu çalışmada değinilen konulardan biri de öğrenci çalışma kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan yabancı kökenli sözcüklerdir. Sözcük öğretimi etkinlikleri ile Türkçe karşılığı olmasına rağmen çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan yabancı kökenli sözcükler incelenmiştir. Dolayısıyla çocuğun sözcük dağarcığının gelişimde önemli bir yeri olan sözcük öğretimi üzerinde durulmuştur.

Her dilde yabancı kökenli sözcükler vardır. Diller arası sözcük alışverişinin neden olduğu dil kirlenmesi konumuzla ilişkili olduğu için “Diller Arasındaki Sözcük Alışverişi” başlığına yer verilmiştir.

Türkçede yabancı kökenli bilim terimlerinin çokluğu dikkati çekmektedir. Bununla birlikte Türkçenin bilim dili olmadığına yönelik görüşler vardır. Bilim terimlerinin Türkçe karşılığının üretilmemesi ya da üretilen sözcüklerin kullanılmaması hem dil kirliliğine neden olmakta hem de Türkçenin bilim dili olmasının önünde bir engel

olarak görülmektedir. Ayrıca, bazı eğitim kurumlarımızda yabancı dille eğitim yapılmaktadır. Bu durumun, bireylerin anadili gelişimini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Üstelik eğitimin anadili ile yapılmadığı bir yerde dilin kendiliğinden bilim dili olarak gelişmesi mümkün değildir. Bu bakış açısı ile “Eğitim-Bilim Dili ve Türkçe” konusuna değinilmiştir.

Yaşamlarımızdaki hızlı değişimlerle birlikte yeni sözcüklere gereksinim duyarız. Gereksinim duyulan bu sözcüklere Türkçe karşılıklar üretilmediğinde yabancı sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Yeni sözcük üretimi anadilin gelişimi açısından son derece önemli bir konudur. Aynı zamanda yabancı kökenli sözcüklerin neden olduğu kirlenme de ancak yeni sözcük üretimi ile engellenebilir. Bu nedenle, son olarak yeni sözcük üretimi konusuna yer verilmiştir.

3.1. Türkçenin Başlıca Ses Özellikleri

Bu çalışmada, Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki metinlerde geçen yabancı kökenli sözcükler taranmıştır. Yabancı kökenli sözcükler, öncelikle ses özellikleri ile dikkati çekmektedir. Yabancı kökenli sözcükleri, Türkçe sözcüklerden ayırabilmek için Türkçenin ses özelliklerini bilmek gerekir. Bilgin (2006: 80-82) Türkçenin başlıca ses özelliklerini şöyle özetlemiştir:

1. *Bir sözcükte bir sesin başka bir sesi etkileyerek kendisine benzetme olayına benzeşme denir: kay-gu →kaygı, git-di →git-ti, kulabuz →kılavuz, an-bar →ambar...*
2. *Türkçe bol ünlüsü olan bir dildir. Ünlü uyumları (ünlü benzeşmeleri), Türkçemizin önemli bir ses özelliğidir. Ünlü uyumları, birçok ses olayının kaynağını oluşturur.*
3. *Türkçemizde ünsüz benzeşmeleri de yaygındır. Özellikle eklerdeki ünsüzlerin, eklendiği sözcüğün ünsüzüyle ötümlülük (ton) yönünden uygunluğu ünlü uyumları kadar güçlü bir eğilimdir. Ünsüz uyumuna bağlı olarak ötümlülük- ötümsüzlük bakımından birbirlerinin yerine geçen ünsüzlere değişimli ünlüler denir: p/b, ç/c, t/d, k/g (k/ğ).*
4. *Türkçe sözcüklerde, geniş-yuvarlak ünlüler (o, ö), ancak ilk seslemde bulunur. Eşbiçimliliği olmayan “-yor” eki, bu kuralın dışındadır.*
5. *Türkçemizde ötümsüz ünlüler ötümlü ünsüzlere göre, ünlüler de bütün ünsüzlere göre daha güçlüdür. Bu güçlülük, ötümsüzleşme, ötümlüleşme, ulama, seslemlerde ses kayması gibi ses olaylarını doğurur.*

6. *Türkçemizde, ses bilgisiyle ilgili olarak, en az çaba yasası denen kolayca söyleme eğiliminin etkili olduğu görülür.*
7. *Türkçemizde uzun-kısa ünlü ayrımı yoktur. İçinde uzun ünlü barındıran sözcükler Türkçe değildir.*
8. *Türkçe sözcüklerin sonunda “b, c, d, g” sesleri bulunmaz. Sesteşi olacak sözcüklerden anlam ayrılığını göstermek için, tek seslemliler birkaç sözcük bu kuralın dışındadır: sac- saç...*
9. *Türkçe sözcüklerin başında birden çok ünsüz (ünsüz yığılması) bulunmaz. Başında ünsüz yığılmasının bulunduğu sözcükler Türkçe değildir: tren, spor...*
10. *Türkçe sözcüklerin sonunda çift ünsüz bulunabilir. Sözcüklerin sonuna gelen çift ünsüz türlerinin sayısı on dördtür: lç (ölç-), lk (ilk), lp (alp), nç (genç), nk (denk), nt (yont-), rç (sürç), rk (sarp), rs (sars-), rt (yirt-), st (üst), şt (hişt).*
11. *Türkçe bileşik sözcük kurmaya elverişli bir dildir. Yeni kavramların adlandırılmasında bileştirmeye sıkça başvurulmaktadır.*
12. *Türkçe sözcüklerin köklerinde ikiz ünsüz bulunmaz. “Şiddet, hürriyet, sarraf, seccade” gibi sözcükler Türkçe değildir.*
13. *Ünsüzle biten bir sözcük tek ünsüzden oluşan bir ek alırken seslem yapısı gereği araya getirilen ünlülere bağlantı ünlüsü denir: ad-ı-l, bit-i-k, um-u-t...*
14. *Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana gelmez. Bu kural gereğince, ünlüyle biten sözcüklerin ünlüyle başlayan bir ek alması durumunda, iki ünlü arasında yaygın adıyla kaynaştırma sesleri denen bağlantı ünsüzlerinden biri girer. Kaynaştırma ünsüzleri “y, ş, s, n”dir: kapı(s)ı, su(y)u, tarla(n)ın, altı(ş)ar...*
15. *Türkçe sözcüklerde vurgu genellikle son seslemedir (Bilgin, 2006: 80-82).*

Türkçenin ses özelliklerine uymayan yabancı kökenli sözcükler kolaylıkla fark edilebilir. “Enerji, erkân, entelektüel, perspektif, nakavt” gibi sözcüklerin ses özelliklerine bakılarak Türkçe olmadıkları anlaşılabilir. Ayrıca Aksan (2010)’ın tanımlaması olan “yerleşmemiş yabancı kökenli sözcükler” belirlenirken, sözcüğün Türkçenin ses ve kurallarına uyup uymadığına bakılmaktadır. Bu nedenle Türkçenin ses özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

3.2. Türkçenin Sözcük İçerisindeki Yabancı Kökenli Sözcükler

Bir dili zaman akışı içinde biçimlendiren ögeler, bir bakıma, o dili kullanan toplumun sosyal ve kültürel yapısı ve yaşam biçimi ile ilgilidir (Korkmaz, 2009: 179). Toplumların birbirleriyle kültürel, ticari ve sosyal ilişkiler kurması kaçınılmazdır. Kurulan bu ilişkiler sonucu toplumların sosyal yaşamlarında gerçekleşen değişimlerin

ya da yeniliklerin sözcüklere yansıdığı görülmektedir. “Eğer bir dilde bu yeni kavram ve şekilleri karşılayacak sözler yoksa ya da onu yeni baştan türetme olanağı bulunamamışsa, o zaman o dil bu türlü gereksinimlerini ilişkide bulunduğu dillerden söz aktarımı yoluyla karşılar” (Korkmaz, 2009: 180). Hemen her dilin sözcüklüğü içerisinde yabancı kökenli sözcüklere rastlanır. Bunlardan bazıları zamanla, dilin ses yapısına ve kurallarına uyum göstererek o dilin sözcüklüğünün bir parçası kabul edilir. Korkmaz (2009: 180) yabancı kökenli sözcükleri, *alıntı kelimeler* ve *yabancı kelimeler* olarak sınıflandırmıştır. Alıntı ve yabancı kelimelerin her birini de kendi içinde, batı ve doğu kaynaklı kelimeler olmak üzere iki başlıkta ele almıştır.

Karaağaç (2013: 74) bir dilin sözcüklüğünü iç ve dış ögeler olarak ikiye ayırmıştır. “İç ögeler, dil topluluğunun kendi ürettiklerinin; dış ögeler ise, başka topluluklardan öğrendiklerinin adıdır” (Karaağaç, 2013: 74). Dış ögeleri de *ödüncleme*, *melezleme* ve *anlam aktarması* olarak üç gruba ayırmıştır.

Aksan (2010) ise yabancı kökenli sözcükleri, *yabancı sözcükler* ve *çeviri sözcükler* olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır. Yabancı sözcükleri, *yerleşmiş yabancı sözcükler*, *yerleşmemiş yabancı sözcükler* ve *dolaşıcı sözcükler*; çeviri sözcükleri ise *tam çeviri sözcükler*, *yarı çeviri sözcükler*, *bağımsız çeviri sözcükler* ve *anlamı etkilenen sözcükler* olarak sınıflandırmıştır.

3.3.1. Yerleşmiş Yabancı Sözcükler

Aksan (2010: 31)’a göre girdiği dilde yerleşerek o dilin ses, yasa ve eğilimlerine uyan sözcüklere *yerleşmiş yabancı sözcükler* denir. Bu sözcükler, girdikleri dilde sestem başka biçim ve anlam değişikliğine uğrarlar: hasta, mümkün, ömür vb.

3.3.2. Yerleşmemiş Yabancı Sözcükler

Aksan (2010: 31)’a göre yabancılığını, özellikle ses yönünden belli eden sözcüklerdir. Türkçenin ünlü uyumu kuralına uymadığı ilk bakışta göze çarpan gazino, stereo, lokomotif, iletişim, gibi ögeler bu türün örneklerindedir.

3.3.3. Dolaşıcı Sözcükler

Bir dilden çıktığı halde hemen bütün dillere girip yerleşen, bu nedenle dolaşıcı sözcük adını alan bu ögeler, Türkçede de vardır: şeker, çay, kahve, biber, hamak... gibi.

Sözcüklerin bu niteliği, onların gösterdiği nesnelere birçok ülkede tanınıp kullanılır olmasıyla ilgilidir (Aksan, 2010: 32). Şeker, çay, kahve, biber gibi sözcükler dolaşıcı sözcüklere örnek verilebilir.

3.3. Sözcüklerin Yapısal Özellikleri

“Bir dilin işleyişini ayrıntılı olarak incelemek, o dilin, uzun sürede tanınamayacak duruma girmesine yol açabilecek çeşitli süreçleri bulup ortaya çıkarmak için yeterlidir” (Martinet, 1998: 197). Dolayısıyla dilin ve sözcüklerin yapısal özellikleri incelenirken dilin geçirdiği süreçler, yabancılaşma ya da dilin karşı karşıya kaldığı tehlikeler gün yüzüne çıkmaktadır.

Türkçeye yalnızca yabancı sözcüklerin değil yabancı eklerin de girdiği görülmektedir. “Türkçeye geçen eklerden zamanla bağımsız olarak da yararlanılmıştır. Örnek olarak harekât, mevzuat, iktisadiyat örneklerindeki Arapça kökenli -at çokluk eki zamanla gidişat, varidat gibi Türkçe kökenli kelimelere de getirilmiştir” (Zülfikar, 2002). Aynı durum “-kâr” eki için de geçerlidir. “Sanatkâr” sözcüğü incelendiğinde kökünün “sanat” olduğunu görülür. Sözcüğün köküne gelen “-kâr” eki Türkçe değildir. Farsçada “bir işi yapan kişi” anlamı veren “-kâr” ekinin yerine Türkçede “-cı” eki kullanılmaktadır. Dolayısıyla “sanatkâr” sözcüğü yabancı sözcük olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Türkçe yapım eki alan yabancı kökenli sözcükler Türkçeleşmiş kabul edilir. Bu bakımdan sözcüklerin yapısal özelliklerinin bilinmesi yabancı öğelerin ayırt edilmesinde önemli bir noktadır.

3.4.1. Basit Sözcükler

“Kök durumundaki sözcüklerdir. Bu sözcükler yapım eki almamıştır, bir başka sözcükle birleşmemiştir” (Bilgin, 2006: 157). “Dil”, “göz”, “uç”, “yaz-“, “es-“, “sev-“, “bak-“ basit sözcüklere örnektir.

3.4.2. Türemiş Sözcükler

“Yapım ekiyle oluşturulan sözcüklerdir” (Bilgin, 2006: 160). “Göz-cü”, “uç-gen”, “yaz-ı”, “sev-gi”, “bak-ıcı”, “su-suz”, “kan-a-“, “yön-el-“ türemiş sözcüklere örnektir.

3.4.3. Birleşik Sözcükler

“Birleşik kelime yeni bir kavramı veya yeni bir nesneyi karşılamak üzere iki ya da daha çok kelimenin belirli şekil bilgisi kurallarına uyularak yeni bir anlam birliği oluşturacak biçimde bir araya getirilmesidir” (Korkmaz, 2009: 137). “Ayaküstü”, “gökyüzü”, “biçerdöver”, “bilgisayar”, “yalıçapkını”, “birkaç” birleşik sözcüklere örnektir.

3.4. Anadilinde Sözcük Öğretimi

Anadili öğretimi süreci boyunca dört temel dil becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu dört temel dil becerisi okuma, yazma, dinleme ve konuşma alanlarından oluşmaktadır. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri gelişmiş bir bireyin, bu alanlardaki başarısı tüm derslerine ve yaşamına da yansiyacaktır. Bu becerilerin gelişmesinde bireyin sözcük dağarcığı büyük önem taşımaktadır. Bireyin, düşüncelerini yazılı ya da sözlü, etkili ve güzel biçimde aktarabilmesi için sözcüklere gereksinimi vardır. “Sözcük dağarcığının zenginliği insan ilişkileri, öğrenme başarısı bakımından da öğrencilere üstünlük sağlar” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 2005: 7). Birey ne kadar çok sözcük biliyor ve bu sözcükleri etkin biçimde kullanıyorsa düşünme becerisi de o kadar gelişmiş demektir. Özellikle çocukların zihinsel gelişiminin belirlenmesinde, çocuğun sözcük dağarcığı ve dil becerileri dikkate alınmaktadır.

Türkçe derslerinin odağında bir metin vardır. Bu metinlerin anlaşılabilmesi amacıyla metne bağlı olarak etkinlikler yapılmakta ve bu etkinlikler okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinden biri ya da birkaçı temel alınarak hazırlanmaktadır. Bu etkinliklerin bir bölümünü de sözcük öğretimi etkinlikleri oluşturmaktadır. Sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcükler, metinlerin içinden seçilmektedir. Dolayısıyla metinlerin seçimi önem taşımaktadır. “Ders kitabı hazırlayıcıları kitaplarda yer verecekleri metinlerin sahip olduğu kelime kadrosuna dikkat etmeli, metinler seçilirken sınıf seviyesi, öğrencilerin özellikleri, daha önce sahip olunan kelime dağarcığı vb. özellikler göz önünde bulundurulmalıdır” (Göçer, 2009: 1047).

Düzeyle göre bilinmesi gereken sözcük listeleri, sözcük öğretiminin planlı biçimde yürütülebilmesi için gereklidir. “Türkçe ders kitabında sözcük öğretiminde düşünülmeli gereken ilk nokta, hangi sözcüklerin öğretilmelidir” (Pehlivan, 2008: 85).

Pehlivan (2008: 87), bu sözcüklerin seçiminde yol gösterici olabilecek iki soru yöneltmektedir:

1. Öğrenciye kazandırmak istediğimiz sözcük, onun yaşam boyu kullanabileceği, kendisine gerekli olan bir sözcük mü, yoksa metnin iyi anlaşılabilmesi için anlamına ihtiyaç duyulan ama canlı olmayan bir sözcük mü?

2. Aynı sözcük, öğrencinin bu konudaki ihtiyaç önceliklerine ve dil, düşünce gelişimine uygun mu? (Cemiloğlu'ndan aktaran Pehlivan, 2008: 87).

Hangi düzeyde hangi sözcüğün bilinmesi gerektiği belirlenmemişse, sözcük öğretimi rastlantısal olarak gerçekleştirilecektir. Sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan bir sözcük ileriki düzeylerde ya hiç tekrarlanmayacak ya da sürekli aynı sözcükler öğrencinin karşısına çıkacaktır. Sözcük öğretimi ders kitaplarını hazırlayanların deneyimlerine bırakıldığında, çoğunlukla her kitapta ve düzeyde farklı sözcüklerin öğretildiği gözlenmektedir. Bu da tekrar çalışmalarını olanaksız kılmaktadır. Hangi sözcüklerin öğretileceğine ilişkin belirli bir ölçüt olmadığında, öğrenci daha önce öğrendiği sözcüklerden de sorumlu tutulamamaktadır. Böylece öğretilen sözcükler zamanla unutulacaktır.

Öğretilecek sözcüklerin çocuğun düzeyine uygunluğu ve gereksinim duyacağı sözcükler olması da önemli bir konudur. Örneğin ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki sözcük öğretimi etkinliklerinden birinde yer alan ve "bağlamayı parmakla çalma şekli" olarak tanımlanan "şelpe" sözcüğünün çocuğun düzeyine ve gereksinimlerine uygun olup olmadığı tartışılmalıdır. Aynı etkinlikte yer alan "parazvane, mansur, tezene" sözcükleri de bağlama ile ilgili alan bilgisini gerektiren özel anlamlı sözcüklerdir. Bu ve benzeri sözcüklerin çocuğun yaşamında sıklıkla kullanılmadığı söylenebilir.

Ayrıca etkinliklerin sayısı ve niteliği de sözcük öğretiminin başarısını etkileyecektir. "Türkçe öğretiminde, geleneksel uygulamalar yerine, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini uyaran çağdaş öğretim yaklaşımları, yöntem ve tekniklerinden yararlanılmalıdır" (Sever, Kaya ve Aslan, 2011: 21). Çocukların yaş, düzey ve ilgilerine yönelik çeşitli etkinlikler, öğrenmeyi eğlenceli kılacak ve çocukları öğrenmeye isteklendirecektir.

Sözcük öğretiminde değinilmesi gereken bir konu da Türkçe karşılığı olmasına rağmen, çocuğun etkin sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen yabancı kökenli sözcüklerdir. “İnsanoğlunun dille bağlantısı sözcükler düzeyinde gerçekleşir... Kuşkusuz ki bir toplumun dili, dünya görüşünden ayrılamaz. Dünya görüşü dilin gelişmesinde bir etken olduğu gibi, dünya görüşünün belirmesinde de dil bir değişkendir (Özdemir, 2017: 37-39). Dolayısıyla, dilimize giren yabancı kökenli sözcükler, dünya görüşümüzü ve kültürümüzü de etkileyecektir.

Dilde gerçekleşecek yabancılaşma ve dil kirliliğine karşı anadili duyarlılığı ile hareket edilmelidir. “Nitekim Fransa’da 1994 yılında hükümetin önerisi ile Fransızca’yı İngilizcenin akınından korumak için ‘Fransız Dilinin Kullanımına İlişkin Yasa Tasarısı’ adlı bir tasarı hazırlanmış ve yasalaşmıştır” (Kavcar, 2002: 14). Türkiye’de de Dil Devrimi ile benzer bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Yabancı sözcüklerin dilde neden olduğu yabancılaşmaya karşı mücadele başlatılmış ve Türkçenin yeni sözcükler türetebilme gücü duyumsatılmıştır. Dil Devrimi’nden önce yaygın olan Türkçenin yetersiz olduğu ve bilim dili olmadığı görüşü yıkılmıştır. “Anlatım açısından geri kalmış “ilkel” diller diye bir şey yoktur. Çünkü her dil, kullanıldığı toplumun koşullarına ve ihtiyaçlarına göre yeterince geliştirilmiştir” (Başkan, 1988: 114). Bir dilin zenginleşmesi, dilin kendi anlatım olanaklarının kullanılarak, gereksinim duyulan yeni sözcük ve kavramların türetilmesi ve toplum tarafından yaygın olarak kullanılması ile mümkün olacaktır. Yeni sözcük türetme gücü ve anlatım olanakları göz önünde bulundurulduğunda Türkçenin yetersiz bir dil olması söz konusu değildir.

Özdemir (2017: 105)’e göre Dil Devrimi “Düşüncüyü Türkçenin, anadilin toprağında üretme; yabancı sözcüklerin yardımına sığınmadan anadilin öz değerleriyle oluşturma”dır. Bu anlayış ve duyarlılık sürdürülmelidir. Türkçe ders kitapları ve öğretim ortamları da bu duyarlılıkla hazırlanmalıdır. “Yabancı sözcüklerin sıkça geçtiği metinlerin bu ortamlarda kullanılması, çocukların kullanılan dili tam olarak anlayamamalarına bu durum da çocukların anlama ve anlatma becerilerinin gelişmemesine yol açar (Aslan, 2017: 22). Bu da eğitim öğretim süreçleri ile nitelikli bireyler yetiştirilmesi amacının gerçekleşmemesine neden olur. Ders kitaplarında yabancı kökenli sözcüklerin kullanımından kaçınılmalı, çocuğa Türkçenin anlatım gücü ve olanakları sezdirilmelidir.

Gelişen teknoloji ve değişen yaşamlarımızla birlikte yeni sözcük ve kavramlara gereksinim duymaktayız. Gereksinim duyduğumuz bu yeni sözcük ve kavramları karşılamak üzere üretilen Türkçe sözcüklerin, sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocuğun anlam evrenine girmesi dilin yabancılaşmasına karşı atılacak önemli bir adım olacaktır.

3.5.Diller Arasındaki Sözcük Alışverişi

İnsan, toplumsal bir varlıktır. Başkaları ile iletişim kurma, bir yere ya da topluluğa ait olma, toplulukla birlikte hareket etme, sevme ve sevilme gibi gereksinimler insanın doğasında olan ve insanları birbirine yaklaştıran olgulardır. İnsanlar arasındaki bu iletişim gereksinimi en çok dil ile giderilmektedir. İletişim, sadece aynı dili konuşanlarla sınırlı kalmamaktadır. Uluslar, geçtikleri her coğrafyadan, komşu oldukları her kültürden etkilenmişler ve bir biçimde iletişim kurmuşlardır. İnsanlarda, farklı kültürlerle olan doğal bir ilgi de vardır. Böylece iletişimle birlikte gerçekleşen kültürel etkileşim ulusların yaşamlarına yansımıştır. Bu etkileşim dillerdeki yabancı sözcüklerden anlaşılabilir. Bu etkileşim dillerdeki yabancı sözcüklerden anlaşılabilir.

Farklı dillerden alınan sözcükler genellikle üretildiği dilde olduğu gibi alınmaktadır. Bu sözcükler zamanla ya girdiği dilin ses ve kurallarına uyum göstererek yerleşmektedir ya da yabancılığını belli ederek yerleşmekte olan sözcük olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde sözcük alışverişi teknoloji, sanat, bilim, ticaret, ekonomi ve siyaset gibi alanlardaki değişim ve gelişmelerin sosyal yaşama yaptıkları, neredeyse doğrudan etki nedeniyle hızla gerçekleşmektedir.

Türkçede en çok Arapça ve Fransızca olmak üzere pek çok dilden sözcük bulunmaktadır. Durmuş (2004: 18) Türkçe Sözlükteki 60152 madde başı sözcükten 14264'sinin başka dillerden alıntı olduğunu belirlemiştir. Bu sayı sözlüğün %23.72'sine karşılık gelmektedir. Bu küçümsenecek bir oran değildir.

Sözcük alışverişi tüm dillerde olan bir durumdur. Araştırmalara göre bugün evrensel dil olarak adlandırılan İngilizce dünyanın en karma dillerinden biridir. Aksan (2006: 31) “Bugünkü İngilizcenin sözcüklerinin %80'inin yabancı kökenli olduğu, bunların büyük bir bölümünün Latince, Yunancadan, Fransızcadan ve İskandinav dillerinden geldiğini” belirtmektedir. Aynı biçimde Ülkü (2006) Almanca'nın sözvarlığı içerisindeki sözcüklerin %35'inin yabancı kökenli olduğunu belirtmektedir. Türkçede

de benzer bir durum söz konusudur. Aksan (2010: 56)'nın yaptığı çalışmalara göre 1931 yılında gazetelerde Türkçe sözcük kullanımı %35'lerdeyken 1965 yılında bu oran %65-%70'lere kadar çıkmıştır. Türkçedeki yabancı kökenli sözcüklerin sayısının hızla azalması Dil Devrimi'nin başarıya ulaştığının göstergesidir.

Türkçe, Osmanlıca döneminde Arapça ve Farsçanın büyük baskısı altına girmiştir. Aksan (2010)'nın belirlemelerine göre 1931 yılında gazetelerdeki sözcüklerin %35'i Türkçe iken, %51'inin Arapça olduğu görülmektedir. Arapça ve Farsçanın, Türkçede bu kadar etkili olmasının nedenleri sosyal yaşamda, hukuk alanında, sanatta, edebiyatta ve yaşamın pek çok alanında kültürel etkileşimin yoğun olarak gerçekleşmesidir. Bu da toplumsal yaşam ile dil arasındaki sıkı ilişkinin bir göstergesidir.

Tanzimat Dönemi'nde Fransa ile siyasi ve ekonomik ilişkiler kurulmuştur. Osmanlıda Fransız okulları açılmış, Fransa'ya eğitim ve benzeri amaçlı seyahatler sıklaşmıştır. Özellikle teknoloji alanında üstün olan Fransa her alanda taklit edilir olmuş ve Fransız hayranlığı ve özentiliği dilde de kendini göstermiştir.

Türkçenin kelime alışverişinde bulunduğu bir diğer dil de İtalyancadır. Özellikle denizcilik ile ilgili terimlerin çoğunlukla İtalyanca olduğu görülür. Gemi yapımı ve denizcilikte ileri olmaları bu alandaki terimlerin de üreticisi olmalarını sağlamıştır.

Dillerdeki, yabancı kökenli sözcüklerin sayısı üretimin, sanatın, bilimin gelişmesiyle ters orantılı olarak değişmektedir. Bir toplumda ne kadar çok üretim olursa üretilen ürüne kendi adınızı vereceğinizden, bu gelişme dile de varsıllık olarak yansımaktadır. Bilim, sanat ve teknoloji alanında ne kadar dışa bağımlı olunursa, dile yabancı kökenli sözcük girişinde artış olacaktır. Bununla birlikte toplum anadili duyarlılığından yoksunsa, dil yabancı sözcüklerin ağır baskısı altında kalabilmektedir. “Bir toplum, teknolojik üretimi yapacak bilimsel birikim ve donanıma sahip değilse, o teknolojik ürünün bileşenlerini adlandırmada sorunlar yaşayacaktır” (Ergenç, 2001).

Yabancı kökenli sözcüklerin dile girişini önlemenin yollarından biri alınan ürünün ülkeye daha girmeden onu karşılayacak sözcüğün üretilmesidir. Ancak bu ürün, bilimsel gelişme ya da akımlar o kadar hızla yayılmaktadır ki buna yetişmenin çoğu zaman olanağı yoktur. Bu nedenle Kavcar (2007) Fransa'da olduğu gibi bir an önce dil gümrüğü uygulamasına geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü üretildiği dilde olduğu gibi alınan yabancı kökenli sözcükler anadilin gelişimini olumsuz etkilemekle

birlikte bireylerde, anadilini küçümseme ve yetersiz olduğuna ilişkin düşüncelerin uyanmasına neden olmaktadır.

Günümüzde İngilizce tüm dünyada ortak dil kabul edilmektedir. Bununla birlikte Türkçede olduğu gibi diğer dillerde de İngilizce sözcüklerin etkisi hissedilmektedir. İngilizcenin yaygınlaşarak diğer dilleri etkisi altına alması, dünya üzerindeki diğer diller için büyük bir tehlike olarak görülmektedir. Crystal (2003: 191), İngilizcenin 500 yıl içinde öğrenilecek tek dil olarak kalma olasılığını, gezegenin yaşayacağı en büyük kültürel felaket olarak görmektedir. Crystal (2007) bir dilin ölümünün bir milletin ölümü olduğunu ve bu yüzden dillerin yaşaması ve korunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak her dilde yabancı kökenli sözcük vardır ancak bunun da belli bir sınırı vardır. “Eğer bir yabancı dilin yerli dil üzerindeki etkisi sınırlı ve ölçülü olmakta çıkarak, bir akın halinde onu yıpratacak düzeye ulaşırsa o zaman yabancı dil yerli dilin iç yapısını zorlamaya başlar” (Korkmaz, 2001: 15). Osmanlıcada olduğu gibi karma bir dil ortaya çıkar ve dilin doğal gelişimi engellenmiş olur.

3.6.Eğitim-Bilim Dili ve Türkçe

Türkçenin bilim dili olmadığı görüşü ne yazık ki ülkemizdeki bazı okulların yabancı dilde eğitim yapması sonucunu doğurmuştur. Ülkemizde, önde gelen eğitim kurumlarımızın bazılarının bu uygulamayı benimsediği bilinmektedir. Ülkemizin yetiştirdiği aydın kesimlerin anadilini terk ederek yabancı bir dilde eğitimi savunması, anadilimizin gelişimi açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı kolaylıkla kestirilebilir. “İnsanın kendi dilini terk etme kararı, dili konuşan toplulukta özgüven azalmasından kaynaklanır” (Crystal, 2007: 134). Toplumu aydınlatacak, topluma öncü olacak bireylerin anadilinden dolayısıyla toplumdan kopuk bir anlayışla hareket etmeleri kültürel yabancılaşmayı tetikleyecektir. Toplum doğal olarak aydınların gittiği yolu benimseyecek ve anadiline kuşku ile bakacaktır. Bu durum, Osmanlı Devleti’nde olduğu gibi Türkçenin göz ardı edilmesine neden olacaktır.

Recaizade Mahmut Ekrem’in “Araba Sevdası” adlı yapıtında döneminin Fransızca sevdalısı gençleri eleştirdiği durumun tekrarlanması söz konusudur. Aydın ve kültürlü görünmenin ön koşulunun, yarım yamalak da olsa dilimize yabancı kökenli sözcükleri

sokuşturmak olduğu düşüncesinin yazılı ve görsel basında, sokaklardaki tabelalarda ve gençlerin günlük konuşma dilinde yer ettiği görülmektedir.

Hiçbir dil kendiliğinden bilim dili ya da zengin bir dil olarak ortaya çıkmamıştır. O dili konuşanların ve o dilde üretim yapanların duyarlılığı ile diller zenginleşmektedir. Türkçenin bilim dili olarak gelişimi konusunda dilbilimcilere, eğitimcilere ve bilim insanlarına büyük görevler düşmektedir. "...terim yapma ya da yabancı terimlere karşılık bulma işi bilim adamlarının asli görevleri arasındadır" (Korkmaz, 2001: 18). Ayrıca sadece bilim insanlarının değil, herkesin anadilini güzel ve doğru kullanma sorumluluğu vardır. Anadilini doğru kullanamayan biri başka bir dili de tam olarak öğrenemez.

"Türkçe eklemeli diller grubundan olduğu ve yeni kavramları sabit söz köklerine eklenen çeşitli eklerle karşıladığı için, yapısı bakımından gelişmeye ve zenginleştirilmeye son derece elverişli bir dildir" (Korkmaz, 2001: 13). Türkçenin bilim dili olmasında Türkçenin yapısı ve üretkenliği ile ilgili bir sorun söz konusu değildir. Sorun ancak, Türkçenin doğru ve düzgün kullanılamaması, gerekli özenin gösterilememesi ve üretkenlikle ilgili eksikliklerimizin dile yüklenmesi olabilir.

"Burada dil zenginliği, kültürel gelişmişlik, dil yetersizliği gibi kavramlar söz konusu olunca üzerinde önemle durulması ve vurgulanması gereken bir husus da dildeki gelişme ve zenginleşmenin o dili konuşan ve yazarların o dile verdikleri değer ve önemle toplumun da anadiline karşı takındığı tutum ve davranışlarla doğru orantılı olduğudur. Çünkü hiçbir dil kendi başına başıboş bir yöntemle gelişip gürleşemez, çağdaş gereksinimleri ve çağının ön gördüğü yeni kelime ve kavramları karşılayamaz" (Korkmaz, 2001: 8).

Türkçe, dünyanın en eski dillerinden biridir. Tarihi ve kültürel derinliği olan, geçirdiği tüm zorlu dönemlere rağmen temel sözcüklerini koruyan, yapısı bakımından da son derece üretken bir dildir. Onu zenginleştirmek ve bilim dili olmasını sağlamak toplumun duyarlılığı ve çabası ile gerçekleşecektir.

Anadilimizi, kimliğimizi bir kenara bırakıp yabancı bir dilde bilim ya da eğitim yapmak, yaptığımız işin niteliğini arttırmayacak, tersine yabancı dillerin boyunduruğu altına girmemize ve kültürel anlamda yok oluşumuza zemin hazırlayacaktır. "Öğretim ortamlarında Türkçe karşılıklarının olmasına karşın karma bir dilin kullanılması, özgür ve özerk olmanın önünde engel oluşturabilir" (Aslan, 2017: 22). Oysa cumhuriyetin temelleri tam bağımsızlık üzerine atılmıştır. Kültürel bağımlılık kabul edilemez.

“Özellikle, anadili edinim sürecindeki çocukların kavram gelişimi aşamasında kendi anadilleriyle üretici-yaratıcı düşünceye ulaşmaları gerekliliği, bilimsel olarak kanıtlanmış bir gerçektir (Ergenç, 2009). Bu nedenle kavramların Türkçe olması önem taşımaktadır. Bilim insanında aranacak ilk özellik yaratıcı düşünce ise bunu destekleyecek anadili öğretimi ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.

Günlük konuşma dilinde yer alan yabancı kökenli sözcüklerin yanı sıra bilim terimlerinde sıkça görülen yabancı kökenli sözcükler büyük sorun olmaktadır. Ayrıca bu terimlerin yabancılığı, Türkçenin bilim dili olmasının önünde bir engeldir. “Her hekimin acısını çektiği bir gerçek de çeşitli yabancı dillerden aktarılma terimlerle Türk hekimlik dilinin bir arapsaçına döndüğüdür. Bırakınız halkın hekimin dilini anlamasını, hekimler birbirlerini zor anlar duruma gelmişlerdir” (Yörükoğlu’ndan aktaran Kocaman, 2016: 11).

Bilimsel terimlerin Türkçe karşılıklarını üretmek amacıyla önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri Türkiye Bilimler Akademisinin hazırladığı Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’dür. Bu ve benzeri çalışmalar Türkçenin bilim dili olması yönünde atılan önemli adımlardır.

3.7.Yeni Sözcük Üretme

Dil, toplumların gereksinimlerine göre sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Yaşamımıza giren yeniliklerle yeni sözcüklere gereksinim duyulmaktadır. Gereksinim duyulan bu yeni sözcükleri üretme yolları Akalın (2014: 839)’a göre *ekleme*, *birleştirme*, *ödüncleme*, *yerlileştirme*, *başharfleştirme/kısaltma*, *kırpma* ve *karmadır*.

Ekleme: Akalın (2014) ekleme yolu ile üretilen sözcükleri “sözcük kök veya gövdelerine bağlı biçim birimleri getirilerek türetilen sözcükler” olarak tanımlamaktadır. Türkçede sözcük üretilirken en sık başvurulan yol olan eklemeye “yolculuk, istek, keskin, gözle-“ gibi sözcükler örnek verilebilir. Özdemir (2017: 18) ise eklemeyi, türetme olarak adlandırmış ve “Ad ve fiil çekimi sırasında değişmeyen bir köke çeşitli soneklerin getirilmesi ve bunların kökle kaynaşması sonucunda hem yeni kavramları karşılayan yeni türevler hem de çeşitli görevleri olan biçimlerin oluşması” olarak tanımlamıştır.

Birleştirme: “Başka durumlarda bağımsız işlevi de olan aynı ya da değişik sözcük sınıfından iki ya da daha çok sözcüğün yeni bir kavramı adlandırmak için yan yana getirilmesi işi olarak söz yapma yoludur: bilinçaltı, işveren başvurmak, reddetmek vb.” (Akalin, 2014, 834).

Ödünçleme: Akalin (2014: 834) ödünçlemeyi başka dillerden alınarak Türkçenin sözcüğüne katılan sözcükler olarak tanımlamıştır: kitap, duvar, iskele, restoran vb. Bu sözcüklerin bazılarının ses, yapı ve anlam değişikliğine uğradığı, bazılarının ise bu özelliklerini koruduğu belirtilmektedir.

Kısaltma: Akalin (2014: 834) üç çeşit kısaltmanın olduğunu belirtmiştir. Bunlardan biri “söz yapımında kurum, kuruluş, şirket adları kısaltması yerine bir dizimdeki sözcüklerin baş harfleri kullanılarak yapılan kısaltma” (Akalin, 2014: 834)’dır: AVM, TDK, MR vb.

“Anlamında değişiklik olmadan bir sözcüğün belirli bir parçasının atılması yolu ile yapılan kısaltma türü olan *kırpma* yoluyla Türkçenin söz varlığına milim(etre), santim(etre), foto(ğraf), tel(ğraf) vb. sınırlı sayıda sözcük katılmıştır” (Akalin, 2014: 834).

“İki ayrı birimden tek birim oluşturacak biçimde yapılan kısaltma türü ise *karmadır*. Sunta, arge gibi az sayıdaki örnekle dilimizin söz varlığında karma yolu ile türetilmiş sözler bulunmaktadır” (İmer, Kocaman ve Özsoy’dan aktaran Akalin, 2014: 834).

Yerleştirme: Akalin (2014: 835) yerleştirmeyi “ödünçlemeleri daha yaygın bilinen, sesçe ve anlamca örtüşen sözcüklerle birleştirip dilin söz varlığına katma yolu” olarak tanımlamıştır.

Kavcar (2007) Türkçenin gelişip zenginleşmesi için üç yolun olduğunu belirtmektedir. Bunlardan biri olan yeni sözcük yapma üzerinde durulmuştur. Diğer ikisi ise *derleme* ve *taramadır*.

Kavcar (2007: 491) derlemeyi “Halk dilindeki Türkçe sözcükleri ve söz değerlerini toplayıp uygun olanların genel dile kazandırılması” taramayı ise “Eski eserlerin incelenip taranarak Türkçe sözcüklerin ve söz değerlerinin ortaya çıkarılıp genel dile kazandırılması” olarak tanımlamaktadır.

Üretilen her yeni sözcük toplum tarafından benimsenmemektedir. Üretilen bazı sözcükler zamanla tamamen unutulmakta bazen de hiç kullanılmamaktadır. Üretilen sözcüklerin toplum tarafından benimsenmesi için bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Kavcar (2007: 492) yeni sözcük yaparken dikkat edilmesi gerekenleri üç madde ile özetlemiştir:

1. Yapılan ya da önerilen sözcük, dilimizin yapısına ve kurallarına uygun olmalıdır.
2. Yeni sözcük-terim, anlamı tam karşılamalıdır.
3. Söylenişi kolay olmalı ve kulağa hoş gelmelidir (Kavcar, 2007: 492).

Yukarıda sıralanan üç maddeye de uygun olmasına rağmen benimsenmeyen sözcükler de söz konusudur. Burada sonuç toplumun sözcük seçimine kalmıştır.

Türk Dil Kurumu, yabancı sözcüklere Türkçe karşılıklar üretmede önemli çalışmalar yapmaktadır. Son yıllarda yaşamımıza giren “selfie” sözcüğünün yerine “özçekim”, “İnternet” yerine “Genel Ağ”, “empati” yerine “duygudaşlık”, “amblem” yerine “belirtke”, “arşiv” yerine “belgelik” gibi sözcükler toplum tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu sözcüklerin yaygınlaşması için kullanım alanlarının da artması gerekmektedir. Üretilen yeni sözcüklerin toplumun belleğinde yer edebilmesi için özellikle eğitim ortamlarında, basın ve yayın organlarında kullanımına özen gösterilmelidir.

Yabancı sözcüklere karşılık olarak üretilen sözcükler dilin yapısına ve kurallarına uygun biçimde türetilmelidir. Çünkü Türkçenin kurallarına uymayan sözcükler dilin kurallarının sağlamlaşmasına ve kuralların genellenebilirliğine zarar verecektir. “Kelime türetmede kelimenin tutunması tek hedef ve başarı göstergesi olmamalı, aynı zamanda türetilen kelimenin dilin bütün kurallarına uygun olarak türetilmesine ve anlam olarak yeterli olmasına da dikkat edilmelidir” (Bulak, 2012: 71).

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen birinci, ikinci ve üçüncü alt amaca ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Ardından 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında sözcük kullanımına ilişkin tutarsızlıklara, yabancı kökenli bir sözcük ile aynı anlama gelen Türkçe karşılığının birlikte kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluklarına ve eş anlamlı sözcük kullanımına ilişkin genel bulgulara değinilmiştir.

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Birinci Alt Amaç: Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?

Bu bölümde, öncelikle 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sıralandığı Çizelge 1 yer almaktadır. Çizelge 1'de, incelenen kitapta belirlenen yabancı kökenli sözcükler abecesel sıra ile verilmiştir. Sözcüklerin kullanım sıklığı ve frekansı belirlenmiştir.

Çizelge 2'de, Çizelge 1'de olduğu gibi 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Bu sözcükler abecesel sıra ile verilmiş, kullanım sıklığı ile frekansı belirlenmiştir.

Çizelge 3'te, 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında, Türkçesi olmasına rağmen kullanılan tüm yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Çizelge 3'ün ardından, incelenen kitaplarda Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin içinde geçtiği cümlelere örnekler verilmiştir. Örneklerden hareketle yorumlarda bulunulmuştur.

Çizelge 1’de, Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda geçen yabancı kökenli sözcükler abeceye göre sıralanmış ve bu sözcüklerin kullanım sıklığı verilmiştir.

Çizelge 1

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Yabancı Kökenli Sözcük		f	%
1.	Acele	2	0,15
2.	Affetmek	2	0,15
3.	Afiş	6	0,44
4.	Ait	11	0,80
5.	Akıl	2	0,15
6.	Akort	1	0,07
7.	Aksesuar	1	0,07
8.	Alerji	1	0,07
9.	Alet	3	0,22
10.	Ansiklopedi	2	0,15
11.	Antrenman	1	0,07
12.	Arkeolog	1	0,07
13.	Asansör	1	0,07
14.	Astronomi	1	0,07
15.	Astronot	10	0,73
16.	Aziz	1	0,07
17.	Bahsetmek	6	0,44
18.	Banknot	1	0,07
19.	Biyoloji	1	0,07
20.	Cenk	1	0,07
21.	Cenk etmek	1	0,07
22.	Cennet	1	0,07
23.	Cesur	1	0,07
24.	Cephe	1	0,07
25.	Cevap	48	3,49
26.	Cevaplamak	13	0,95
27.	Cevaplandırmak	5	0,36
28.	Cihaz	1	0,06
29.	Cümle	126	9,17
30.	Çare	1	0,07
31.	Çare bulmak	1	0,07
32.	Dâhi	1	0,07
33.	Dâhil olmak	2	0,15
34.	Dair	1	0,07
35.	Daire	4	0,29
36.	Davet etmek	1	0,07
37.	Defa	16	1,16
38.	Dekor	1	0,07
39.	Devam etmek	2	0,15
40.	Direkt	1	0,07
41.	Diyar	1	0,07

42.	Dükkân	4	0,29
43.	Doz	3	0,22
44.	Egzersiz	4	0,29
45.	Ekip	2	0,15
46.	Enfeksiyon	1	0,07
47.	Enstrüman	13	0,95
48.	Entelektüel	1	0,07
49.	Eser	15	1,09
50.	Esna	1	0,07
51.	Evvel	1	0,07
52.	Ezeli	1	0,07
53.	Faaliyet	2	0,15
54.	Fayda	5	0,36
55.	Faydalanmak	2	0,15
56.	Fedakârlık	2	0,15
57.	Festival	4	0,29
58.	Fikir	13	0,95
59.	Finale çıkmak	1	0,07
60.	Fon	1	0,07
61.	Form	1	0,07
62.	Forum	4	0,29
63.	Galip	1	0,07
64.	Gaye	1	0,07
65.	Gayret etmek	1	0,07
66.	Gıda	16	1,16
67.	Grup	25	1,82
68.	Hacim	1	0,07
69.	Hadise	1	0,07
70.	Hafıza	2	0,15
71.	Hak	3	0,22
72.	Hain	1	0,07
73.	Hakkında	12	0,87
74.	Hâkimiyet	1	0,07
75.	Hal	4	0,29
76.	Halâ	2	0,15
77.	Hayal	27	1,97
78.	Hayal etmek	8	0,58
79.	Hayat	21	1,53
80.	Hekim	2	0,15
81.	Henüz	3	0,22
82.	Heyecan	4	0,29
83.	Hikâye	41	2,98
84.	Hissetmek	14	1,02
85.	Huzur	2	0,15
86.	Hürmet etmek	1	0,07
87.	İade etmek	1	0,07
88.	İcat	3	0,22
89.	İcat etmek	3	0,22
90.	İcra etmek	2	0,15
91.	İdare etmek	1	0,07

92.	İfade	26	1,89
93.	İhmal etmek	2	0,15
94.	İhtiyaç	6	0,44
95.	İhtiyar	1	0,07
96.	İkram etmek	1	0,07
97.	İlan etmek	2	0,15
98.	İlave etmek	1	0,07
99.	İlim	1	0,07
100.	İmal etmek	1	0,07
101.	İmkân	2	0,15
102.	İmtihan	4	0,29
103.	İnternet	10	0,73
104.	İsabet etmek	2	0,15
105.	İsim	15	1,09
106.	İsraf	2	0,15
107.	İsraf etmek	1	0,07
108.	İstikbal	2	0,15
109.	İstiklal	2	0,15
110.	İşaret	9	0,66
111.	İşaretlemek	41	2,98
112.	İtibaren	1	0,07
113.	İtibar etmek	1	0,07
114.	Kabul	4	0,29
115.	Kabul etmek	1	0,07
116.	Kadim	1	0,07
117.	Kadro	3	0,22
118.	Kahraman	23	1,67
119.	Karakter	3	0,22
120.	Karikatür	24	1,75
121.	Karikatürist	2	0,15
122.	Karikatürize etmek	3	0,22
123.	Kayıp	1	0,07
124.	Kaydetmek	1	0,07
125.	Kaybetmek	2	0,15
126.	Kaybolmak	2	0,15
127.	Kelime	113	8,22
128.	Kesif	1	0,07
129.	Kıyafet	5	0,36
130.	Kıymet	1	0,07
131.	Koleksiyon	1	0,07
132.	Kontrol	2	0,15
133.	Kontrol etmek	6	0,44
134.	Kurs	6	0,44
135.	Labirent	1	0,07
136.	Lezzet	1	0,07
137.	Macera	2	0,15
138.	Maddi	2	0,15
139.	Madde	4	0,29
140.	Mağrur	1	0,07
141.	Malzeme	5	0,36

142.	Manevi	2	0,15
143.	Maneviyat	1	0,07
144.	Maruz kalmak	2	0,15
145.	Mekân	1	0,07
146.	Mekanizma	1	0,07
147.	Mektep	1	0,07
148.	Memnun	1	0,07
149.	Menü	1	0,07
150.	Meraklı	3	0,22
151.	Merkez	2	0,15
152.	Mesafe	1	0,07
153.	Mesaj	13	0,95
154.	Meşgul	1	0,07
155.	Mevcut	1	0,07
156.	Meydana gelmek	1	0,07
157.	Millet	9	0,66
158.	Milli	1	0,07
159.	Mini	1	0,07
160.	Muamele	2	0,15
161.	Muazzam	1	0,07
162.	Mücadele	1	0,07
163.	Mücadele etmek	2	0,15
164.	Müdahale etmek	2	0,15
165.	Müşteri	2	0,15
166.	Müjde	1	0,07
167.	Mümkün	4	0,29
168.	Münakaşa	2	0,15
169.	Müşabaka	3	0,22
170.	Nasihah	1	0,07
171.	Nazari	1	0,07
172.	Nezakah	3	0,22
173.	Nezle	1	0,07
174.	Nihayet	1	0,07
175.	Nimet	1	0,07
176.	Nüsha	1	0,07
177.	Ömür	2	0,15
178.	Plan	6	0,44
179.	Planlamak	9	0,66
180.	Problem	5	0,36
181.	Program	1	0,07
182.	Proje	1	0,07
183.	Prova	2	0,15
184.	Reklam	1	0,07
185.	Restorasyon	2	0,15
186.	Restore etmek	2	0,15
187.	Ruh	2	0,15
188.	Rutubet	1	0,07
189.	Rüzgâr	3	0,22
190.	Sabır	1	0,07
191.	Sabit	1	0,07

192.	Sabretmek	1	0,07
193.	Sadaka	1	0,07
194.	Sahip	10	0,73
195.	Sanatkâr	5	0,36
196.	Sanayi	1	0,07
197.	Satih	13	0,95
198.	Sebep	24	1,75
199.	Sebep olmak	1	0,07
200.	Sembol	1	0,07
201.	Sihir	3	0,22
202.	Sipariş etmek	1	0,07
203.	Sistem	1	0,07
204.	Slogan	4	0,29
205.	Sosyal	1	0,07
206.	Suflör	1	0,07
207.	Süper	2	0,15
208.	Süvari	1	0,07
209.	Şahadet	1	0,07
210.	Şahit	3	0,22
211.	Şart	1	0,07
212.	Şehir	8	0,58
213.	Şekil	15	1,09
214.	Şikâyet	1	0,07
215.	Şikâyet etmek	1	0,07
216.	Şoke etmek	1	0,07
217.	Şöhret	1	0,07
218.	Şüphelenmek	1	0,07
219.	Tabiat	1	0,07
220.	Tahlil	2	0,15
221.	Tahmin	13	0,95
222.	Tahmin etmek	26	1,89
223.	Tahsis	1	0,07
224.	Takip etmek	1	0,07
225.	Talim	1	0,07
226.	Tamir etmek	1	0,07
227.	Tarif	2	0,15
228.	Tarif etmek	1	0,07
229.	Tarz	3	0,22
230.	Tasvir etmek	1	0,07
231.	Tavsiye	1	0,07
232.	Tavsiye etmek	3	0,22
233.	Tedavi etmek	2	0,15
234.	Tedbir	1	0,07
235.	Teknik	2	0,15
236.	Teknoloji	16	1,16
237.	Tema	121	8,81
238.	Temas	2	0,15
239.	Teneffüs	1	0,07
240.	Teori	1	0,07
241.	Tercih	2	0,15

242.	Tercih etmek	3	0,22
243.	Termik	1	0,07
244.	Teslim olmak	4	0,29
245.	Tespit etmek	1	0,07
246.	Teşkil etmek	1	0,07
247.	Teşvik	1	0,07
248.	Tevazu	1	0,07
249.	Unsur	3	0,22
250.	Unvan	2	0,15
251.	Vaat	1	0,07
252.	Zafer	3	0,22
253.	Zalim	1	0,07
254.	Zannetmek	2	0,15
255.	Zevk	1	0,07
256.	Zihin	1	0,07
257.	Ziyafet	2	0,15
258.	Ziyaret	3	0,22
259.	Ziyaret etmek	3	0,22
Toplam=		1377	100

Çizelge 1'e ilişkin veriler toplanırken öncelikle incelenen kitaptaki tüm yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Ardından, çalışma Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerle sınırlandırılmıştır.

Çizelge 1'de, ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 259 yabancı kökenli sözcük sıralanmıştır. Bu sözcükler toplamda 1377 kez tekrarlanmıştır. En sık kullanılan yabancı kökenli sözcükler “cümle”, “kelime” ve “tema” olarak belirlenmiştir.

“Cümle” sözcüğünün kökeni Arapçadır. Türkçeye yerleşmiş yabancı kökenli bir sözcüktür. “Cümle” sözcüğünün Türkçe karşılığı ise “tümce”dir.

“Kelime” sözcüğünün kökeni de Arapçadır. Türkçeye yerleşmiş yabancı kökenli bir sözcüktür. “Kelime” sözcüğünün Türkçe karşılığı ise “sözcük”tür.

“Tema” sözcüğü Fransızca “thémé” kökünden gelmektedir. Dile yerleşmiş olan bu sözcüğün Türkçe karşılığı “izlek”tir. İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarında “izlek” sözcüğünün hiç kullanılmadığı görülmüştür. Yalnız İngilizce ders ve çalışma kitaplarında Türkçede de zaman zaman karşımıza çıkan “izlek” anlamındaki “ünit” sözcüğü kullanılmaktadır. “Ünite” ve “tema” sözcükleri dile yerleşirken “izlek” sözcüğünün hiç kullanılmaması dikkati çekmiştir.

Çizelge 1’de de görüleceği gibi “işaret”, “cevap”, “plan” gibi dile yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklere yapım eki getirilerek yeni sözcükler türetilmiştir. “İşaret” sözcüğünden “İşaretlemek”; “cevap” sözcüğünden “cevaplamak”, “cevaplandırmak”; “plan” sözcüğünden “planlamak”, “şüphe” sözcüğünden “şüphelenmek”, “merak” sözcüğünden “meraklı”; “fayda” sözcüğünden “faydalanmak” gibi sözcükler türetilmiştir. Çizelge 1’de dikkati çeken bir diğer nokta ise bir yabancı sözcük ile “etmek” ve “olmak” yardımcı eylemleriyle kurulan birleşik sözcüklerdir. “Sebeb olmak”, “kaybetmek”, “zannetmek”, “teşkil etmek” yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemlerdir. Böylece bir yabancı kökenli sözcükten türetilen yeni sözcükler ile Türkçede yabancı kökenli sözcük kullanımının arttığı görülmektedir.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda, tekrar edilen sözcüklerle birlikte toplam 14023 sözcük geçmektedir. Çizelge 1’de kullanım sıklığı verilen yabancı kökenli sözcüklerin, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki toplam sözcüklere oranı %9,8 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre yaklaşık olarak kitaptaki her on sözcükten biri yabancı kökenlidir. Üstelik Türkçe karşılığı olmadığı için çizelgede yer almayan yabancı kökenli sözcüklerin olduğu da göz önünde bulundurulursa, kitaptaki yabancı kökenli sözcük oranının daha da yüksek olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Çizelge 2’de, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda geçen yabancı kökenli sözcükler abeceye göre sıralanmış ve bu sözcüklerin kullanım sıklığı verilmiştir.

Çizelge 2

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Yabancı Kökenli Sözcük		f	%
1.	Acele etmek	1	0,07
2.	Adeta	2	0,14
3.	Affetmek	2	0,14
4.	Ahval	1	0,07
5.	Ait	7	0,49
6.	Akıl	10	0,70
7.	Aksi	1	0,07
8.	Alaturka	1	0,07
9.	Alet	3	0,21
10.	Anons	1	0,07
11.	Anormal	1	0,07
12.	Arazi	1	0,07
13.	Asil	2	0,14
14.	Aşk	3	0,21
15.	Azap	2	0,14
16.	Azim	1	0,07
17.	Bilakis	3	0,21
18.	Bina	13	0,91
19.	Biyografi	1	0,07
20.	Bombardıman	1	0,07
21.	Çare	1	0,07
22.	Cephe	1	0,07
23.	Cereyan	1	0,07
24.	Cesaret	2	0,14
25.	Cesaretlendirmek	1	0,07
26.	Cevap	4	0,28
27.	Cevaplamak	2	0,14
28.	Cihaz	2	0,14
29.	Cimri	1	0,07
30.	Cümle	314	21,94
31.	Cüsse	1	0,07
32.	Dahi	1	0,07
33.	Daima	3	0,21
34.	Daire	5	0,35
35.	Davet etmek	2	0,14
36.	Diyalog	1	0,07
37.	Direkt	1	0,07
38.	Dijital	1	0,07
39.	Edat	26	1,82
40.	Edebiyat	2	0,14

41.	Elbette	1	0,07
42.	Endiŕe	2	0,14
43.	Efsane	1	0,07
44.	Empati	1	0,07
45.	Endüstri	1	0,07
46.	Enerji	1	0,07
47.	Erkan	1	0,07
48.	Esaret	1	0,07
49.	Eser	4	0,28
50.	Esir	1	0,07
51.	Esprî	5	0,35
52.	Evvel	1	0,07
53.	Faaliyet	1	0,07
54.	Fast-food	1	0,07
55.	Fedakârlık	2	0,14
56.	Figür	1	0,07
57.	Fiil	9	0,63
58.	Fikir	35	2,45
59.	Folklor	1	0,07
60.	Form	4	0,28
61.	Fukara	1	0,07
62.	Grafik	6	0,42
63.	Grup	44	3,07
64.	Güya	1	0,07
65.	Güzergâh	1	0,07
66.	Haber	8	0,56
67.	Haberleşme	2	0,14
68.	Hâkim	1	0,07
69.	Hakkında	21	1,47
70.	Hal	37	2,59
71.	Hâlâ	1	0,07
72.	Hasret	2	0,14
73.	Haşin	1	0,07
74.	Hatırlamak	6	0,42
75.	Hatip	2	0,14
76.	Hayal	7	0,49
77.	Hayal etmek	2	0,14
78.	Hayali	2	0,14
79.	Hayat	2	0,14
80.	Hedef	4	0,28
81.	Haylaz	1	0,07
82.	Hediye	2	0,14
83.	Heyecan	5	0,35
84.	Hissetmek	18	1,26
85.	Hitap etmek	6	0,42
86.	Husus	1	0,07
87.	Huzur	3	0,21
88.	Hükümet	1	0,07
89.	Hür	2	0,14
90.	Hüzün	1	0,07

91.	İcat	8	0,56
92.	İcat etmek	18	1,26
93.	İdare etmek	2	0,14
94.	İfade	51	3,56
95.	İfade etmek	32	2,24
96.	İhmal	2	0,14
97.	İhmal etmek	1	0,07
98.	İhtiyaç	3	0,21
99.	İkna etmek	5	0,35
100.	İlan etmek	1	0,07
101.	İlham almak	2	0,14
102.	İmbik	1	0,07
103.	İmkân	2	0,14
104.	İnşa etmek	3	0,21
105.	İsim	17	1,19
106.	İspat etmek	1	0,07
107.	İşaret	49	3,42
108.	İşaretlemek	5	0,35
109.	İşgal	2	0,14
110.	İştirak etmek	1	0,07
111.	İtibaren	2	0,14
112.	Kahraman	8	0,56
113.	Kafiye	1	0,07
114.	Kalemtırış	1	0,07
115.	Kapasite	2	0,14
116.	Karakter	14	0,98
117.	Karikatür	7	0,49
118.	Kastetmek	2	0,14
119.	Kâşif	4	0,28
120.	Kaybetmek	1	0,07
121.	Kaybolmak	4	0,28
122.	Kayıp	1	0,07
123.	Keder	2	0,14
124.	Kem	1	0,07
125.	Keşif	9	0,63
126.	Keşfetmek	4	0,28
127.	Kıymet	1	0,07
128.	Kibar	1	0,07
129.	Kontrol etmek	6	0,42
130.	Kudret	1	0,07
131.	Kuvvet	7	0,49
132.	Kültür	4	0,28
133.	Kültürel	2	0,14
134.	Liste	14	0,98
135.	Macera	1	0,07
136.	Maarif	2	0,14
137.	Mahrum	1	0,07
138.	Mahkum	1	0,07
139.	Madde	7	0,49
140.	Malzeme	4	0,28

141.	Mana	1	0,07
142.	Mecra	1	0,07
143.	Medeniyet	2	0,14
144.	Mekân	1	0,07
145.	Merak etmek	6	0,42
146.	Mesafe	2	0,14
147.	Mesaj	4	0,28
148.	Mesut	1	0,07
149.	Meşhur	1	0,07
150.	Metanet	1	0,07
151.	Metodik	1	0,07
152.	Mevsim	1	0,07
153.	Meydana gelmek	4	0,28
154.	Millet	10	0,70
155.	Milli	2	0,14
156.	Mini	2	0,14
157.	Misafir	3	0,21
158.	Motif	3	0,21
159.	Mucit	4	0,28
160.	Mutlaka	4	0,28
161.	Mübarek	1	0,07
162.	Mücadele	7	0,49
163.	Mükâfat	2	0,14
164.	Mükemmel	1	0,07
165.	Mülakat	2	0,14
166.	Mümkün	1	0,07
167.	Münazara	2	0,14
168.	Müşabaka	1	0,07
169.	Müşteri	3	0,21
170.	Nakavt	1	0,07
171.	Nazar	1	0,07
172.	Nefes	1	0,07
173.	Nesil	1	0,07
174.	Net	2	0,14
175.	Nezaket	2	0,14
176.	Nöbet	3	0,21
177.	Otizm	5	0,35
178.	Otistik	2	0,14
179.	Ömür	1	0,07
180.	Parola	1	0,07
181.	Patent	1	0,07
182.	Perspektif	1	0,07
183.	Peyda olmak	2	0,14
184.	Plan	15	1,05
185.	Planlamak	8	0,56
186.	Planlı	2	0,14
187.	Politika	1	0,07
188.	Poşet	1	0,07
189.	Program	4	0,28
190.	Rayiha	1	0,07

191.	Ruh	6	0,42
192.	Ruhsal	2	0,14
193.	Rica etmek	2	0,14
194.	Rüya	1	0,07
195.	Sabretmek	2	0,14
196.	Sade	1	0,07
197.	Sahip	8	0,56
198.	Seans	4	0,28
199.	Sebep	5	0,35
200.	Selamlaşmak	2	0,14
201.	Sembol	1	0,07
202.	Sevk etmek	2	0,14
203.	Seyahat	2	0,14
204.	Seyretmek	2	0,14
205.	Seyirci	4	0,28
206.	Sıfat	4	0,28
207.	Sistem	2	0,14
208.	Sinyal	1	0,07
209.	Sohbet	6	0,42
210.	Sohbet etmek	1	0,07
211.	Sosyal	2	0,14
212.	Sual	1	0,07
213.	Şahıs	1	0,07
214.	Şehir	16	1,12
215.	Şekil	14	0,98
216.	Şema	1	0,07
217.	Şikâyet etmek	3	0,21
218.	Şüphe	1	0,07
219.	Tablo	14	0,98
220.	Tabiat	1	0,07
221.	Tahmin	14	0,98
222.	Tahmin etmek	19	1,33
223.	Taklit	1	0,07
224.	Tarif etmek	6	0,42
225.	Tasvir	1	0,07
226.	Tavır	2	0,14
227.	Tavsiye etmek	1	0,07
228.	Teknik	4	0,28
229.	Tekstil	1	0,07
230.	Telkin	1	0,07
231.	Tema	22	1,54
232.	Temenni	1	0,07
233.	Teminat	1	0,07
234.	Temin etmek	1	0,07
235.	Teneffüs	1	0,07
236.	Tercih etmek	5	0,35
237.	Tesadüf	1	0,07
238.	Tesir etmek	4	0,28
239.	Ton	5	0,35
240.	Tuhaf	2	0,14

241.	Turist	2	0,14
242.	Ufuk	1	0,07
243.	Ukala	1	0,07
244.	Unsur	1	0,07
245.	Üslup	3	0,21
246.	Vakur	3	0,21
247.	Vazgeçmek	5	0,35
248.	Vefa	4	0,28
249.	Vicdan	1	0,07
250.	Vizite	1	0,07
251.	Yeis	1	0,07
252.	Zafer	2	0,14
253.	Zahmet	1	0,07
254.	Zalim	1	0,07
255.	Zamir	14	0,98
256.	Zannetmek	1	0,07
257.	Zarf	2	0,14
258.	Zekâ	3	0,21
259.	Zeki	1	0,07
260.	Zengin	20	1,40
261.	Zarafet	1	0,07
262.	Zihin	3	0,21
263.	Zihniyet	1	0,07
264.	Zira	3	0,21
265.	Ziyafet	2	0,14
266.	Ziyaret etmek	1	0,07
267.	Zulüm	1	0,07
268.	Zümre	1	0,07
Toplam=		1431	100

Çizelge 1’de olduğu gibi Çizelge 2’ye ilişkin veriler toplanırken de incelenen kitaptaki tüm yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Ardından, çalışma Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerle sınırlandırılmıştır.

Çizelge 2’de, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 268 yabancı kökenli sözcük sıralanmıştır. Bu sözcükler toplamda 1431 kez tekrarlanmıştır. En sık kullanılan yabancı kökenli sözcükler “cümle”, “ifade” ve “işaret” olarak belirlenmiştir. Bu sözcüklerin üçü de Arapça kökenlidir. Türkçe karşılıkları ise “tümce”, “anlatım” ve “im”dir. Bu üç sözcük de dile yerleşmiştir.

Çizelge 2’de, yapım eki alarak yabancı kökenli bir sözcükten türetilen sözcüklerin olduğu görülmektedir. “selamlaşmak”, “haberleşmek”, “planlı”, “cesaretlendirmek” sözcükleri türemiş sözcüklerdir. Ayrıca bir yabancı kökenli sözcük ve “etmek”, “olmak”

yardımcı eylemlerinin birleşimi ile kurulan birleşik eylemlerin olduğu görülmektedir: “Tesir etmek”, “peyda olmak”, “kaybolmak”, “hayal etmek” vb. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi yabancı kökenli bir sözcüğün kullanımı zamanla çeşitlenmekte ve sözcükler dile yerleşmektedir.

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda, tekrar edilen sözcüklerle birlikte toplam 26872 sözcük sayılmıştır. Çizelge 2’de kullanım sıklığı verilen yabancı kökenli sözcüklerin, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’ndaki toplam sözcüklere oranı %5,3 olarak belirlenmiştir. Bu sözcüklerin dışında incelenen kitapta, Türkçe karşılığı olmadığı için çizelgede yer verilmeyen yabancı kökenli sözcükler de vardır. Ortaokul 6. sınıf düzeyindeki öğrencilerin sözcük dağarcığının bu dönemde hızla geliştiği ve sıkça kullanılan sözcüklerin çocukların sözcük dağarcığında kolayca yer ettiği düşünülürse bu azımsanacak bir oran değildir.

İncelenen iki kitap arasında içeriğin yoğunluğu açısından büyük bir fark olduğu görülmüştür. Ortaokul 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda toplam 14023; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda ise 26872 sözcük sayılmıştır. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitapları arasındaki sözcük sayısı farkının 12849 olmasının nedeni düzey farkından daha çok izlek ve metin sayısı farkından kaynaklanmaktadır.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, 2017 yılı Türkçe Öğretim Programı’na göre hazırlanmıştır. Bu programa göre “Tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin kullanılacaktır. Bu metinlerin 3’ü okuma 1’i dinleme/ izleme metnidir. Böylece kitap bütününde toplamda 32 okuma ve dinleme/izleme metni kullanılacaktır” (MEB, 2017). Ortaokul 6. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı’nın ise 2015 yılı Türkçe Öğretim Programı’na göre hazırlanmıştır. Bu programa göre ders kitaplarında 36 okuma, 16 dinleme metninin olması gerekmektedir. Dolayısıyla 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda fazladan 12 metin vardır. Bu çalışmada özgün metinler incelenmemiş, metinlere bağlı etkinlikler incelenmiştir. Ancak metin sayısının fazla olması, bu metinlere bağlı olarak işlenecek etkinlik sayısının da artması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla iki kitap arasında, sözcük sayısı bakımından büyük bir fark ortaya çıkmıştır.

Çizelge 3

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

Acele etmek	: (Ar. + T.) İvmek
Âdeta	: (Ar.) Neredeyse, bayağı, sanki
Affetmek	: (Ar. + T.) 1 Bağışlamak, 2 Görevden almak
Afiş	: (Fr.) Ası, duvar duyurusu
Ahval	: (Ar.) Durum, durumlar
Ait	: (Ar.) -e değin, -in ile, ... için, -e düşen, ilgili, ilişkin
Akil	: (Ar.) 1 Us 2 Bellek 3 Öğüt
Akort	: (Fr.) (çalgı için) Düzen, düzen verme
Aksesuar	: (Fr.) 1 Eklenti 2 Donatımlık
Aksi	: (Ar.) Ters, geçimsiz
Alaturka	: (İt.) Doğuluca
Alerji	: (Fr.) Duyarca
Alet	: (Ar.) Araç, aygıt
Anons	: (Fr.) Duyuru
Anormal	: (Fr.) 1 Olağandışı; dengesiz 2 Sapık
Ansiklopedi	: (Fr.) Bilgilik
Antrenman	: (Fr.) 1 Çalışım 2 Alıştırma
Arazi	: (Ar.) Toprak
Arkeolog	: (Fr.) Kazıbilimci
Asansör	: (Fr.) İnerçikar
Asil	: (Ar.) Soylu
Astronomi	: (Fr.) Gökbilim
Astronot	: (Fr.) Uzayadamı
Aşk	: (Ar.) Sevgi, sevi
Azap	: (Ar.) Ezinç
Azım	: (Ar.) 1 Karar 2 Büyük
Aziz	: (Ar.) 1 Eren, ermiş, 2 Sevgili
Bahsetmek	: (Ar. + T.) Söz etmek
Banknot	: (Fr.) Kâğıt para
Bilakis	: (Ar.) Tersine
Bina	: (Ar.) Yapı
Biyografi	: (Fr.) Yaşamöyküsü
Biyoloji	: (Fr.) Yaşambilim, dirimbilim
Bombardıman:	: (Fr.) Topa tutma
Cennet	: (Ar.) Uçmak
Cenk	: (Far.) Savaş
Cenk etmek	: (Far. + T.) Savaşmak
Cephe	: (Ar.) 1 Önyüz, alnaç 2 Yan 3 Savaş bölgesi
Cereyan	: (Ar.) 1 Akım 2 Akıntı
Cesaret	: (Ar.) Yüreklilik
Cesaretlendirmek	: (Ar.) Yüreklendirmek
Cesur	: (Ar.) Yürekli
Cevap	: (Ar.) Yanıt, karşılık
Cevaplamak	: (Ar.) Yanıtlamak
Cihaz	: (Ar.) Aygıt

Cimri	: (Far.) Elisıkı
Cümle	: (Ar.) 1 Tümce 2 Bütün, hep
Cüsse	: (Ar.) Yapı, gövde
Çare	: (Far.) Umar, çıkar yol; yol
Dâhi	: (Ar.) Öke
Dâhil olmak (etmek)	: (Ar. + T.) Katılmak, girmek, içinde olmak
Daima	: (Ar.) Her zaman, sürgit
Dair	: (Ar.) ... üzerine, ilişkin
Daire	: (Ar.) Değirmi
Davet etmek	: (Ar. + T.) Çağırarak
Defa	: (Ar.) Kez, yol
Dekor	: (Fr.) Bezem
Devam etmek	: (Ar. + T.) Sürmek
Direkt	: (Fr.) 1 Dolaysız, 2 Doğru, doğruca, doğrudan doğruya
Dijital	: (Fr.) Sayısal
Diyar	: (Ar.) Ülke
Diyalog	: (Fr.) Karşılıklı konuşma
Doz	: (Fr.) Düze, düzem
Dramatize etmek:	: (Fr. + T.) Canlandırmak
Dükkân	: (Ar.) Satımevi
Edat	: (Ar.) İlgeç
Edebiyat	: (Ar.) Yazın
Elbette	: (Ar.) Kuşkusuz
Endişe	: (Far.) Tasa, kaygı, kuşku
Efsane	: (Far.) Söylence
Egzersiz	: (Fr.) Alıştırma
Ekip	: (Fr.) Takım
Empati	: (Fr.) Duygudaşlık
Endüstri	: (Fr.) İşleyim
Enerji	: (Fr.) Güç, çaba, erk
Enfeksiyon	: (Fr.) (Sayrılık) Bulaşma, bulaşım
Enstrüman	: (Fr.) Çalgı
Entelektüel	: (Fr.) Aydın
Erkân	: (Ar.) Büyükler, ileri gelenler
Esaret	: (Ar.) Tutsaklık
Eser	: (Ar.) Yapıt
Esir	: (Ar.) Tutsak
Esna	: (Ar.) An, sıra
Esprî	: (Fr.) İnce söz
Evvel	: (Ar.) Önce
Ezeli	: (Ar.) 1 Öncesiz, 2 Eski
Faaliyet	: (Ar.) 1 Çalışma, çalışkanlık, 2 Etkinlik
Fast-food	: (İng. + İng.) Hazır yemek
Fayda	: (Ar.) Yarar
Faydalanmak	: (Ar.) Yararlanmak
Fedakârlık	: (Ar.) Özveri
Festival	: (Fr.) Şenlik
Figür	: (Fr.) Beti, betimge
Fîl	: (Ar.) Eylem, edim
Fikir	: (Ar.) 1 Düşünce 2 Düşün

Folklor	: (İng.) 1 Halkbilgisi 2 Halk oyunu
Fon	: (Fr.) 1 Dipyüzey 2 Altezgi
Form	: (Fr.) Biçim
Forum	: (Lat.) Toplutartışma
Fukara	: (Ar.) Yoksul
Galip	: (Ar.) Yengin, yenen
Gaye	: (Ar.) Erek, amaç
Gayret etmek	: (Ar. + T.) Çabalamak
Gıda	: (Ar.) Besin
Grafik	: (Fr.) Çizge, çizenek
Grup	: (Fr.) Küme, öbek, takım, topluluk, yığın
Güya	: (Far.) Sanki sözde, denildiğine göre, -miş gibi
Güzergâh	: (Far.) Yol boyu, yol üstü
Haber	: (Ar.) Salık, duyuk
Haberleşme	: (Ar.) 1 Bildirişme 2 Yazışma
Hacim	: (Ar.) Oylum
Hadise	: (Ar.) Olay
Hafıza	: (Ar.) Bellek
Hain	: (Ar.) Satkın, kötü
Hak	: (Ar.) 1 Tüze 2 Kazanım 3 Pay, sağpay
Hâkim	: (Ar.) 1 Egemen 2 Yargıç 3 Başat
Hâkimiyet	: (Ar.) 1 Egemenlik, 2 Başatlık
Hakkında	: (Ar.) 1 Üzerine 2 İçin
Hâl	: (Ar.) Durum
Hâlâ	: (Ar.) Şimdi, bile
Hasret	: (Ar.) Özlem
Haşin	: (Ar.) Sert, kırıcı
Hatırlamak	: (Ar.) Anımsamak
Hatip	: (Ar.) Konuşmacı
Hayal	: (Ar.) 1 Düş 2 İmge
Hayal etmek	: (Ar. + T.) Düşlemek, kurmak
Hayali	: (Ar.) Düşsel
Hayat	: (Ar.) Yaşam, dirim
Hedef	: (Ar.) Erek
Hediye	: (Ar.) Armağan
Henüz	: (Far.) 1 Daha 2 Şimdi
Hekim	: (Ar.) Doktor
Heyecan	: (Ar.) 1 Yürek oynaması 2 Coşku, coşuntu
Hikâye	: (Ar.) Öykü
Hissetmek	: (Ar. + T.) Duymak, duyumsamak; sezmek, sezinlemek
Hitap etmek	: (Ar. + T.) Seslenmek, söz yöneltmek
Husus	: (Ar.) 1 Konu, iş 2 Özellik, yön
Huzur	: (Ar.) 1 ezinç, gönül esenliği; dirlik düzenlik 2 kar, yan, ön
Hükümet	: (Ar.) Bakanlar kurulu
Hürmet etmek	: (Ar. + T.) Saymak
Hür	: (Ar.) Özgür
Hüzün	: (Ar.) Üzgünlük, üzüntü, üzünç
İade etmek	: (Ar. + T.) Geri vermek, geri çevirmek, geri göndermek
İcat	: (Ar.) 1 Yaratma, bulma 2 Türetme 3 Uydurma
İcat etmek	: (Ar. + T.) 1 Yaratmak, Bulmak 2 Türetmek 3 Uydurmak

İcra etmek	: (Ar. + T.) 1 Yapmak, yerine getirmek 2 Yürütmek
İdare etmek	: (Ar.) Yönetmek
İfade	: (Ar.) 1 Anlatım, olayanlatım 2 Söz, söyleyiş, deyiş
İfade etmek	: (Ar. + T.) 1 Söylemek, belirtmek 2 Anlatmak, anlatımlamak, göstermek
İhmal	: (Ar.) Savsama, boşlama, savsaklama
İhmal etmek	: (Ar. + T.) Savsamak, savsaklamak
İhtiyaç	: (Ar.) 1 Gereksinme, gereksinim, gerekseme 2 Yoksulluk
İhtiyar	: (Ar.) 1 Yaşlı 2 Seçme
İkna etmek	: (Ar. + T.) İnandırmak, kandırmak
İkram etmek	: (Ar. + T.) 1 Tutmak, sunmak, çıkarmak 2 Ağırlamak
İlan etmek	: (Ar. + T.) Duyurmak
İlave etmek	: (Ar. + T.) Ekleme, ulamak
İlham almak	: (Ar. + T.) Esinlenmek
İlim	: (Ar.) Bilim
İmal etmek	: (Ar. + T.) Yapmak
İmbik	: (Ar.) Damıtıcı
İmkân	: (Ar.) Olanak
İmtihan	: (Ar.) Sınav, sınama
İnternet	: (İng.) Genel ağ
İnşa etmek	: (Ar.+ T.) Yapmak, kurmak
İsabet etmek	: (Ar. + T.) 1 Çarpmak, değmek 2 Düşmek 3 (Para) Çıkmak
İsim	: (Ar.) Ad
İspat etmek	: (Ar. + T.) Kanıtlamak
İsraf	: (Ar.) Savurganlık, tutumsuzluk, gereksiz tüketim
İsraf etmek	: (Ar. + T.) Gereksiz tüketim yapmak, savurganlık etmek
İstikbal	: (Ar.) Gelecek
İstiklal	: (Ar.) Bağımsızlık
İşaret	: (Ar.) 1 İm 2 Belirti
İşaretlemek	: (Ar.) İmlemek
İşgal	: (Ar.) Ele geçirme, tutma, kaplama
İştirak etmek	: (Ar. + T.) 1 Katılmak 2 Ortak olmak 3 Paylaşmak
İtibaren	: (Ar.) -den beri, -den başlayarak, -den sonra
İtibar etmek	: (Ar. + T.) Saymak, değer vermek, saygı göstermek, beğenmek
Kabul	: (Ar.) 1 Onama 2 Varsayma
Kabul etmek	: (Ar. + T.) 1 Onamak 2 Varsaymak
Kadim	: (Ar.) Eski
Kadro	: (İt.) 1 Takım 2 Yer
Kahraman	: (Far.) 1 Yiğit 2 (Romanda, tiyatrodada vb.) Başkişi
Kafiye	: (Ar.) Uyak
Kalemıraş	: (Ar. + Far.) Açacak
Kapasite	: (Fr.) 1 Alabilirlik 2 Sığa
Karakter	: (Fr.) Özyapı
Karikatür	: (Fr.) Çizgi
Karikatürist	: (Fr.) Çizer
Karikatürize etmek	: (Fr. + T.) Gülünçleştirmek
Kastetmek	: (Ar. + T.) Demek istemek
Kâşif	: (Ar.) Bulan
Kaybetmek	: (Ar. + T.) Yitirmek
Kaybolmak	: (Ar. + T.) Yitmek

Kaydetmek	: (Ar. + T.)1 Yazmak 2 Ses almak
Kayıp	: (Ar.) Yitik
Keder	: (Ar.) Acı, üzüntü
Kem	: (Far.) Kötü
Kelime	: (Ar.) Sözcük
Keşif	: (Ar.) Buluş, bulgu
Keşfetmek	: (Ar. +T.) Bulmak
Kıyafet	: (Ar.) Giysi, giyim
Kıymet	: (Ar.) Değer
Kibar	: (Ar.) İnce, incelikli
Koleksiyon	: (Fr.) Biriktiri
Kontrol	: (Fr.) Denetleme, denetim
Kontrol etmek	: (Fr. + T.) Denetlemek
Kudret	: (Ar.) Güç, erk
Kurs	: (Fr.) Alışım, öğrence
Kuvvet	: (Ar.) Güç
Kültür	: (Fr.) Ekin, ekinç
Kültürel	: (Fr.) Ekinsel, ekinçsel
Labirent	: (Fr.) Dolambaç
Lezzet	: (Ar.) Tat
Liste	: (İt.) Dizelge
Maarif	: (Ar.) (Ulusal) Eğitim
Macera	: (Ar.) Serüven
Madde	: (Ar.) 1 Özdek 2 Öge
Maddi	: (Ar.) Özdeksel
Mağrur	: (Ar.) 1 Övünçlü 2 Benliğine düşkün, benlikçi 3 Burnu büyük, kasıntılı, kurumlu 4 Konur
Mahkûm	: (Ar.) Yargılı
Mahrum	: (Ar.) Yoksun
Malzeme	: (Ar.) Gereç
Mana	: (Ar.) Anlam
Manevi	: (Ar.) Tinsel, içsel
Maneviyat	: (Ar.) 1 Yürek gücü 2 Doğaüstü güç
Maruz kalmak	: (Ar. + T.) Uğramak, karşılaşmak
Mecra	: (Ar.) Akak, akarsu yatağı
Medeniyet	: (Ar.) Uygarlık
Mekân	: (Ar.) Yer, uzay
Mekanizma	: (İt.) Düzenek
Mektep	: (Ar.) Okul
Memnun	: (Ar.) Kıvançlı, sevinçli
Menü	: (Fr.) Yemek listesi
Merak etmek	: (Ar. + T.) Kaygılanmak
Meraklı	: (Ar.) (Bir şeye) Düşkün, istekli
Merkez	: (Ar.) Özek, orta
Mesafe	: (Ar.) Ara, uzaklık
Mesaj	: (Fr.) İleti
Mesut	: (Ar.) Mutlu
Meşgul	: (Ar.) 1 Uğraşmakta 2 Dolu
Meşhur	: (Ar.) Ünlü, tanınmış
Metanet	: (Ar.) Dayanca

Metodik	: (Fr.) Yöntemli, yöntemlice
Mevcut	: (Ar.) Bulunan, var olan, var
Mevsim	: (Ar.) Sürem
Meydana gelmek	: (Ar. + T.) 1 Oluşmak 2 Ortaya çıkmak
Millet	: (Ar.) Ulus
Milli	: (Ar.) Ulusal
Mini	: (Fr.) Küçük
Misafir	: (Ar.) Konuk
Muamele	: (Ar.) 1 İşlem 2 Davranış, davranma 3 Tutum
Muazzam	: (Ar.) Kocaman, büyük
Motif	: (Fr.) Öрге
Mucit	: (Ar.) Yaratıcı, türetmen
Mutlaka	: (Ar.) Kesinlikle, yüzdeyüz
Mübarek	: (Ar.) 1 Kutlu, uğurlu 2 Kutsal
Mücadele	: (Ar.) Savaşım
Mücadele etmek	: (Ar. + T.) Uğraşmak, savaşmak
Müdahale etmek	: (Ar. + T.) Karışmak, el atmak, el koymak
Müjde	: (Far.) Muştı
Mükâfat	: (Ar.) Ödül
Mükemmel	: (Ar.) Yetkin, eksiksiz, tükel
Mülakat	: (Ar.) Görüşme
Mümkün	: (Ar.) Olabilir, olanaklı
Münakaşa	: (Ar.) Tartışma
Münazara	: (Ar.) Tartışı
Müsabaka	: (Ar.) Yarışma
Müşteri	: (Ar.) Alıcı
Nakavt	: (İng.) Oyundışı
Nasihah	: (Ar.) Öğüt
Nazar	: (Ar.) Bakış
Nazari	: (Ar.) Kuramsal
Nefes	: (Ar.) Soluk
Nesil	: (Ar.) 1 (İnsan için) Kuşak 2 (Hayvan için) Döl
Net	: (Fr.) 1 Açık, belirgin, seçik 2 Kesintili
Nezaketh	: (Ar.) İncelik
Nezle	: (Ar.) İngin, dumağı
Nihayet	: (Ar.) 1 Son 2 Sonunda
Nimet	: (Ar.) Kutsal verim, iyilik, ergi
Nüsha	: (Ar.) 1 Sayı 2 Tane 3 Yazma, elyazması
Nöbet	: (Ar.) 1 Sıra 2 Kesik
Otizm	: (Fr.) İçekapanış
Otistik	: (Fr.) İçekapanık
Ömür	: (Ar.) Yaşam
Patent	: (Fr.) 1 Buluşbelgesi 2 Tekel
Parola	: (İt.) İmsöz
Perspektif	: (Fr.) Görünge
Peyda olmak	: (Far. + T.) Ortaya çıkmak
Plan	: (Fr.)Tasar
Planlamak	: (Fr.) Tasarlamak
Politika	: (İt.) Siyasa
Poşet	: (Fr.) Torba

Program	: (Fr.) İzence
Proje	: (Fr.) Tasarı
Problem	: (Fr.) Sorun
Prova	: (İt.) Deneme, sınama; denenme
Rayiha	: (Ar.) Koku
Reklam	: (Fr.) Tanıtım, tanıtı
Restorasyon	: (Fr.) Onarım
Restore etmek	: (Fr. + T.) Onarmak
Rica etmek	: (Ar. + T.) Dilemek
Ruh	: (Ar.) Tin
Ruhsal	: (Ar.) Tinsel
Rutubet	: (Ar.) Yaşlık
Rüzgâr	: (Far.) Yel
Rüya	: (Ar.) Düş
Sabır	: (Ar.) Dayanç
Sabit	: (Ar.) 1 Durağan 2 Tanıtlanmış 3 Kesin
Sabretmek	: (Ar. + T.) Katlanmak, dayanmak
Sadaka	: (Ar.) Acımalık
Sade	: (Far.) 1 Yalın, arı 2 Gösterişsiz
Sahip	: (Ar.) İye
Sanatkâr	: (Ar. + Far.) Sanatçı
Sanayi	: (Ar.) İşleyim
Satıh	: (Ar.) Yüzey
Seans	: (Fr.) 1 oturum 2 Kez; süre 3 Oynatım
Sebep	: (Ar.) Neden
Sebep olmak	: (Ar. + T.) Neden olmak
Selamlaşmak	: (Ar.) Esenleşmek
Sembol	: (Fr.) Simge
Sevk etmek	: (Ar. + T.) Göndermek, yollamak
Seyahat	: (Ar.) Gezi, yolculuk
Seyretmek	: (Ar. + T.) İzlemek
Seyirci	: (Ar.) İzleyici
Sıfat	: (Ar.) Önad, nitem
Sihir	: (Ar.) Büyü
Sipariş	: (Far.) Ismarlama
Sistem	: (Fr.) 1 Dizge 2 Yol, yöntem
Sinyal	: (Fr.) Çevir sesi
Slogan	: (Fr.) 1 Savsöz 2 Çarpıcı söz
Sohbet	: (Ar.) Söyleşi
Sohbet etmek	: (Ar. + T.) Söylemek
Sosyal	: (Fr.) Toplumsal
Sual	: (Ar.) Soru
Suflör	: (Ar.) Fısıldayıcı
Süper	: (Fr.) 1 Üstün, en üstün 2 En güçlü, en büyük 3 En iyi
Süvari	: (Far.) Atlı
Şahadet	: (Ar.) Tanıklık
Şahit	: (Ar.) Tanıklık
Şart	: (Ar.) Koşul
Şehir	: (Far.) Kent
Şekil	: (Ar.) Biçim

Şema	: (Fr.) Çizem, çizim
Şikâyet	: (Ar.) Sızlanma, yakınma
Şikâyet etmek	: (Ar. + T.) Sızlanmak, yakınmak
Şoke etmek	: (Fr. + T.) Şaşkınlığa uğratmak
Şöhret	: (Ar.) Ün
Şüphe	: (Ar.) Kuşku, işkil
Şüphelenmek	: (Ar.) Kuşkulanmak
Tablo	: (Fr.) Çizelge
Tabiat	: (Ar.) Doğa
Tahlil	: (Ar.) 1 Çözümleme, çözüm 2 Yorum
Tahmin	: (Ar.) 1 Oranlama 2 Kestirme 3 Sanı, sanma
Tahmin etmek	: (Ar. + T.) 1 Oranlamak 2 Kestirmek 3 Sanmak
Tahsis	: (Ar.) 1 Ayırma 2 (Aylık) Bağlama
Takip etmek	: (Ar. + T.) 1 İzlemek 2 –den sonra gelmek
Taklit	: (Ar.) 1 Öykünme 2 Yansılama 3 Benzet
Talim	: (Ar.) 1 Öğretim 2 Alıştırma, alıştırı 3 Yetiştirme 4 Askerlik öğrenimi
Tamir etmek	: (Ar. + T.) Onarmak
Tarif	: (Ar.) Tanım, tanımlama
Tarif etmek	: (Ar. + T.) Tanımlamak
Tarz	: (Ar.) Biçim, yol
Tasvir	: (Ar.) 1 Anlat, anlatma, betim, betimleme, betimlenme 2 Resim
Tasvir etmek	: (Ar. + T.) Anlatmak, betimlemek
Tavır	: (Ar.) Durum, tutum, davranış
Tavsiye	: (Ar.) 1 Öğütleme 2 Salık verme
Tavsiye etmek	: (Ar. + T.) Salık vermek
Tedavi etmek	: (Ar. + T.) Sağaltmak, iyileştirmek
Tedbir	: (Ar.) Önlem
Teknik	: (Fr.) 1 Uygulama 2 Uygulayımсал 3 Yol, yöntem
Teknoloji	: (Fr.) Uygulayım bilim
Tekstil	: (Fr.) 1 Dokuma 2 Dokumacılık
Telkin	: (Ar.) 1 Esinleme 2 Aşılama
Tema	: (İt.) İzdem, anakonu, izlek
Temas	: (Ar.) 1 Değme, dokunma 2 Görüşme 3 İlişki 4 Değini, değinme
Temenni	: (Ar.) Dileme, dilek
Teminat	: (Ar.) Güvence
Temin etmek	: (Ar. + T.) 1 Güvence vermek 2 Sağlamak 3 Elde etmek
Temsil	: (Ar.) 1 Oyun, gösteri 2 Özümleme
Teneffüs	: (Ar.) Solunum
Teori	: (Fr.) Kuram
Tercih	: (Ar.) Üstün tutma, seçme, yeğleme
Tercih etmek	: (Ar. + T.) Üstün tutmak, seçmek, yeğlemek
Termik	: (Fr.) Isıl
Tesadüf	: (Ar.) Rastlantı
Tesir etmek	: (Ar. + T.) 1 Etkilemek, etkilendirmek 2 Dokunmak, işlemek
Teslim olmak	: (Ar. + T.) Baş eğmek
Tespit etmek	: (Ar. + T.) 1 Saptamak 2 Oturtmak, tutturmak
Teşkil etmek	: (Ar. + T.) 1 Oluşturmak, kurmak 2 Sayılmak, demek olmak
Teşvik	: (Ar.) 1 İsteklendirim 2 Özendirim, özendirme 3 Kışkırtma
Tevazu	: (Ar.) 1 Alçakgönüllülük 2 Gösterişsizlik

Ton	: (Fr.) Titrem
Tuhaf	: (Ar.) Yabansı
Turist	: (Fr.) Gezgin, gezmen
Ufuk	: (Ar.) Çevren, göz erimi
Ukala	: (Ar.) Bilgiç
Unsur	: (Ar.) Öge
Unvan	: (Ar.) San
Üslup	: (Ar.) 1 Anlatı 2 Biçem
Vaat	: (Ar.) Sözveri
Vakur	: (Ar.) Ağırbaşlı
Vazgeçmek	: (Far. + T) Caymak
Vefa	: (Ar.) (Sevgide) Bağlılık
Vicdan	: (Ar.) 1 Duyunç 2 Törel bilinç
Vizite	: (Fr.) 1 Görüm 2 Görümlük
Yeis	: (Ar.) Umutsuzluk, karamsarlık, üzüntü
Zafer	: (Ar.) Utku, yengi
Zahmet	: (Ar.) Sıkıntı, güçlük, yorgunluk
Zalim	: (Ar.) Acımasız, kıyıcı
Zamir	: (Ar.) Adıl
Zannetmek	: (Ar. +T.) Sanmak
Zarf	: (Ar.) Belirteç
Zekâ	: (Ar.) Anlak
Zeki	: (Ar.) Anlaklı
Zengin	: (Far.) Varsıl, varlıklı
Zenginleşmek	: (Far.) Varsıllaşmak
Zevk	: (Ar.) 1 Beğeni 2 Tat 3 Eğlenme, eğlence
Zarafet	: (Ar.) İncelik
Zihin	: (Ar.) 1 Anlayış, kavrayış 2 Us gücü
Zihniyet	: (Ar.) Düşünce, anlayış, düşünüş
Zira	: (Far.) -diği için, çünkü
Ziyafet	: (Ar.) Şölen, toy
Ziyaret	: (Ar.) Görüşme
Ziyaret etmek	: (Ar. + T.) Görüşmek
Zulüm	: (Ar.) Kıyıcılık, ezinç, acımasızlık
Zümre	: (Ar.) Takım, bölük

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 427 yabancı kökenli sözcüğün olduğu belirlenmiştir ve Çizelge 3'te, bu sözcüklerin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 259, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise 268 yabancı kökenli sözcük belirlenmiştir. Her iki kitapta da yer alan 100 sözcük saptanmıştır. Ortaokul 5. ve 6. sınıf düzeylerinde tekrar edilen ve Türkçesi bulunan bu 100 sözcüğün öğrencilerin etkin sözcük dağarcığında yer edeceği varsayılabilir.

Çizelge 3'te Türkçe karşılıkları verilen 427 sözcüğün; 242'sinin Arapça, 81'inin Fransızca, 18'inin Farsça, 8'inin İtalyanca, 3'ünün İngilizce ve 1'inin Latince olduğu

görülmüştür. Geri kalan 73 sözcük, bir yabancı kökenli sözcük ve bir Türkçe sözcüğün (temin etmek, hissetmek, teşkil etmek, tasvir etmek, karikatürize etmek vb.) ya da iki yabancı kökenli sözcüğün (kalemtıraş, fast-food) birleşiminden oluşan birleşik yapıli sözcüklerdir.

Çizelge 3'te verilen bilgilere göre, ders kitaplarında kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin çoğunluğunun Arapça ve Fransızca olduğu görülmektedir. Günlük konuşma dilimizdeki, İngilizce sözcüklerin etkisinin ders kitaplarına şimdilik yansımadağı söylenebilir.

4.1.1.Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yer Aldığı Cümlelere Örnekler

Bu bölümde, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, içinde yabancı kökenli sözcüklerin geçtiğı cümlelere örnekler verilmiştir. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenen yabancı kökenli sözcüklerin bazıları pek çok kez tekrarlanmıştır. İçinde yabancı kökenli sözcüklerin geçtiğı tüm cümlelerin burada yer alması hem çalışmamıza fazladan bir katkı sağlamayacağı hem de tekrara düşüleceğı için gerekli görülmemiştir. Bazı sözcükler de cümle içinde geçmemektedir. Bu nedenle, belirli sözcüklere örnek vermekle yetinilmiştir.

“Bırakın **münakaşayı!**” (31. s.).

“... Camisi'nin 1990'lı yıllardaki **restorasyonunda** yaşananlar, tüm dünyayı **şoke etti**” (124. s.).

Büyük harflerin doğru kullanıldığı sözcük ve sözcük **gruplarının** numaralarını **takip ederek labirentin** çıkışına ulaşınız. (145. s.)

Hangi **enstrümanı** çalmak isterdiniz? (s.145)

“Öğretmeninizin belirlediğı bir zamanda şiirinizi vurgu, durak ve **tonlamaya** dikkat ederek **fon müziğı** eşliğinde okuyunuz.” (18. s.).

“Uyku bedenimizin dinlenmesini, **zihnimizin** yenilenmesini, organlarımızın kendini **tamir etmesini** sağlar.” (200. s.).

“Siz olsaydınız bu **mesajı** nasıl **karikatürize ederdiniz?**” (179. s.).

“Kara Memiş’in yerinde siz olsaydınız **cenge** katılır mıydınız?” (141. s.).

“**İnternet** üzerinden yaptığınız araştırmada karşınıza aşağıdaki **forum** çıktı.” (123. s.).

“Mert, yeni başladığı görevinde iş arkadaşlarının kötü **muamelesine**...” (56. s.).

“Küçük Prens’in resimleri Fransa’da 50 franklık **banknotlara** basılmıştır.” (33. s.).

“**Zafere** ulaşmak için herkes üzerine düşen **fedakârlığı** yaptı.” (69. s.).

“ ‘**Cennetin** pınarları’, yıldızlara **asansörle** gidebileceğimizi **müjdelediğinde teknoloji** bu kadar ilerlememişti.” (36. s.).

“Yoksulluk, kıtlık, **ihmal** gibi sebeplerle **ihtiyaçtan** daha az besin tüketilmesidir.” (202. s.).

“Kendisinden sonraki **cümleye** bağlı olarak **ret, kabul** ve **teşvik** bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam gibi kelimelerden sonra konur.” (47. s.).

“**Karikatürünüzün mesajını** içeren bir **slogan** yazınız.” (151. s.).

“Uluslararası Uzay İstasyonu’nda yaşayan **astronotların** düzenli olarak **egzersiz** yapmalarının **sebebi** nedir?” (109. s.).

“Anadolu’da yüzyıllardır kullanılan kağıt, Milli Mücadele’nin en önemli **sembollerinden** biri olmuştur.” (48. s.).

“Yazar, **tabiatın** baharda yenilenmesi gibi insanın da yenilenmek için bir reçeteye **ihtiyacı** olduğunu anlatmaktadır.” (232. s.).

“Koca Yusuf, rakibinin en ufak bir hatasını **affetmezdi**.” (211. s.).

“Makarna yapmak için hangi **malzemeler** kullanılmıştır?” (114. s.).

“... değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı dolayısıyla bir kişiye saygı göstermek, **hürmet etmek**” (17. s.).

“Döndüğünde bir **mekanizmayı** işleten bir eksene dikey olarak bağlanmış, iki veya ikiden çok kanattan yapılmış alet.” (12. s.).

“Tren vagonlarını çeken, tekerlekli, buharlı, elektrikli, **termik** motorlu veya sıkıştırılmış havalı makine.” (12. s.).

“Aşağıda karışık olarak verilen kelimeleri iki **gruba** ayırmak isterseniz nasıl bir **gruplandırma** yaparsınız.” (223. s.).

“Ali İstiklal Marşı’nı başarılı bir **şekilde** okuduktan sonra neler yaşanmış olabilir?” (47. s.).

“Hayatta gerçek ve **hayal** iç içedir.” (37. s.).

“Başarmak için **hayal etmek** yeterlidir.” (37. s.).

“Mustafa Kemal Atatürk’ün **hayatı** ile ilgili neler biliyorsunuz?” (60. s.).

“Film başlıyor, **acele edelim.**” (215. s.).

“Metnin ana **fikrini** yazın.” (83. s.).

“Aşağıdaki paragrafı okuyunuz ve soruyu **cevaplayınız.**” (91. s.).

“Hangi **süper** güce sahip olmak isterdiniz?” (28. s.).

“Bir defasında en sevdiği oyuncak olan elektrikli trenle oynarken kızına yakalandığı için **tedbirli** davranır.” (29. s.).

“Okuduğunuz metinde soru **işareti** (?) bulunan **cümleleri** bularak aşağıdaki boşluğa yazınız.” (76. s.).

“Yavrusunu **kaybeden** kedi üzgün üzgün dolaşıyordu.” (175. s.).

“Ney çalmak yerine ney üflemek **ifadesi** daha uygun bulunmaktadır.” (148. s.).

“Giriş kapısından en kısa yolu **tercih ederek** Çarşı Meydanı’na giden birisi aşağıdakilerden hangisini görmüş olamaz?” (197. s.).

“Size arkadaşınızın sesinin nasıl olduğunu, hangi oyunları **tercih ettiğini** ya da kelebek **koleksiyonu** yapıp yapmadığını sormazlar.” (33. s.).

“Kendinizi metnin **kahramanı** Kara Memiş’in yerine koyunuz.” (143. s.).

“Evinizden, ailenizden ve yaşadığımız **şehirden** ayrı kalsanız neler **hissedersiniz?**” (138. s.).

“Ayağı yere basan işler yapmak gerçek hayata uygun olsa da **ruhumuz** yaramaz bir çocuk.” (36. s.).

“Bu **kelimelerin** anlamlarını metinden hareketle **tahmin ediniz.**” (230. s.).

“Aşağıdaki **cümlelerin** hangisinde **sebep-sonuç** ilişkisi vardır.” (69. s.).

“Metinde **bahsedilen** uzay istasyonunu bulmak ister miydiniz?” (109. s.).

“Metinde **milletimizin** hangi özelliklerinden bahsedilmektedir.” (57. s.).

“Cirit de **milli** ve geleneksel bir” ata sporu” sayılır.” (198. s.).

“UNESCO, hangi yılı tüm dünyada “Atatürk Yılı” olarak **ilan etmiştir.**” (60. s.).

“Zamanı iyi **planlarsak** hayatı dolu dolu yaşayabiliriz.” (69. s.).

“Konuşma **planınızı** hazırlarken aşağıdaki sorulardan yararlanabilirsiniz.” (186. s.).

“Sunum için hangi araçları (akıllı tahta, **projeksiyon**, ses kayıt **cihazı**, fotoğraflar vb.) kullanabilirim?” (61. s.).

“Atatürk, niçin Amerikan çocuklarına Türklerle ilgili her duyduklarına inanmalarını, bilimsel temeli olmayan incelemelere **itibar etmemelerini** öğütlemiş olabilir?” (69. s.).

“Atatürk, Sakarya Meydan Savaşı’ndan sonra “mareşal” **unvanını** almıştır.” (69. s.).

“**Tahminlerinizin** doğruluğunu sözlüklerinizden **kontrol ediniz.**” (89. s.).

“Aşağıdaki hayvanların insana **ait** hangi özellikleri **temsil ettiğini** yanlarına yazın.” (77. s.).

“Hazırladığımız **afişi** sınıf panosunda sergileyiniz.” (77. s.).

“Bu durumlar karşısında kullandığımız **nezaket ifadelerini** örnekteki gibi yazınız.” (83. s.).

“Bir işle **meşgul** birine ...” (83. s.).

“Birisi yeni bir **kıyafet** aldığında ...” (83. s.).

“Bu durumda yardımlarına kulisteki **süflör** yetişti.” (85. s.).

“Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan **eserin** yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen **aksesuar** vb. öğelerin bütünü.” (84. s.).

“Mürekkep balığının dişi olmadığı **halde** diş ağrısı **hissetmesinin sebebi** nedir?” (219. s.).

“Sizce gelecekte uzayda yaşamamız **mümkün olabilir** mi?” (104. s.).

“Kalp ve şeker hastalarının ilacı kullanımı, doktor **kontrolünde mümkündür.**” (s.213).

“Ud, büyük İslam Bilgini Farabi tarafından **icat edilmiş** bir sazdır.” (149. s.).

“Yazarın yemek **tarifini** tamamladıktan sonra ağzının suyunun akmasının **sebebi** nedir?” (114. s.).

“Kapak açıldıktan sonra 2 cm kadar bitkisel sıvı yağ **ilave ederek** buzdolabında saklayınız.” (115. s.).

“Düzenli beslenelim yoksa çeşitli sağlık **problemleri** yaşayabiliriz.” (117. s.).

“Türkiye’de her yıl tonlarca ekmek **israf ediliyor** oysaki tüketeyeğimiz kadar ekmek kullanarak **israfın** önüne geçebiliriz.” (117. s.).

“Dünyaya **fayda** sağlayacak bir buluş yapsaydınız ne yapardınız?” (118. s.).

“**Forumda** yer alan metni okuyunuz.” (123. s.).

“Bulduğunuz **isimleri** görselin altına yazınız.” (122. s.).

“Camiyi **restore etmek** için bir araya gelen mimarlar **restore** konusunda niçin karar vermemiş olabilirler.” (125. s.).

“Yukarıda yazdığımız e-postayı en fazla 140 **karakter** kullanarak tekrar yazınız.” (127. s.).

“Okuma **esnasında** anlamını bilmediğiniz **kelimelerin** altını çiziniz.” (138. s.).

“Kara Memiş, oğlu Turgut Bey ile beraber **cenk ettikten** sonra deniz yoluyla Malta Adası’ndan memleketi Edremit’e dönecektir.” (143. s.).

“O dönemin ulaşım **imkânlarını**, **teknolojisini**, doğa **şartlarını** ve denizde karşılaşılabileceğiniz zorlukları düşünerek yolculuğunuzun ne kadar süreceğini **planlayınız.**” (143. s.).

“Önemli bir **ticaret** yolu olması sebebiyle Akdeniz’de birçok ülke **hâkimiyet kurmak** istiyordu.” (143. s.).

Konuşmanızı görsellerle destekleyiniz ve sunum öncesi **prova** yapınız. (145. s.)

Parmaklarla çalma **tekniğine** şelpe denir. (146. s.)

Folklorik bir halay türü olan horon, kemençe müziği eşliğinde oynanır. (147. s.)

Ses çeşitlerine yani **akorduna** göre neylerin **isimleri** değişir. (148. s.)

“Başpare denilen, **icra eden sanatkârın** dudaklarına **temas eden** bir araç yardımıyla ses çıkartılır.” (148. s.)

“Sizce, ağaç kitaba dönüşmekten **memnun** mudur?” (173. s.).

“Malatya Büyükşehir Belediyesi, duraklarda otobüs bekleyen vatandaşlar için “ Durak Kütüphanesi” **projesini** hayata geçirdi.” (177. s.).

“Durağın yanındaki **mini** kütüphane ile vatandaşlar otobüs beklerken kitap okuyabilecek.” (177. s.).

“Yazarın bu **tavsiyesine** katılıyor musunuz?” (182. s.).

“Arkadaşlar İnternet’te bir ilaç **reklamı** gördüm, **zihin** açıcıymış. Öğrencilere **tavsiye ediliyor.**” (213. s.).

“**İhtiyar** durmadı, bağırdı.” (183. s.).

“Kütüphane kitaplarını **hafızasına** kaydeden kütüphaneciye Osmanlı’da “.....
“denirdi.” (184. s.).

“1916 yılında büyük bir özveriyle bir araya topladığı **eserlerle** kendisine **tahsis edilen** Feyzullah Efendi Medresesi’nde bir kütüphane kurmuştur.” (184. s.).

“Küçük yaştan **itibaren** okumaya ve öğrenmeye olan merakı yaşamı boyunca **devam etmiş** ve **hayatının gayesi haline** gelmiştir.” (184. s.).

“Kültürümüzün en **kıymetli eserlerinden** Divanu Lugati’t-Türk, kütüphaneci ..... tarafından bulunmuştur.” (184. s.).

“Okuma **suretiyle** elde edilen bilgi, **nazari** bilgi.” (185. s.).

“Bu tabloda kitabı ödünç alanların, kitabı aldıkları ve **iade ettikleri** tarihler gösterilmektedir.” (187. s.).

“Rakip **grupların** atları arasında 100-200 metre **mesafe** bulunur.” (196. s.).

“**Festivali ziyaret eden** bir kişi aşağıdaki spor **faaliyetlerinden** hangisini görmüş olamaz?” (197. s.).

“Değneği en çok **isabet ettiren** taraf **galip gelir.**” (199. s.).

“Cirit oyununu eski Türklerde bir savaş **manevrası** sayanlar vardır.” (198. s.).

“Cirit oyunu çevikliğin, **cesurluğun sembolü** olmuştur.” (199. s.).

“**Teneffüslerde** ellerimizi yıkamak bizi mikroplara karşı korur.” (200. s.).

“Çünkü bedeni ve **aklı** dinlenmemiş olur.” (201. s.).

“Hastalıklardan korunmak için sağlıklı bir yaşam **tarzımız** olmalı.” (203. s.).

“Çünkü insan düzenli yerde daha **huzurlu** olur.” (203. s.).

“Abur cubur **gıdalarla** karnım bir türlü doymuyor.” (207. s.).

“Sorular sorarak arkadaşlarınızı da konuşmanıza **dâhil ediniz.**” (205. s.).

“Yapılan **tahliller** sonucu hastanın ani kasılma geçirdiğini fark ettik.” (206. s.).

“Genç yaşına rağmen okçuluk **müسابakalarında** gösterdiği başarıyla dikkat çekti.” (210. s.).

“Kişisel bakımımıza özen göstermezsek **sosyal** hayatta ne gibi **problemler** yaşayabiliriz?” (204. s.)

Rakiplerini yenerek **finale çıkma hakkı** kazandı.” (211. s.).

“Yemyeşil çimenlerin üzerinde, ciltleri parlayan **devasa** pehlivanları görünce çok şaşırđım.” (211. s.).

“Öğretmenimiz Türkçenin **sihirli** bir dil olduğunu söylediğinde hepimiz çok şaşırдық.” (211. s.).

“O kadar maceradan sonra **nihayet** Edirne’ye vardık.” (211. s.).

“Yukarıda bir ilacın kullanım **şekli** ve **dozu** ile ilgili bilgiler verilmiştir.” (213. s.).

“**Hekim** tarafından başka **şekilde tavsiye edilmemişse...**” (213. s.).

“**Sipariş versem** mi acaba?” (213. s.).

“Soğuk algınlığı, **nezle** ve **grip** gibi virüslerle oluşan **enfeksiyonlar** için antibiyotik almayın.” (214. s.).

“Broşürden hareketle Ece’nin hatalarını örnekteki gibi **tespit ediniz.**” (214. s.).

“**Grubunuzla** birlikte aşağıdaki atasözlerinden birini seçiniz ve seçtiğiniz atasözünden hareketle bir **drama** metni yazınız.” (215. s.)

“İnsanlığın hangi sorununa **çare** bulmak isterdiniz?” (214. s.).

“Size antibiyotik **tedavisi** başlandı ise **şikâyetleriniz** geçse bile antibiyotiğinizi doktorunuzun önerdiği süre boyunca kullanmaya özen gösterin.” (214. s.).

“Doktor mürekkep balığını nasıl **tedavi etmiş.**” (218. s.).

“Sema **kursta**, Hatice’nin kullandığından daha küçük ve hafif bir topla **antrenman** yapmaktadır.” (219. s.).

“Şair, şiirde nelerden **şikâyet etmektedir?**” (223. s.).

“Yapılan araştırmalar dünyadaki **mevcut** çevre kirliliğinin %50’sinin, son 50 yılda meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Hızlı nüfus artışı, çevre sorunlarına önemli bir kaynak **teşkil etmektedir.**” (224. s.).

“Okuduğunuz şiirin ana duygusunu göz önünde bulundurarak ve görsellerden **faydalanarak** siz de bir şiir yazın.” (216. s.).

“İlk **mektepte** okuduk, biliyoruz.” (232. s.).

“Kapı açık kaldığı için içeri **rüzgâr** doluyordu.” (249. s.).

“Zaman ve **mekân** belirsizdir.” (243. s.).

“**Hacmine** oranla ağırlığı çok olan, **kesif**.” (237. s.).

“Metinde kuş ağacı nasıl **tasvir edilmiştir**.” (243. s.).

“Canlandırma esnasında beden dilinizi etkili kullanmaya **gayret ediniz**.” (243. s.).

“**Hikâyenizi** tamamladıktan sonra arkadaşlarınıza okuyunuz.” (241. s.).

4.1.2. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yer Aldığı Cümlelere Örnekler

Bu bölümde, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'ndaki, yabancı kökenli sözcüklerin içinde geçtiği cümlelere örnekler verilmiştir.

“Tüm bu konuşmaları, konuşsaydık nasıl olurdu diye düşünerek bu **diyalogları** yazalım.” (165. s.).

“Genel Ağ ve bilişim **teknolojilerindeki** gelişmeler sayesinde **dijital** kaynaklara tek tuşla ulaşabiliyoruz.” (166. s.).

“**Empati** kuralım, konuşalım.” (38. s.).

“Toplumda veya **tabiatta** meydana gelen çeşitli olay, durum ve görünümle ilgili bilgilerin halka duyurulması amacıyla hazırlanan yazılara “haber metni” denir.” (273. s.).

“Yazar, kendisiyle konuşuyormuş gibi bir **üslup** takınır.” (124. s.).

“Tiyatro oyunları, “yazar”, “eser”, “oyun” ve “**seyirci**” **unsurlarından** oluşur.” (327. s.).

“Anlattıklarımı okuyan **zihninde** canlandırabilir.” (39. s.).

“Bu etkinlikte tahtadaki anahtar sözcüklerden yola çıkarak **grup** arkadaşlarımızla birlikte bir konuşma taslağı hazırlayınız.” (130. s.).

“Evdeki sıkıcı yemeklerdense dışarıda **fast-food** yemek daha eğlencelidir.” (340. s.).

“Ancak konu **net** olmalı ve ona odaklanarak yazmaya başlamalıyız.” (64. s.).

“Metinde **otizmi** ve **otistik** bireyleri algılayışımızın nasıl olması gerektiği, hangi cümlelerle belirtilmiştir?” (291. s.).

“Evden çıkarken tüm çöp **poşetlerini** elime tutuşturdu.” (25. s.).

“Metinde gül toplayan kadınların **acele etme** nedeni nedir?” (231. s.).

“Düz **arazide** veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer.” (83. s.).

“Ülkemizin doğusu da **adeta** bir medeniyetler beşiğidir.” (98. s.).

“Kitaba **ait** bir görüntüyü buraya yapıştıralım.” (205. s.).

“**İcat edilmesinin** olanaksız olduğunu düşündüğünüz herhangi bir **cihaz, teknolojik** ürün ya da günlük yaşamı kolaylaştıracak bir **alet**, giysi, araç-gereç vb. var mı?” (196. s.).

“Çocuk içinden **affetmek** geçtiği **halde**, neden **affettiğini** söylememiş olabilir?” (109. s.).

“İlk cümlelerin **aksine**, tersine bir şey söyleyebiliriz.” (260. s.).

“Geçen süre içerisinde bu **bina** ne gibi değişimler yaşamıştır?” (63. s.).

“Durumu “**bilakis**” bağlacını kullanarak **ifade ediniz**.” (346. s.).

“Aşağıdaki yönergelere uygun **cümleler** yazın.” (346. s.).

“Anladım ki korkuyu yenen **cüsse** değil, yürektir.” (277. s.).

“Türk ordusu Anadolu’da hangi **cephelerde** savaşmıştır.” (81. s.).

“Ne, kim, nasıl, niçin, nerede, ne zaman, niçin sorularının **cevaplarını** içermelidir.” (272. s.).

“Kullanabileceğimiz **karakter** özellikleri şöyle: Paylaşımçı, iyiliksever, **cimri**, sanatçı, arkadaş canlısı, sanatsever, acımasız vb.” (259. s.).

“Büyükler, çocuğun resmini anlamaya çalışıp onu **cesaretlendirmiş** olsalardı, çocuğun **hayatında** neler değişirdi?” (251. s.).

“Ben bu **şehri** çok severim.” (274. s.).

“Paragraflar veya metnin bölümleri arasında ana düşünceyi (ana fikri) destekleyecek **şekilde** bağlantı kuralım.” (64. s.).

“Anahtar sözcükleri, **grup** arkadaşlarımızla tartışarak konuşmamızın ana **fikrini** ve bu ana **fikri** destekleyen yardımcı **fikirleri** belirleyelim ve aşağıdaki **şemaya** yerleştirelim.” (130. s.).

“Hiç **şüphesiz** bu niteliklerin hepsi bir kişide bulunmaz.” (139. s.).

“Belirtme **hali** eki olan –il, -ı ile 3. teklik **şahıs** iyelik eki olan –i/-ı karıştırmamalıdır.” (148. s.).

“Şair, insanların ancak ve ancak hangi durumda **hallerinden şikâyet edebileceğini** ve olumsuz duygulara kapılabileceğini belirtmektedir?” (317. s.).

“Sözcüğe eklenirken yapım ekleri **daima** çekim eklerinden sonra gelir.” (246. s.).

“Hemen sözlüğe bakalım ve sözcükleri yazdığımız **dairelerin** karşısına anlamlarını yazalım.” (56. s.).

“Bilim, sanat, spor, **edebiyat**, teknik, tıp vb. alanlarda Türk toplumunun gelişmesine katkıda bulunmuş kişilerden birini seçelim...” (150. s.).

“Bunlara öykü, masal, **efsane**, fabl, roman örnek verilebilir.” (273. s.).

“Bir Hint masalına göre, kediden korktuğu için devamlı **endişe** içinde yaşayan bir fare vardı.” (277. s.).

“Özellikle koşmak, yürümek gibi gereksiz hareketlerle **enerjimizi** kaybetmemeliyiz.” (340. s.).

“Milli Mücadele döneminde Anadolu’daki halkın yapmış olduğu yardım ve **fedakârlıklara** ilişkin bildiklerimizi arkadaşlarımızla paylaşalım.” (81. s.).

“Dinlemiş olduğunuz “Benim Kararım” adlı metin, M. Kemal Atatürk’ün bir kurultayda kendisinin ve silah arkadaşlarının **faaliyetlerini** özetleyen konuşmasından alınmıştır.” (93. s.).

“Bu köklerin **isim** mi yoksa **fiil** mi olduğunu seçelim.” (178. s.).

“Şunu nereden almıştık, **hatırlayamadım**?” (286. s.).

“**Planladığınız** konuşma ne **hakkında** olacak?” (117. s.).

“Sizin de ulaşmayı istediğiniz ve üzerinde düzenli olarak çalıştığınız bir **hedefiniz** var mı?” (353. s.).

“Hazırlık yapalım ve aşağıdaki **hususlara** dikkat edelim.” (240. s.).

“Kendi **hayatınızla** ilgili çağrışımlar yaptı mı?” (251. s.).

“Sizin de duygularınızı, düşüncelerinizi, **hayal ettiklerinizi** yazmak istediğiniz oluyor mu?” (267. s.).

“Kimileri ise **hayali** (kurgusal) olayları anlatır.” (273. s.).

“Uygun **hitap** ve **nezaket** sözcüklerini kullanma: ...” (43. s.).

“Şarkının düşündürdüklerini, **hissettirdiklerini** paylaştıktan sonra biz de uzun zamandır görmediğimiz ve haber almak istediğimiz bir arkadaşımıza, bir tanıdığımızı mektup yazalım.” (110. s.).

“Yaşadıkça anlarız ki ne yapmak istiyorsak, ne yapabileceğsek şimdiden başlamalıyız. Ancak şimdiye **hâkimiz**.” (139. s.).

“Günümüzde kullanımı **halen** etkili bir biçimde süren bir **icat** mı?” (181. s.).

“Bugün dünyada **halâ** Siwa'nın yaşadıklarını yaşayan çocuklar var mıdır?” (305. s.).

“Bu akşam gökyüzü de **hüzünlü**.” (286. s.).

“**Huzurlu** ve sakin bir yerde yaşamak istiyormuş öyleyse **ruhsal** gereksinimlerine önem veriyor.” (306. s.).

“Başarılı olduğu için **hediyeler** alınmış.” (325. s.).

“Bu **ifadenin** yerine başka hangi sözcükler kullanılabilir, bulalım.” (24. s.).

“Benzer olan dizelere ilk dörtlükte verilen örnekte olduğu gibi aynı **işarettten** koyalım.” (33. s.).

“Tarih boyunca sanatçılar doğadan **ilham almışlardır**.” (39. s.).

“Bu **bina** ne amaçla ve kaç yılında yapılmaya (**inşa edilmeye**) başlamış?” (63. s.).

“Bir duyuruyu, bir haberi ya da satılacak bir malı vb. halka duyurmak için çarşı pazar dolaşarak, yüksek sesle bağırarak **ilan eden** kimse.” (83. s.).

“1973 yılından **itibaren** dergilerde yazmaya başladı.” (100. s.).

“Türkçeyi anadili olarak konuşan birinin böyle bir cümle kurması **imkânsızdır**.” (119. s.).

Her bir karikatürde söz konusu edilen **icat nedir?** (158. s.)

“Ayrıca telgrafhaneler de işgal altına alınmış ve resmi makamlar arasında iletişim **imkânı** kalmamıştı.” (185. s.).

“Bu kadar şeyi aynı anda nasıl **idare edebilirim?**” (198. s.).

“Yazar, kendi kendisiyle konuşur gibi yazar, ileri sürülen görüşlerin **ispatlanması** zorunlu değildir.” (336. s.).

“Bu metinde hangi dizelerin sonunda ses benzerliği (**kafiye**) vardır?” (18. s.).

“Toplumdaki bireylerin vatan sevgisi/yurt sevgisi açısından **kuvvetli** duygular taşıması önemli mi?” (65. s.).

“Metnin ana **karakterlerinden** olan “Rüstem” **karakterine** ilişkin **tahminlerinizi** yazın.” (74. s.).

“Metnin devamını da düşünerek Atatürk’ün burada **kastettiği** “durum ve koşullar” nelerdir?” (90. s.).

“Altı çizili **ifadelerin** anlamını **cümleden** çıkarmaya çalışalım; anlamını **tahmin ettiklerimizi** sözlükten **kontrol edelim**.” (330. s.).

“**İcat** ve **keşif** kavramları arasındaki farkı öğrenelim.” (159. s.).

“Önce listedeki **kâşif** ve **mucitleri** araştıralım.” (160. s.).

“Bir **kursa** yazılısana.” (198. s.).

“**Kibar** görünmeye çalışmak.” (216. s.).

“Kartal: Güç ve **kudreti temsil eder.**” (217. s.).

“Yukarıdaki **karikatüre** odaklanalım.” (158. s.).

“Öykünün **kahramanı** çocuk, Mıstık’ı anımsadıkça neler **hissetmekte**, neler düşünmektedir?” (128. s.).

“**Kalemtraşını** sıra arkadaşına verdi.” (246. s.).

“Size karşı **gayet** anlayışlı davrandım. **Kıymetini** bilen olmadı.” (300. s.).

“Renkli bir pasta **grafik** üzerine duygularınızı yazın.” (244. s.).

“Bu alıştırmada **listelenen** özellikleri okuyalım.” (124. s.).

“**Grafikteki** değerler bilimkurgu, doğa sevgisi, **macera** ve vatandaşlık görevleri konularına ilişkindir.” (374. s.).

“Düşüncelerimizi kısa kısa **maddeler halinde** not alalım.” (149. s.).

“Bazılarımızda bu, tembellikten ve **ihmalden** çok **mükemmellik aşkıdır.**” (139. s.).

“Çevremizi, doğayı **merak etmek**; araştırma yapmak birçoğumuzu **heyecanlandırır.**” (21. s.).

“Bu değişimle gelen kısa **mesaj**, e-posta, anlık yazışma gibi iletişim yolları ile mektup yazmayı karşılaştıralım.” (109. s.).

“Metinde kış uykusunun doğanın güçlüklerine karşı hayatta kalma **mücadelesinin** bir parçası olduğu ifade ediliyor.” (36. s.).

“Bir doğa olayını, bir **manzarayı** ya da bir görüntüyü anlattım.” (39. s.).

“Bunlar, **teneffüs** için oyun **malzemeleri.**” (274. s.).

“Bir **milletin** el sanatları ve **kültürü** arasındaki bağlantıyı nasıl kurabiliriz?” (280. s.).

“Altın madalya kazanan **milli** jimnastikçimiz, yarışmalara nasıl hazırlanmaktadır?” (352. s.).

“Ülkemizin doğusu da adeta bir **medeniyetler** beşiğidir.” (98. s.).

“Yarını bugünden daima daha uygun varsaymaktan doğan bu **masumlüğün** cezası o işin asla yapılamamasıdır.” (139. s.).

“Metin: acılar karşısında dayanma gücünü yitirmeyen, sağlam, dayanıklı, **metanetli**.”(182. s.)

“Tanıttığı kitabı **mutlaka** okumuş olalım.” (206. s.).

“El işçiliğiyle ortaya çıkan ürünlerin yaratıcıları, desenleri, **motifleri** ve süslemeleri ne amaçla kullanmaktadır?” (280. s.).

“Bilinen, tanınan kişileri çeşitli yönleriyle tanıtmak ya da herkesi ilgilendiren bir konuyu aydınlatmak amacıyla uzmanlarla görüşme yapmaya söyleşi (**mülakat**) denir?” (267. s.).

“Çocuk Senfoni Orkestrası’nın **misafirleri** nereden gelmişlerdir?” (271. s.).

“Arkadaşlarımıza yakın **mesafe** ise yürüyerek; uzak ise hangi toplu taşıma araçlarıyla (hangi otobüs, dolmuş ya da raylı sistem aracına bineceğini) hangi yolları izleyerek gelebileceğini **tarif edelim**.” (299. s.).

“Ali ve Esin, sinemaya neden giremiyorlar; **mini-füzed** neden indiriliyorlar?” (311. s.).

“Birkaç derin **nefesten** sonra gözlerini açtı.” (248. s.).

“Buna göre “aklı başında kimse”, resimden mi söz etmelidir; yoksa iş hayatı, **politika** vb. konulardan mı?” (249. s.).

“**Planladığımız** konuşma ne **hakkında** olacak?” (117. s.).

“İyi ama bunun benim **projemle** ne alakası var?” (148. s.).

“Rüstem’in fiziksel ve **ruhsal** özellikleri nelerdir?” (76. s.).

“Annenizin iki şey yapmasını istiyorsunuz: parka gitmenize izin vermesi ve **tişörtünüzü** ütölemesi. İstediklerini annenizden **rica ettiğiniz** birkaç **cümle** kurunuz.” (346. s.).

“**Rüyamda** karşıma bir anda ağaçkakanlar çıktı.” (246. s.).

“Özellikleri anlatan **sıfatlar** kullandım.” (39. s.).

“Aşağıdaki sözcükleri **sahip oldukları** ünlülere göre uygun kutulara yazalım.” (54. s.).

“Seçtiğimiz uzantıya **sahip** iki Genel Ağ adresi bulup bu sitenin kısa bir tanıtımını sınıfta arkadaşlarımıza yapalım.” (186. s.).

“Çocuğun **zihinsel**, ruhsal ve **sosyal** gelişimi bir bütünlük içinde tamamlanır.” (197. s.).

“Vericiden **sinyal** alınamıyormuş.” (198. s.).

“Türkiye’ye uygulanmak istenen **sistem** nedir?” (270. s.).

“Büyüklerimizle **selamlaşıp** arkadaşımızla konuşmak istediğimizi söyleyelim.” (165. s.).

“Evliya Çelebi gibi **seyahat** mi etmek gerekir?” (204. s.).

“Pıtrak: Bolluğun bereketin **sembolüdür.**” (217. s.).

“Öğretmeninizin **seyrettireceği** “İstiklal Marşı Belgeseli”ni izlerken önemli bilgileri not alalım.” (223. s.).

“**Sohbetler** daha sonra yazıya geçirilip basılabilir.” (228. s.).

“Bugüne kadar hep **sabrettim.**” (337. s.).

“Aşağıdaki sözcüklerin anlamlarını, şiiri tekrar dinlerken **tahmin etmeye** çalışalım.” (33. s.).

“Dinleme öncesi, **temaya** ısınalım.” (30. s.).

“Ve **tabii** yazarlar da doğayı sözcüklerle sesletmek, sözcüklerle göstermek istemişlerdir.” (39. s.).

“Göz teması kurarak işitilebilir bir ses **tonuyla** konuşma;” (43. s.).

“Aşağıdaki metni, sessiz okuma **teknîğiyle** okuyalım.” (50. s.).

“Şimdi biz de örnekteki gibi ifadeler bulmaya çalışalım. Saçma, anlamsız, **tuhaf** olabilir.” (73. s.).

“İnsanlar yüksek binalar içinde yaşamayı, doğanın içinde yaşamaya **tercih etmişlerdir.**” (100. s.).

“Telefonu kapatmadan önce iyi dilek ve **temennilerimizi** belirtmeliyiz.” (165. s.).

“Bir buluşun ortaya çıkmasında “şans” ya da “**tesadüf**” etkenleri etkili olabilir mi?” (176. s.).

“Barradas, çocuklara hangi konuda **tavsiye vermiştir?**” (271. s.).

“**Milli** egemenlik; devleti kuran, yöneten en üstün gücün, kişilere veya belli **zümrelere** değil, doğrudan doğruya **millete ait** olmasıdır.” (92. s.).

“Söz varlığımızı **zenginleştirelim.**” (143. s.).

“Bağlaçların ve **zarfların cümleye** kattığı anlamı fark edelim.” (345. s.).

“Boşlukları **zamirlerle** (adıllarla) dolduralım.” (277. s.).

“Cumartesi günleri herkes sizin tatil yaptığınızı **zannediyor.**” (346. s.).

“Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin Çocuk Senfoni Orkestrası’nı kimler **ziyaret etmiştir?**” (271. s.).

“Anadolu halkı; **aşklarını**, üzüntülerini, sevinçlerini; savaşları, **zaferleri**, yıkımları, şenlikleri; doğumları, ölümleri; kısaca tüm duygularını köy türküleri yoluyla anlatmıştır.” (240. s.).

“Yazara göre **zekâsı** parlak bir kimse, yazarın gösterdiği resme bakınca ne söylemelidir?” (249. s.).

“Böyle **ziyafet** görülmemiş.” (330. s.).

Yukarıdaki verilen örneklerde olduğu gibi 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan cümlelerden veriler toplanmıştır. Yukarıda verilen örnek cümlelerden bazıları Türkçe sözcüklerle tekrar kurulmuş ve yorumlarda bulunulmuştur:

- “Okuma **suretiyle** elde edilen bilgi, **nazari** bilgi.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 185. s.). Bu cümle yerine Türkçe sözcüklerle kurulan “Okuma **yoluyla** elde edilen bilgi, **kuramsal** bilgi.” cümlesi, 5. sınıf düzeyindeki öğrenciler için hem

daha anlaşılır hem de Türkçe sözcükleri içermesi bakımından anadili duyarlılığını daha iyi yansıtmaktadır.

- “*Şair, şiirde nelerden şikâyet etmektedir?*” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 223. s.) cümlesinde geçen “şikâyet etmek” sözcüğü yerine “yakınmak” sözcüğü kullanılabilir. Cümle “*Şair, şiirde nelerden yakınmaktadır?*” biçiminde kurulabilir. Böylece cümle aynı anlamı taşımış olmakla birlikte “yakınmak” sözcüğü öğrencilerin etkin sözcük dağarcığına kazandırabilir. “Şikâyet” ve “şikâyet etmek” sözcükleri Çizelge 1 ve Çizelge 2’de de görüleceği gibi incelenen kitaplarda sıkça kullanılmaktadır. “Yakınmak” sözcüğü dilimizde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, 5. ve 6. sınıf düzeylerindeki öğrencilerin bu sözcüğü çoğunlukla bilmedikleri gözlemlenmiştir.
- “*Koca Yusuf, rakibinin en ufak bir hatasını affetmezdi.*” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 211. s.) cümlesi “*Koca Yusuf, rakibinin en ufak bir hatasını bağışlamazdı.*” biçiminde de kurulabilir. Ortaokul 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında geçen “affetmek” sözcüğü yerine “bağışlamak” sözcüğünün hiç kullanılmadığı görülmüştür.
- “*Büyük harflerin doğru kullanıldığı sözcük ve sözcük gruplarının numaralarını takip ederek labirentin çıkışına ulaşınız.*” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 145. s.) cümlesi “*Büyük harflerin doğru kullanıldığı sözcük ve sözcük öbeklerinin numaralarını izleyerek dolambacın çıkışına ulaşınız.*” biçiminde kurulduğunda anadili duyarlılığını daha iyi yansıtmaktadır.

Bu örnekler kolaylıkla çoğaltılabilir:

- “*Başpare denilen, icra eden sanatkârın dudaklarına temas eden bir araç yardımıyla ses çıkartılır.*” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 148. s.)
“Başpare denilen, uygulayan (çalan) sanatçının dudaklarına değen bir araç yardımıyla ses çıkartılır.”
- “*Sizce, ağaç kitaba dönüşmekten memnun mudur?*” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 173. s.)
“Sizce, ağaç kitaba dönüşmekten hoşnut mudur?”
- “*Büyüklerimizle selamlaşıp arkadaşımızla konuşmak istediğimizi söyleyelim.*” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 165. s.)

“Büyüklerimizle **esenleşip** arkadaşımızla konuşmak istediğimizi söyleyelim.”

- “Pıtrak: *Bolluğun bereketin **sembolüdür.***” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 217. s.).

“Pıtrak: Bolluğun bereketin **simgesidir.**”

- “Tarih boyunca sanatçılar doğadan **ilham almışlardır.**” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 39. s.).

“Tarih boyunca sanatçılar doğadan **esinlenmişlerdir.**”

- “Öğretmeninizin belirlediği bir zamanda şiirinizi vurgu, durak ve **tonlamaya** dikkat ederek **fon müziği** eşliğinde okuyunuz.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 18. s.)

“Öğretmeninizin belirlediği bir zamanda şiirinizi vurgu, durak ve **titremlemeye** dikkat ederek **altezgi** eşliğinde okuyunuz.”

- “**Festivali ziyaret eden** bir kişi aşağıdaki spor **faaliyetlerinden** hangisini görmüş olamaz?” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 197. s.).

“**Şenliği görmeye gelen** bir kişi aşağıdaki spor **etkinliklerinden** hangisini görmüş olamaz?”

- “Değneği en çok **isabet ettiren** taraf **galip gelir.**” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 199. s.).

“Değneği en çok **denk getiren** taraf **kazanır.**”

- “Ancak konu **net** olmalı ve ona odaklanarak yazmaya başlamalıyız.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 64. s.).

- “Ancak konu **açık** olmalı ve ona odaklanarak yazmaya başlamalıyız.”

- “Rüstem’in fiziksel ve **ruhsal** özellikleri nelerdir?” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 76. s.).

- “Rüstem’in fiziksel ve **tinsel** özellikleri nelerdir?”

- “Milli Mücadele döneminde Anadolu’daki halkın yapmış olduğu yardım ve **fedakârlıklara** ilişkin bildiklerimizi arkadaşlarımızla paylaşalım.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 81. s.).

“Milli Mücadele döneminde Anadolu’daki halkın yapmış olduğu yardım ve **özverilere** ilişkin bildiklerimizi arkadaşlarımızla paylaşalım.”

“Özveri” sözcüğü, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 8. Sınıflar için yapılan 2016 yılı 2. Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş sınavında, cümlenin bağlamına göre doğru yanıt olacak biçimde öğrencilerin karşısına çıkmıştır. Ancak öğrencilerin en çok yanlış yaptığı sorulardan biri olmuştur. Öğrencilerin “özveri” sözcüğünü bilmediği gözlemlenmiştir.

- “Anadolu halkı, **aşklarını**, üzüntülerini, sevinçlerini; savaşları, **zaferleri**, yıkımları, şenlikleri; doğumları, ölümleri; kısaca tüm duygularını köy türküleri yoluyla anlatmıştır.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 240. s.)
“Anadolu halkı, **sevilerini**, üzüntülerini, sevinçlerini; savaşları, **yengilerini**, yıkımları, şenlikleri; doğumları, ölümleri; kısaca tüm duygularını köy türküleri yoluyla anlatmıştır.”

Yukarıdaki cümlede geçen “sevi” sözcüğü günümüzde neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Ancak bu sözcüğün, büyük bir dil ustası olan Yunus Emre’nin şiirinde geçtiğini görüyoruz:

“Ben gelmedim da’vi için
Benim işim sevi için” (akt. Özdemir, 2017: 7).

“Sevi” sözcüğünün bir zamanlar kullanıldığını ancak zamanla yerini “aşk” sözcüğüne bıraktığını anlıyoruz. Bu sözcüğün unutulmasında, toplum tarafından kullanılmamasının etkisi olduğunu düşünebiliriz. Aynı durum “yadırgamak, yadsımak, esenleşmek vb.” sözcüklerin de başına gelebilir. Bu yüzden bu sözcüklerin ders kitaplarında kullanılıp, çocukların etkin sözcük dağarcığına kazandırılması gerekmektedir.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

İkinci Alt Amaç: Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin nitelikleri ve yapısal özellikleri nelerdir?

İncelenen ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yerleşmiş yabancı kökenli sözcükler, yerleşmekte olan yabancı kökenli sözcükler

ve dolaşıcı sözcüklerin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Çizelge 4’te sözcük yapısına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında geçen tüm yabancı kökenli sözcükler yerleşmiş ya da yerleşmemiş olarak sınıflandırılmamış, belirli örnekler verilmiştir. Bunun nedeni şu örnekle açıklanabilir:

“‘‘Hikâyenizi tamamladıktan sonra arkadaşlarınıza okuyunuz’’ (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 241. s.).

Hikâye: (Arapça) Öykü

Aksan (2010)’nın belirlediği ölçütlere göre ‘‘Türkçenin ünlü uyumu kuralına uymadığının göze çarpması ve yabancılığını özellikle ses yönünden belli etmesi’’ bir sözcüğün yerleşmemiş yabancı kökenli sözcük olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. ‘‘Hikâye’’ sözcüğü ünlü uyumuna uymamaktadır ancak dilimizde kullanılan ve herkes tarafından anlaşılan bir sözcüktür. Ayrıca ‘‘hikâye’’ sözcüğü zamanla yan anlamlar kazanmıştır ve kalıp sözler oluşturmuştur. Bu açıdan her sözcüğün yerleşmiş ya da yerleşmemiş yabancı kökenli sözcük olarak sınıflandırılması güç görünmekte ve bu sözcüklerin anlambilimi açısından da incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle çalışmada, ‘‘yerleşmemiş yabancı kökenli sözcük’’ tanımlaması yerine ‘‘yerleşmekte olan yabancı kökenli sözcük’’ tanımlaması kullanılmıştır.

Yerleşmiş Yabancı Kökenli Sözcükler:

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitabında geçen dilimize yerleşmiş olan yabancı kökenli sözcüklerin içinde geçtiği cümlelere örnekler verilmiştir:

- *‘‘O dönemin ulaşım imkânlarını, teknolojisini, doğa şartlarını ve denizde karşılaşılabileceğiniz zorlukları düşünerek yolculuğunuzun ne kadar süreceğini planlayınız.’’ (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı 143: s.).*

Şart: (Arapça) Koşul

‘‘Şart’’ sözcüğü yerleşmiş yabancı kökenli sözcük olarak değerlendirilmiştir çünkü ses yönünden yabancılığı ilk bakışta belli olmamakta ve ‘‘şart etmek, şart koşmak, şart olmak, şart olsun, şart kipi, hava şartları’’ gibi deyim ve birleşik sözcüklerde sıklıkla kullanılmaktadır.

Çizelge 4

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "Şart" Sözcüğü

şart
isim Arapça şart

1. *isim* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul
"İster istemez bu şartlara boyun eğecekti." – F. R. Atay

Atasözü, deyim ve birleşik fiiller

şart etmek	şart koşmak	şart olmak
şart olsun		

Birleşik Sözcükler

şart kipi	şartname	şart şurt	bilakayduşart
ön şart	hava şartları	hayat şartları	

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

Planlamak: (Fransızca + Türkçe yapım eki) Tasarlamak

Türkçe yapım eki alan yabancı kökenli sözcükler Türkçeleşmiş kabul edildiğinden, "planlamak" sözcüğü yerleşmiş yabancı kökenli sözcük olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 5

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "Planlamak" Sözcüğü

planlamak
-i

*-i*Yapılacak bir işi belli plana göre düzenlemek

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

Çizelge 6

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "Plan" Sözcüğü

plan

isim (I ince okunur) Fransızca plan

1. *isim* Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen

"*Turist akınına karşılamak için şimdiden bir plan yapmışlar.*" – H. Taner

2. Bir şehrin, bir yapının, bir makinenin çeşitli bölümlerini gösteren çizim

"*O tarihte aramızda kasaba planını yapmaya gelmiş bir iki mühendis ve mimar bulunuyordu.*" – R. N.

Güntekin

3. *sinema, TV (***)* Çekim

4. Düşünce, niyet, maksat, tasavvur

"*Aşağıda kaynaşan kalabalığa bakarak planını zihninden geçirdi.*" – Ö. Seyfettin

Atasözü, deyim ve birleşik fiiller

plan kurmak

Birleşik Sözcükler

arka plan

geri plan

nâzım plan

ilk planda

eylem planı

(*Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük*)

Çizelge 6'da "planlamak" sözcüğünün köken bilgisi, yapım eki aldığından dolayı verilmemiş Türkçe kabul edilmiştir. Ancak Çizelge 6'da "plan" sözcüğünün Fransızca kökenli olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla yapım eki alan yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleşmiş ve yerleşmiş olduğu çıkarımında bulunulmuştur.

- "Aşağıdaki paragrafı okuyunuz ve soruyu **cevaplayınız.**" (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 91. s.)

Cevaplamak: (Arapça + Türkçe yapım eki) Yanıtlamak

Çizelge 7

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "Cevaplamak" Sözcüğü

cevaplamak

-i

-i Bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek, yanıtlamak

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

Arapça "cevap" sözcüğüne getirilen yapım eki ile "cevaplamak" sözcüğü türetilmiştir ve Çizelge 7'de de görüldüğü gibi Türkçe kabul edilmiştir.

- "Film başlıyor, **acele edelim.**" (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 215. s.).

Acele etmek: (Arapça + Türkçe) İvmek

Çizelge 8

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "Acele Etmek" Sözcüğü

acele etmek

1. çabuk davranmak, ivmek

"Adam, acele adımlarla tekrar geri dönüyor, süratle merdivenlerden iniyor." – E. M. Karakurt

2. telaş etmek, sabırsızlanmak

"Acele, bir karar vermek ihtiyacımdayım." – P. Safa

Atasözü, deyim ve birleşik fiiller

acele etmek

acele ile menzil alınmaz

acele işe şeytan karışır

acele yürüyen yolda kalır

acelesi olmak

aceleye gelmek

aceleye getirmek

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

"İvmek" sözcük kökünden "ivedi" ve "ivme" sözcükleri türetilmiştir ve bu sözcükler kullanılmaktadır. Ancak "acele etmek" sözcüğü yerine "ivmek" sözcüğü kullanılmamakta, kullanılması da olası görülmemektedir. Bu sözcük dile yerleşmiştir.

- "Çünkü bedeni ve **aklı** dinlenmemiş olur." (201. s.).

Akıl: (Arapça) Us

TDK Genel Türkçe Sözlük’de “akıl” sözcüğünün anlamına ilişkin dört madde, “akıl” sözcüğünün içerisinde geçtiği 113 deyim, atasözü ve birleşik eylem ve 32 birleşik söz yer almaktadır.

“Kimi yazarlar, sözcüklerdeki kısalmanın, onların yitirilmesine neden olan etkenlerden biri olduğuna değinirler” (Aksan: 2010: 24). Aksan (2010), “akıl” yerine geçen “us” ve “ög” sözcüklerinin, kısaltmaya bağlı olarak “sözcük ölümü” olarak adlandırdığı duruma uğrayan, unutulmuş sözcüklerden olduğu kanısındadır.

- “Okuduğunuz metinde soru **işareti** (?) bulunan **cümleleri** bularak aşağıdaki boşluğa yazınız.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 76. s.).

İşaret: (Arapça) İm

Cümle: (Arapça) Tümce

TDK Genel Türkçe Sözlük’te “işaret” sözcüğü ile ilgili 25 birleşik sözcük, 2 birleşik eylem ve sözcüğün anlamına ilişkin 3 açıklama yer almaktadır.

Çizelge 9

TDK Genel Türkçe Sözlük’te “İşaret” Sözcüğü

işaret

isim (işa:ret) Arapça işāret

1. *isim* Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im

"Noktalama işaretleri."

2. Belirti, gösterge, alamet

3. El, yüz hareketleriyle gösterme

"Artık işaretleri bırakmış, konuşuyor, bir taraftan da saçlarını düzeltiyor." – R. H. Karay

Atasözü, deyim ve birleşik fiiller

işaret etmek

işaret vermek

Birleşik Sözler

işaret dili

işaret fişeği

işaret parmağı

işaret sıfatı

işaret zamiri

bölme işareti

çarpma işareti

çıkarma işareti

denden işareti

düzelme işareti

inceltme işareti

kesme işareti

kök işareti

noktalama işareti

soru işareti

şapka işareti

tek tırnak işareti

tırnak işareti

ti işareti

toplama işareti

Birleşik Sözcükler

uzatma işareti	ünlem işareti	yol işareti	yüzde işareti
trafik işaretleri			

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

Çizelge 9'a bakıldığında "işaret" sözcüğünün pek çok alanda kullanımı olduğu görülmektedir. "işaret" sözcüğünün Türkçe karşılığı olan "im" sözcüğünün ise unutulmak üzere olduğunu söyleyebiliriz.

"İşaret" sözcüğü kullanıma bağlı olarak yaygınlaşmış ve çeşitli bağlamlarda kullanımları oluşmuştur. "işaret" sözcüğü yerine "im" sözcüğünün kullanımına özen gösterilmiş olsa bu çeşitli bağlamların, en azından bir kısmının, "im" sözcüğü ile kurulacağı kestirilebilir. "Kesme imi" sözlükte geçmektedir, aynı biçimde "noktalama imi", "soru imi" biçiminde kullanımları olabileceken, bu birleşik sözcükler "işaret" sözcüğü ile kurulmaktadır.

Çizelge 10

TDK Genel Türkçe Sözlük'te "İm" Sözcüğü

im
isim

1. *isim* İşaret

2. Alamet

Birleşik Sözcükler

im bilimi	çizgi im	kesme imi
-----------	----------	-----------

(Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük)

- "Seçtiğimiz uzantıya **sahip** iki Genel Ağ adresi bulup bu sitenin kısa bir tanıtımını sınıfta arkadaşlarımıza yapalım." (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 186. s.).

Sahip (Arapça): İye

TDK Genel Türkçe Sözlük'te, "sahip" sözcüğünün çeşitli anlamlarına ilişkin 4 açıklama, içerisinde geçtiği 3 birleşik eylem ve 24 birleşik sözcük yer almaktadır.

Türkçe karşılığı olan “ıye” sözcüğü ise sadece 1 birleşik eylem oluşturmaktadır. “İye” sözcüğünün kullanım alanlarına ilişkin sözcük gereksinimlerinin “sahip” sözcüğü ile giderildiğı anlaşılmaktadır.

- “**Huzurlu** ve sakin bir yerde yaşamak istiyormuş öyleyse **ruhsal** gereksinimlerine önem veriyor.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 306. s.).

Huzurlu: (Arapça + Türkçe yapım eki) Ezinçli, gönül esenlikli

Ruhsal: (Arapça + Türkçe yapım eki) Tinsel

“Huzurlu” ve “ruhsal” sözcükleri yapım eki aldığı için Türkçeleşmiş yani yerleşmiş yabancı kökenli sözcük olarak değerlendirilmektedir.

- “Başarılı olduğı için **hediyeler** alınmış.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 325. s.).

Hediye: (Arapça) Armağan

“Hediye” sözcüğü Arapça “hedıyye” sözcüğünden gelmektedir ve Türkçenin ses kurallarına uyum göstererek “hedıye” biçimini almıştır.

Yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe karşılıklarının, verilmek istenen anlamı karşılamasının zor olduğı görülmektedir. Üstelik bu sözcüklerin cümle içerisinde neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Dolayısıyla yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerin atılmasının söz konusu olamayacağı anlaşılmaktadır.

Yerleşmekte Olan Yabancı Kökenli Sözcükler:

Aksan (2010)’ın tanımlamasına göre ilk bakışta ses yönünden yabancılığını belli eden sözcükler yerleşmemiş yabancı kökenli sözcüklerdir. Ancak bu sözcükler, Türkçesin ses ve kurallarına uyum göstermese de toplumun çoğunluğu tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Üstelik çeşitli bağlamlarda kullanımları da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu sözcüklere yerleşmekte olan sözcükler denilerek keskin bir ayırım yapmaktan kaçınılmıştır.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan, yerleşmekte olan yabancı kökenli sözcüklerin içinde geçtiğı cümlelere örnekler verilmiştir:

- “Soğuk algınlığı, nezle ve grip gibi virüslerle oluşan **enfeksiyonlar** için antibiyotik almayın.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 214. s.).

Enfeksiyon: (Fransızca) Bulaşma

“Enfeksiyon” sözcüğü Fransızca “infection” sözcüğünden gelmektedir. Dilimizde kullanımı yaygınlaşmaktadır.

- “**Empati** kuralım, konuşalım.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 38. s.).

Empati: (Fransızca) duygudaşlık

“Empati” sözcüğü Fransızca “empathie” kökünden gelmektedir. Son yıllarda moda bir kavram olmasıyla birlikte Türkçede de kullanılmaktadır.

- “Evdeki sıkıcı yemeklerdense dışarıda **fast-food** yemek daha eğlencelidir.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 340. s.).

Fast-food: (İngilizce) Hazır yemek

“Fast-food” sözcüğü, İngilizcede olduğu gibi yazılmakta ve İngilizcede okunduğu gibi okunmaktadır. Bu sözcüğün kullanımında, İngilizcenin ses ve yazım kurallarına uyulduğu görülmektedir. Anadilimize, tamamen yabancı bir sözcüktür.

- “... Camisi'nin 1990'lı yıllardaki **restorasyonunda** yaşananlar, tüm dünyayı **şoke etti**” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 124.s.).

Restorasyon: (Fransızca) Yenileme

“Restore” sözcüğünden hareketle “restorasyon”, “restore etmek” gibi sözcük ve sözcük gruplarının dilimizin kullanım alanına girmekte olduğu görülmektedir. Yabancı kökenli bir sözcüğün yerine Türkçe karşılığının yeğlenmemesi durumunda, bu sözcüklerden yeni sözcükler ve anlatımlar ortaya çıkmakta ve söz konusu alan ile ilgili anlatım gereksinimleri yabancı kökenli sözcüklerle giderilmektedir. Böylece, artan yabancı kökenli sözcükler, dilimizin anlatım olanaklarını kısırlaştırmakta ve dil kirliliğine neden olmaktadır ki bu dil duyarlılığı açısından sakınılması gereken bir durumdur.

Şoke etmek: (Fransızca + Türkçe) Şaşkınlığa uğratmak

Türk Dil Kurumu'nun Genel Türkçe Sözlük'ünde, “şok” sözcüğünün kullanımı ile ilgili üç madde sıralanmıştır ve “şok” sözcüğünün içinde yer aldığı üç birleşik söze yer

yerilmiştir. Ayrıca, TDK Büyük Türkçe Sözlük'te “şoke olmak” ve “şoke etmek” birleşik sözcüklerine yer verilmiştir. Dolayısıyla “şok” sözcüğü dilimize yerleşmektedir.

Çizelge 11

TDK Genel Türkçe Sözlük'te “Şok” Sözcüğü

şok *isim Fransızca choc*

1. *isim* Ani bir değişiklik sonucunda ortaya çıkan şaşkınlık
"Sinan, şoka uğramış bir hâlde soruyor." – A. Ümit

2. *sıfat* Şaşırtıcı, alışılmamış, beklenmedik

3. *ruh bilimi* Kaza, beklenmeyen bir olay, bazı ilaç ve uyuşturucuların yarattığı fiziksel veya ruhsal olarak birdenbire gelişen karmaşık belirtilerin tümü

Birleşik Sözcükler

şok tedavisi

artçı şok

kültür şoku

(*Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük*)

Görüldüğü gibi “şok” sözcüğünün dilde kullanımı çeşitlenmektedir. Tek bir yabancı kökenli sözcüğün kullanımının artmasıyla, ortaya çıkan çeşitli anlatımların neden olduğu dil kirliliği açıkça görülmektedir.

- “*Küçük Prens'in resimleri Fransa'da 50 franklık banknotlara basılmıştır.*” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, 33. s.).

Banknot: (Fransızca) Kâğıt para

Kökeni, Fransızca “bank-note” olan bu sözcük, Türkçenin ses kurallarına uymamakta ve “kâğıt para” tam olarak bu sözcüğü karşılamaktadır.

- “*Tüm bu konuşmaları, konuşsaydık nasıl olurdu diye düşünerek bu diyalogları yazalım.*” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 165. s.).

Diyalog: (Fransızca) Karşılıklı konuşma

Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük'te “diyalog” sözcüğündeki “l” sesinin ince okunacağına değinmiştir. Türkçede ince “l” sesi yoktur. Dolayısıyla Türkçenin ses kurallarına uymamaktadır.

- “Kara Memiş, oğlu Turgut Bey ile beraber **cenk ettikten** sonra deniz yoluyla Malta Adası’ndan memleketi Edremit’e dönecektir.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 143. s.).

Cenk etmek: (Farsça + Türkçe) Savaşmak

- “Metinde **otizm** ve **otistik** bireyleri algılayışımızın nasıl olması gerektiği, hangi cümlelerle belirtilmiştir?” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 291. s.).

Otizm: (Fransızca) İçekapanış

Otistik: (Fransızca) İçekapanık

“Otizm” sözcüğünü, Ali Püsküllüoğlu (2009) “içekapanış” olarak belirtmiştir. TDK Genel Sözlük’te ise “içe yöneliklik” olarak açıklanmıştır. Buradan hareketle “otistik” sözcüğünün Türkçesinin “içekapanık” olabileceği düşünülmüştür. “Otizm” ve “otistik” sözcüklerinin Türkçe karşılıklarının, ruh biliminde belirtilen rahatsızlığı tam olarak karşılamadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Türkçe karşılıklarının neredeyse hiç kullanılmadığı görülmektedir. Ayrıca “içine kapanmak” deyimini ile benzerliğinden dolayı da verilmek istenen anlamın anlaşılmasında güçlük çekilebileceği düşünülmektedir. Burada yeni sözcük üretiminde, üretilecek sözcüğün verilmek istenen anlamı tam olarak karşılamasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Dolaşıcı Sözcükler:

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabında geçen dolaşıcı sözcüklerin içinde geçtiği cümlelere örnekler verilmiştir:

- “Arkadaşlar **İnternet**’te bir ilaç reklamı gördüm...” (5. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 213. s.)

İnternet: Genel Ağ

“İnternet” sözcüğü dolaşıcı bir sözcüktür ve pek çok dilde (Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca vb.) kullanılmaktadır. Dilimizde de kullanılmakla birlikte, Türkçe karşılığı olan “Genel Ağ”ın kullanımı yaygınlaşmaktadır. Özellikle 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda “İnternet” yerine “Genel Ağ”ın kullanıldığı görülmüştür.

- “Genel Ağ ve bilişim **teknolojilerindeki** gelişmeler sayesinde dijital kaynaklara tek tuşla ulaşabiliyoruz.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 166. s.).

Teknoloji: (Fransızca) Uygulayım bilim

Teknoloji sözcüğü İngilizce (technology), Almanca (technologie), Fransızca (technologie), İtalyanca (tecnologia), İspanyolca (tecnología) gibi pek çok dilde kullanılmaktadır.

Çizelge 12

Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yapısal Özellikleri

	Basit Yapılı Sözcükler	Türemiş Yapılı Sözcükler	Birleşik Yapılı Sözcükler
Sözcük Sayısı	341	13	73

Çizelge 4'e göre 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerden 13'ü türemiş yapılı, 73'ü birleşik yapılı ve 341'i basit yapılı sözcüklerdir.

Yabancı kökenli bir sözcüğe yapım eki getirilerek türetilen sözcükler Türkçeleşmiş kabul edilmektedir.

Dilimize yalnız yabancı kökenli sözcükler değil yabancı dillerden eklerin de girdiği görülmektedir. Örneğin “fedakâr” sözcüğü incelendiğinde, “Arapça “fidâ” ve Farsça “-kâr” ekinin birleşimi ile oluşan türemiş yapılı bir sözcük olduğu görülmektedir. Eklendiği sözcüğe “eden” anlamı katan Farsça “-kâr” ekinin; “sanatkâr”, “isyankâr”, “cevakâr” gibi sözcüklerde de kullanıldığını görmekteyiz.

Türkçe olmayan eklerle türetilen sözcüklere bir örnek de “maneviyat” sözcüğüdür. Arapça “manevi” sözcüğüne yine Arapçada çoğul anlamı veren “-at” eki getirilerek türemiş yapılı bir sözcük oluşturulmuştur. Arapçada çoğul anlamı katan “-at” ekinin Türkçede kullanımının yaygın olduğu söylenebilir: teslimat, hayvanat, talimat vb.

Birleşik yapılı sözcüklerin 62'si, bir yabancı kökenli sözcük ile “etmek” yardımcı eylemiyle kurulmuştur. TDK Genel Türkçe Sözlük'te Türkçe yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemler de Türkçe kabul etmektedir. Bir yabancı sözcük ile Türkçe yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemlerin dilde yaygınlaşması ve dilin gelişimine engel olması ile ilgili Zülfikar (2011: 50-51) şunları söylemektedir:

“Yüzyıllarca Türkçeye bilimsel ölçüler içinde bakılmamış, ses yapı ve anlam özellikleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmamış. Öncekiler Arapçadan, Farsçadan bir isim almış onu muaheze etmek (kınamak), mukayyet olmak (korumak, gözetmek), tertip ve tanzim eylemek (düzenlemek) örneklerinde olduğu gibi kavramların bir tek Türkçe fiille karşılanabileceğini düşünmemiş ve bunları kullanıma sokmuşlardır. Yabancı kökenli kelimelere bunca yönelişin, Türkçenin gelişmesini engelleyeceğini, türetme yollarını tıkayacağını kimse aklına getirmemiş, uyarıcı, tepki gösteren de olmamıştır. Türkçe bu yolla alabildiğine yabancılaşmıştır. Tanzimat Döneminden sonra bu kez aynı yolla telefon etmek, telgraf çekmek, deşifre etmek örneklerinde olduğu gibi Fransızca isimler Türkçe bir fiille işletilmiştir. Bunlara daha sonra milyoner etmek, milyarder olmak gibi yenileri eklenmiş. Bu tutumla içinde Batı kökenli kelime bulunan yüzlerce birleşik fiil ve deyim dile girmiş” (Zülfikar, 2011: 50-51).

Sonuç olarak dildeki yabancılaşma, dilin yapısal özelliklerine dek inmektedir. Bu durum ders kitaplarında da görülmektedir.

4.3.Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Üçüncü Alt Amaç: Sözcük öğretimi etkinlikleriyle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin ne kadarı yabancı kökenlidir?

4.3.1.Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda sözcük öğretimine yönelik şu etkinliklere yer verilmiştir; cümlenin bağlamından sözcüğün anlamını tahmin etme, sözlük kullanma, bulmaca çözüme, eş anlamlı ve zıt anlamlı sözcükleri bulma, verilen sözcüğü cümle içinde kullanma, kavram haritası oluşturma, ipuçlarından hareketle sözcük bulma, sözcüğü anlamı ile eşleştirme, sözcükleri gruplandırma ve ilişkili kavramı bulma.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile 202 sözcük ve sözcük grubunu, öğrencilerin sözcük dağarcığına kazandırmak amaçlanmıştır.

Sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan 202 sözcük ve sözcük grubundan 7'si eylem (şüphelenmek, kemirmek, yalıtılmak, süzmek, haşlamak, bezmek, bulmak), 29'u

deyim (emek vermek, maruz kalmak, avucunu yalamak, vb.)’dir. Geri kalan 166 sözcük ad soylu sözcüklerdir.

Sözcük öğretimi etkinlikleriyle öğretilmesi hedeflenen, “asker, ün, yaşlı, istiklal, istikbal, zalim, cevap, yel, gece” sözcükleri farklı sözcük öğretimi etkinliklerinde tekrarlanmıştır.

Sözcük öğretimi etkinliklerinde “mektep, cevap, rüzgâr, tabiat, evvel, şehir” gibi yabancı kökenli sözcüklerin eş ya da zıt anlamlarının bulunmasına yönelik alıştırmalara sıklıkla yer verilmiştir.

Sözcük öğretimi etkinliklerinde öğretilmesi hedeflenen yabancı kökenli “ray, lokomotif, vagon, pervane, fiyonk, romatizma, karamela, kroket, conta, kabin, porsiyon, havan, sos, bürokratik, sahaf, polo, zırh, pazı, peşrev, dülger, vezir, ibrik, kalfa, conta” sözcüklerinin Türkçe karşılığı bulunamamıştır.

Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen ve Türkçesi bulunan 36 yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır: zalim, mağrur, şahadet, şahit, aziz, istiklal, istikbal, ziyafet, şüphelenmek, nasihat, imal, evvel, nazar, vaat, entelektüel, teori, dahi, muazzam, şöhret, tevazu, hayal, cevap, imtihan, süvari, ilim, diyar, tabiat, mektep, rüzgâr, biyoloji, menü, ekip, nimet, malzeme, talih, egzersiz.

İstiklal Marşı’nın önemini çocuklara kavratmak üzere yazılan “Bilmeyen Var Mı?” adlı metnin sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan “cüda, hayâ, istiklal, şüheda, serhat, hür, bent, ezel, garp, afak” sözcükleri de yabancı kökenli sözcüklerdir. Ancak İstiklal Marşı’nın anlaşılmasına yönelik olan bu etkinlikteki sözcükler, öğrencinin sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen sözcükler arasında sayılmış ancak değerlendirmede ayrı tutulmuştur.

Sonuç olarak, sözcük öğretimi etkinlikleriyle öğretilmesi hedeflenen sözcüklerin %17’sinin Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcükler olduğu belirlenmiştir.

4.3.2. 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda, sözcük öğretimine yönelik en sık kullanılan etkinlikler; sözlük kullanma, cümlenin bağlamından sözcüğün anlamı tahmin etme ve verilen sözcüğü cümlede kullanma etkinlikleridir. Bunların dışında

kavram haritası oluşturma, sözcüğü anlamı ile eşleştirme, sözcükleri gruplandırma ve sözcüğün farklı anlamlarını bulmaya yönelik etkinliklere de yer verilmiştir.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile 265 sözcük ve sözcük grubunu, öğrencinin sözcük dağarcığına kazandırmak amaçlanmıştır.

Bu sözcük ya da sözcük gruplarının 36'sı deyimlerden (cesaretini toplamak, tepeden bakmak, atlı kovalamak, boğazında kalmak, umuda kapılmak, yakışık almamak, iştahı kesilmek vb.), ikisi ikilemelerden (yerli yersiz ve zehir zemberek) oluşmaktadır.

265 sözcükten 18'i dilimize yerleşmemiş yabancı kökenli sözcüklerdir. Bu sözcükler metinlerde geçmemekte, günlük yaşamda sıklıkla kullanıldığı düşünülerek anadili duyarlılığına vurgu yapmak amacıyla özellikle verilmiştir. Yedi ayrı etkinlikte verilen bu yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarının kullanılması gerektiği belirtilmiştir: dizayn, e-mail, doküman, ekstra, online, objektif, sempatik, selfie, laptop, link, part time, global, chat, full, okey, okeylemek, printer, mouse.vb. Aynı anlayışın başka etkinliklerde de sürdürüldüğü dikkati çekmiştir. Metinlerde geçtiği için etkinliklerde de yer verilen "otizm, mekanik, anons, sosyalleşme, konut, direkt, kapasite, cefakâr, fer, idrak, muharebe, muvasala, tahliye etmek, vefakâr" sözcüklerinin anlamlarının bulunup varsa Türkçelerinin kullanılması salık verilmiştir.

Sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan yabancı kökenli sözcüklerden "mikroskop, telgrafhane, çarkıfelek, aerobik, banko, fes, iştah, kürsü, tellal, şerit, rulo, portre, turnuva, seyahatname, piyasa, hatip, broşür, talih, safiha, ahali, mebus" sözcüklerinin Türkçe karşılıkları bulunamamıştır. "Tellal" sözcüğü kitapta "tella" olarak geçmektedir. İncelenen sözlüklerde "tellal" sözcüğünün "tella" biçimde kullanımına rastlanmamış olup yanlış yazıldığına karar verilmiştir.

Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen ve Türkçesi bulunan 62 yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır: haşin, mücadele, parola, hükümet, huzur, vefa, aziz, meşhur, metodik, cereyan, mana, gaye, rayiha, zeki, zahmet, alaturka, zarafet, tasvir, perspektif, azap, mahkûm, plan, nakavt, müşteri, diyar, hasret, şikâyet, nihayet, anormal, dahi, güya, ukala, tekstil, mahrum, azim, ziyafet, vizite, endüstri, patent, taklit, vakur, bombardıman, tuhaf, ikna etmek, folklor, mesut, kem,

nazar, mübarek, figür, erkân, tesir etmek, maarif, müsabaka, icap etmek, iştirak etmek, telkin, teminat, yeis, keder, ufuk, sade. Bu sözcüklerden yalnız “ufuk” ve “vefa” ikişer kez tekrarlanmıştır. Sözcük öğretimi etkinliklerinde yer alan ve Türkçesi bulunan sözcüklerden 4’ü eylem, geri kalan 63 sözcük ad soylu sözcüklerdir.

Sonuç olarak, sözcük öğretimi etkinlikleriyle öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin %23’ünün Türkçesi olan yabancı kökenli sözcükler olduğu belirlenmiştir

4.4. Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Sözcük Kullanımına İlişkin Genel Bulgular

Bu bölümde, incelenen kitaplarda sözcük kullanımı ile ilgili dikkati çeken bulgulara yer verilmiştir. Bu bulgular, sözcük kullanımına ilişkin tutarsızlıklara, aynı anlama gelen sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluklarına ve eş anlamlı sözcük kullanımına ilişkin genel bulgulardır.

4.4.1. İncelenen Kitaplarda Sözcük Kullanımına İlişkin Tutarsızlıklar

İncelenen kitaplarda sözcük kullanımına ilişkin tutarsızlıkların olduğu görülmüştür. Hem incelenen kitapların kendi içinde hem de düzeyler arasında aynı anlama gelen biri yabancı diğeri Türkçe sözcüklerin ikisinin de kullanıldığı belirlenmiştir. Hangi sözcüklerin yeğleneceği konusunda belli bir tutumun belirlenmediği Aslan (2006)’ın çalışmasında da görülmektedir. Bu açıdan Aslan (2006) ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda “ihtiyaç”, “fikir”, “kelime”, “cevap”, “hikâye”, “sebebe”, “şart”, “İnternet”, “grup” gibi yabancı kökenli sözcüklerin yerine; “gereksinim”, “düşünce”, “sözcük”, “yanıt”, “öykü”, “neden”, “koşul”, “Genel Ağ”, “küme” gibi Türkçe karşılıklarının, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’na göre daha sıklıkla kullanıldığı dikkati çekmiştir.

“Bu metinde dizeler nasıl kümelenmiştir.” (18. s.)

“Okuduğumuz metinden yararlanarak aşağıdaki soruları yanıtlayalım. (14. s.)

Metinde Güz'ün ve Kış'ın yaşlı, Bahar'ın ise genç olarak nitelendirilmesinin **nedeni** ne olabilir?" (14. s.).

"Aşağıdaki **sözcük** salkımını inceleyelim." (16. s.).

"Gerçek **öykülerle**, yazarların kurguladığı **öyküleri** nasıl ayırt ederiz?" (137. s.).

"Metnin ana **düşüncesi** nedir?" (298. s.).

"Bu tür durumları **koşul-sonuç** cümleleri ile ifade ederiz." (298. s.).

"Huzurlu ve sakin bir yerde yaşamak istiyormuş öyleyse ruhsal **gereksinimlerine** önem veriyor." (306. s.).

"**Genel Ağ** ortamında herhangi bir konuyla ilgili sayfaya erişmek için **Genel Ağ** adreslerinden yararlanırsınız." (186. s.).

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda yabancı kökenli bazı sözcüklerin ve kavramların Türkçe karşılıklarının yay ayrıç içinde verildiği görülmüştür.

"Genellikle kendinden önceki sözcükle öbekleşerek **sıfat (önad)**, **zarf (belirteç)** ya da **yüklem** olabilir." (s.308).

"**Zamirlerin (adılların)** cümledeki görevlerini fark edelim." (274. s.).

"Kimileri ise **hayali (kurgusal)** olayları anlatır." (273. s.).

"Dinlediğimiz metnin türü **fabldır (öykünce)**." (333. s.).

"Bütün insanlar hür, **haysiyet (değer, saygınlık)** ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik **zihniyeti (anlayışı)** ile hareket etmelidirler." (333. s.).

"**Hâl (durum)** eki almış sözcükleri bulalım." (129. s.).

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda incelenen yabancı kökenli sözcüklerin, sayılan tüm sözcüklere oranı %9,8; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda yabancı kökenli sözcüklerin, sayılan tüm sözcüklere oranı %5,3 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda, yabancı kökenli sözcükler yerine Türkçe sözcüklerin kullanımına daha çok özen gösterildiği sonucuna varılabilir.

4.4.2. İncelenen Kitaplarda Aynı Anlama Gelen Sözcüklerin Kullanımından Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarında, aynı anlama gelen sözcüklerin kullanımından kaynaklanan anlatım bozuklukları dikkati çekmiştir. Anlatım bozukluğuna neden olan sözcüklerin biri Türkçe diğeri ise yabancı kökenli sözcüktür.

“Yazara göre metinde, doğada vakit geçirildiği takdirde insanın içindeki tüm **dertlerden** ve **sıkıntulardan** kurtulacağı anlatılmaktadır.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 231. s.).

“Bedenimiz **güçlü** ve **kuvvetli** olur.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 203. s.).

“Kartal: **Güç** ve **kudreti** temsil eder.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 217. s.).

“Telefonu kapatmadan önce iyi **dilek** ve **temennilerimizi** belirtmeliyiz.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 165. s.)

4.4.3. Eş Anlamlı Sözcüklerin Öğretimi

İncelenen kitaplarda, belirlenen yabancı kökenli sözcüklerin bir kısmının eş anlamlı sözcüklere ilişkin etkinliklerde olduğu görülmüştür. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda “düşünce, kara, yel, ün, yaşlı” gibi Türkçe sözcüklerin, “fikir, siyah, rüzgâr, şöhret, ihtiyar” gibi yabancı kökenli olan ve eş anlamlısı kabul edilen karşılıklarının öğretilmesinin amaçlandığı gibi tam tersi yabancı kökenli olan “evvel, cevap, imtihan, talih, şehir” gibi sözcüklerin Türkçe karşılıklarının da öğretilmesine yer verildiği görülmüştür. Eş anlamlı sözcük etkinliklerinde sözcüklerin özellikle Türkçe karşılıklarının öğretilmesine yönelik bir tutum sergilenmemiş her iki sözcüğün de çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanmıştır.

Eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin anlamlarının tam olarak örtüşüp örtüşmediği konusunda farklı görüşler vardır. Vardar (2007)’a göre eşanlamlılık:

“İki ya da daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, ayrı gösterenlerin aynı gösterilene belirtme özelliği. Örneğin siyah ve kam birçok bağlamda eşanlamlılık gösteren öğelerdir. Eşanlamlılık çoğu kez salt nitelikli olmaktan uzaktır, bu nedenle özdeşlikten çok, anlamca yakınlık belirtir. Çünkü aynı bağlamda hiçbir anlam ayırtısı getirmeden birbirinin yerini alabilecek göstergeler az sayıdadır”(Vardar, 2007).

Vardar (2007), eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin çoğunlukla farklı bağlamlarda kullanıldığına ve eş anlamlılıktan çok yakın anlamlı olduklarına dikkat çekmiştir. Bu durumda eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin öğretimi ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Cümle içerisinde farklı anlamlar kazanıyorsa bu sözcüklere eş anlamlı denilemez. Aksan (2010)'a göre hiçbir dilde aynı anlama gelen birden fazla yerli sözcük yoktur. Tam olarak birbirinin yerine kullanılabilen sözcüklerin biri genellikle yabancı kökenlidir. “Genellikle yabancı kökenlilerle yerlilerin dilde kullanılışları sırasında – bunlar anlamca birbirine çok yaklaşmış bile olsa – kurdukları bağlantılar, bağdaştırdıkları öğeler açısından çoğunlukla ayırım vardır” (Aksan, 2010: 191). Yine Aksan (2010)'a göre bu durum zamanla sözcük ölümüne neden olmaktadır. Aynı anlama gelen iki sözcükten biri toplum tarafından benimsenerek dile yerleşmekte diğeri ise unutulmaktadır. Tıpkı “sü” sözcüğünün unutulup yerini “asker” sözcüğüne bırakması gibi.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da eş anlamlı sözcükler genellikle cümle içerisinde verilmemiştir. Bunun nedeninin de bu sözcüklerin farklı bağlamlarda kullanıldığına göz önünde bulundurulması olabilir. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise eş anlamlı sözcük etkinliklerine yer verilmediği görülmüştür. Bunun yerine sözlük kullanma ve sözcüklerin farklı anlamlarını bulmaya yönelik etkinliklere sıkça yer verilmiştir.

Eş anlamlı sözcüklerin öğretimi yerine sözcüklerin farklı bağlamlarda kazandıkları yeni anlamların kavratılmasına yönelik etkinliklere daha çok yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü eş anlamlı kabul edilen çoğu sözcük birbirini tam olarak karşılamamaktadır. Örneğin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki etkinliklerde verilen ve eş anlamlı kabul edilen “dost” ve “arkadaş” sözcükleri arasında anlam farkı vardır. “Dost” sözcüğü “arkadaş” sözcüğüne göre daha çok yakınlık ifade etmektedir. Bireyin pek çok arkadaşı olabilir ancak bu herkesle dost olduğu anlamına gelmez.

“Okul” sözcüğünün eş anlamlısı kabul edilen “mektep” sözcüğünün günümüzde gereksinim duyulmamasına rağmen etkinliklerde yer aldığı görülmektedir. Bunun yerine, biri yabancı kökenli olan eş anlamlı sözcüklerin öğretiminde özellikle Türkçe karşılıklarının öğretimi amaçlanabilir. Böylece Türkçe sözcüklerin dilde kullanımlarının artması sağlanır ve sözcük ölümü de engellenmiş olur.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada incelenen kitaplardaki yabancı kökenli sözcük kullanımına ilişkin bulgular değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme doğrultusunda ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlara bağlı olarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1. SONUÇLAR

1. Aslan (2006), 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin başı ve metin sonu sorularında Türkçe olmayan sözcüklerin kullanımını belirlediği çalışmasında, yabancı kökenli sözcüklerin %4,5 oranında kullanıldığını belirlemiştir. Lüle Mert (2013), 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 19 metinden yola çıkarak metinlerde kullanılan yabancı sözcük oranını %13 olarak belirlemiştir. Bu araştırmada incelenen kitaplarda yabancı kökenli sözcük kullanımının; 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %9,8 ve 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda %5,3 oranında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

2. İncelenen kitaplarda, en çok Arapça ve Fransızca kökenli yabancı sözcüklerin bulunduğu görülmüştür. Kitaplarda, İngilizce kökenli sadece 4 sözcük bulunmuştur. Batı kökenli sözcüklerin İngilizce kökenli gibi görünse de çoğunlukla Fransızca kökenli olduğu görülmüştür. Bunun nedeni Fransızca kökenli sözcüklerin dilimize İngilizce aracılığıyla girmesi olabilir. Yine de, İngilizcenin günlük konuşma dilimizdeki etkisinin, incelenen kitaplara yansımadağı görülmüş ve bu konuda kitapların hazırlanmasında duyarlılık gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kitaplarda, sözcük kökenine ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Öğrencilere yabancı kökenli sözcüklerin köken bilgisi verilerek anadili duyarlılığı oluşturulabilir.

3. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, “öykü, neden, tümce, düş, olanak, yanıt, yarar, düşünce, buluş, durum” gibi Türkçe sözcüklerin yerine “hikâye, sebep, cümle, hayal, imkân, cevap, fayda, fikir, icat, hâl” gibi yabancı kökenli sözcüklerinin

yeğlendiği görülmüştür. Bu sonuç Aslan (2006)'ın çalışması ile benzerlik göstermektedir.

4. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda sıkça geçen bazı Türkçe sözcükler yerine yer yer yabancı kökenli sözcükler kullanılmıştır. “Yanıt” yerine “cevap”, “neden” yerine “sebebe”, “Genel Ağ” yerine “İnternet”, “sözcük” yerine “kelime”, “öykü” yerine “hikâye” kullanılarak tutarsızlığa düşülmesine rağmen, çoğunlukla Türkçe kökenlilerinin kullanıldığı görülmüştür.

5. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda, tamamen yabancı sözcükler (selfie, download, printer vb.) yerine Türkçe karşılıklarının kullanılmasına yönelik yedi etkinliğe yer verilmiş ve bu etkinliklerin kitabın geneline yayıldığı görülmüştür. Bu tür etkinliklerle çocuklarda dil duyarlılığının oluşturulmak istenmesi, olumlu bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da bu tür etkinliklere yer verilmekle birlikte 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na göre daha az olduğu belirlenmiştir.

6. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında, aynı anlama gelen biri yabancı biri Türkçe olan iki sözcüğün aynı cümle içerisinde kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluklarının olduğu görülmüştür.

7. Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda, “fabl (öykünce)”, “zamir (adıl)” gibi bazı yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe karşılıklarının yay ayrıç içinde verildiği, yer yer de “kurmaca (hayali)”, “söyleşi (mülakat)” gibi Türkçe sözcüklerin, dilimizde kullanılan yabancı kökenli karşılıklarının yay ayrıç içinde verildiği görülmüştür. Bu uygulama, dilimizde sıklıkla kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin Türkçelerinin çocuğa anımsatılması açısından olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

8. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcükler doğal olarak metinlerde geçen cümlelerden seçilmiştir. Türkçe dersinin temel kaynakları, çocuğa dil duyarlılığını duyumsatabilecek nitelikli yazınsal metinlerdir. Bu açıdan, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin seçimi büyük önem taşımaktadır. Ancak sözcük öğretiminin sadece metinlerde geçen sözcüklere dayalı olması ve dolayısıyla çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin rastlantısal olarak belirlenmesi, sözcük öğretiminin planlı yürütülemediğini

göstermektedir. Rastlantısal olarak gerçekleştirilen sözcük öğretiminde, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin ileriki düzeylerde tekrarlanarak pekiştirilmesi ve çocuğun bu sözcüklerin ne kadarını öğrendiğinin yoklanması güç bir olasılık olarak görülmektedir.

9. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocukların sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %17'si; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise %23'ü Türkçesi bulunan yabancı kökenli sözcüklerdir. Ders kitaplarındaki metinlerde geçen bu sözcüklerin çocuk tarafından anlaşılabilmesi, metnin işlenmesinde elbette gereklidir. Ancak bu sözcüklerin Türkçelerinin de bilinip kullanılması dil duyarlılığı açısından zorunludur.

10. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci ve çalışma kitaplarında geçen bazı yabancı kökenli sözcüklerin Türkçelerinin, verilmek istenen anlamı tam olarak karşılamadığı ya da bu sözcüklerin başkaları tarafından anlaşılamayacağı düşünülebilir. Örneğin; “işaret” yerine “im”, “ton” yerine “titrem”, “zekâ” yerine “anlak”, “otizm” yerine “içekapanış” kullanılması yadırganabilir ancak “yabancı sözcüğü karşılamadığı sanılanları kullanmak bile, yabancı sözcüğü kullanmaya yeğlenmelidir. Böylece, gün gelir, o sözcük o kavramı ya iyice içerir ya da o süre içinde yeni bir karşılık bulunur. Önemli olan anadilimizi sevmektir” (Püsküllüoğlu, 2009:8).

11. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yeni sözcük üretimine ilişkin bir etkinliğin olduğu görülmüştür. Kitapta bu tür bir etkinliğin yer alması, yeni sözcük üretimine ve gereksinim duyulan yeni sözcüklerin anadilinde üretilmesi gerekliliğine dikkat çekmesi açısından olumlu bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Bu tür etkinliklere kitaplarda daha çok yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.2. ÖNERİLER

Bu çalışmayla elde edilen bilgiler doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

1. Türkçe ders ve çalışma kitaplarında sözcük seçimine özen gösterilmelidir. Kitaplarda, yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıkları kullanılarak kitaplar dil duyarlılığı ile hazırlanmalıdır.
2. Tüm ders ve düzeyler için hazırlanan ders kitapları, kullanılan dil ve sözcük seçimi açısından tutarlı olmalıdır.
3. Türkçe öğrenci çalışma ve ders kitaplarında sözcük öğretiminin planlı biçimde yürütülebilmesi için düzeylere göre bilinmesi gereken sözcüklerin belirlenmesi gerekmektedir.
4. Sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcükler, çocukların düzey, ilgi ve gereksinimlerine göre seçilmeli ve bu sözcükler kavram ve sözcük ilişkisi açısından incelenmelidir.
5. Yabancı sözcüklere karşılık üretilen Türkçe sözcüklerin kullanım sıklığının artarak dile yerleşmesi için bu sözcüklerin ders kitaplarında kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

a) İncelenen Kaynaklar

- Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakçı, R. ve Üstün, E. (2017). *Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. E. Aktaş ve B. Bayram (Ed.). Ders Kitapları, 1. Baskı, İstanbul: Binet Matbaacılık.
- Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017). *İlköğretim Türkçe 6. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti.

b) Yararlanılan Kaynaklar

- Abdulgani, Y. (2011). *Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki (2009) Metinlerin Kelime Serveti Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Adalı, O. (2011). *Anlamak ve Anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Akalın Ş. K. (2014). Türkçede Söz Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme. *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, Sayfa 831-841.
- Aksan, D.(2006). Türkçenin Zenginliği ve Sözvarlığının Gücü. Pılandı, H. (Ed.). *Türk Dili* (s. 29-53). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aksan, D. (2010). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2014) *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). Türkçenin Sözvarlığı. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyüz Aru, S. (2013). *İlköğretim Programına Göre Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarında Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Planlamanın İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arpağ, M. (2016). *İlköğretim İkinci Kademe 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Sözcük Türleri Bakımından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, C. (2006). Türkçe Ders Kitaplarında ‘Türkçe Olmayan Sözcükler’in Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi*, Sayı:133, 7-19.
- Aslan, C. (2017). *Örnek Eğitim Durumlarıyla Türkçe- Türk Dili ve Edebiyat Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Balaban, A. (2015). Yabancı Kelimelere Karşılık Bulmada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 10/8, p. 573-596.
- Baldan, N. (2009). *Yeni Program 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Kelime Serveti ve Güçlük Seviyesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başkan, Ö. (1988). *Bildirişim insan-dili ve ötesi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bora, N. (2016). *İlköğretim 2. Kademe 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcük Türlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bulak, Ş. (2013). Türkçenin Sadeleştirilmesinde Yanlış Ek Kullanımı veya Eklerin Yanlış Kullanılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6 Issue 3, p. 57-76.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. New York: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2007). *Dillerin Katli* (Çev. Gökhan Cansız). İstanbul: Profil Yayınları.
- Demirbüken, S. (2009). *İlköğretim 1. Kademe 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Sözcük Türleri Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirgüneş, S. (2017). 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Sözcük Öğretimi ve Sözcük Sıklıkları Bakımından İncelenmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*. Vol:8, Issue:26, 290-302.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, Sayfa 1-24.
- Ece, M. (2008). *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergenç, İ. (2001). Bilim Dili ve Anadil. *Bilim ve Ütopya*, Sayı 80, Sayfa 12-13.
- Göçer, A. (2009). Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/4, 1025-1055.

- Gül, D. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Kelime Öğretiminde Kullanılan Etkinliklerin Etkinliğine Yönelik Bir Araştırma* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, V. D. (2003). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 1/1, Sayfa 201-217.
- Hepçilingirler, F. (2007). *Dilim Dilim Anadilim*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Karababa, Z. C. (1993). *Türkçeyle İngilizce Arasında Birbirine Paralel Anlatım Biçimlerinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karababa, C. (2002). İlköğretim 3. ve 5. Sınıf Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarının Temel Nitelikleri. *Dil Dergisi*, Sayı 113, 33-39.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi (Öğretmen El Kitabı)*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Karadağ, Ö. (2013). *Kelime Öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kavcar, C. (2002). Türkçenin Güncel Sorunları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, sayı 27, 13-17.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Sever, S. (2005). *Türkçe Öğretimi Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavcar, C. (2007). Yazı Devrimi ve Türkçenin Yaşaması. *Türk Dili*, Sayfa 484-497.
- Kocaman, A. (2016) Türkçeyi ve Bilim Söylemini Düşünürken. *Türk Nefroloji Derneği Terim Kolu Bülteni*, Sayfa 10-12.
- Korkmaz, Z. (2001). *Bilim Dili ve Türkçe*. (17 Mayıs 2001 yılında Türk Dil Kurumunda verilen konferanstır.)
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lüle Mert, E. (2013). Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarının Sözcüksel Görünümlerine İlişkin Örnek Bir Uygulama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 17, 152-168.
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel Genel Dilbilim (Vardar, B. Çev.)*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara.

- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2015). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012) *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*.
- Murat, A. (2014). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kelime Çalışmalarındaki Kelimelere Erişi Düzeylerinin Belirlenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, E. (2017). *Anadilin Toprağında*. Ankara: Akılçelen Kitaplar Yayınevi.
- Özkan, E. (2013). İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Sözcüklerin Öğretimi ve İç Sözlük İlişkisi (Mersin İli Örneği). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter, 2095-2114.
- Pehlivan, A. (2008). Türkçe Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları. *Dil Dergisi*, sayı. 122, 84-94.
- Püsküllüoğlu, A. (2009). *Öz Türkçe Kılavuzu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Öz Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcük Çalışmalarının Yöntem-Teknik ve Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımlar Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z., Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Sezgin, F. (2004). *Türkçede Batı Kökenli Kelimelerin Yoğunluğu*. Ankara: TDK Yayınları.
- Solak M., Yaylı, D. (2009). "İlköğretim İkinci kademe Türkçe Ders Kitaplarının Türler Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol.2 Issue 9, 444-453.
- Tavşancıl, E., Aslan, E. (2001). *Sözel Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Ülkü, V. (2006). Türkçenin Zenginleştirilmesi. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 3:1, 25-33.
- Ülper, H. (2010). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Yıldırım Koçkaya, G. (2014). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Klasik Yöntemlerle Verilmeye Çalışılan Kelime Öğretimi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zülfikar, H. (2002). Türkçenin Söz Varlığında Yabancılaşma. H. C. Güzel, K. Çiçek, ve S. Koca, (Ed.). *Türkler* (Cilt18) (s. 74- 79). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Zülfikar, H. (2011). Düünden Bugüne Türkçe/ Yabancı Kelimelerin Dilde Yayılışı. *Türk Dili*, Sayfa 49-56.

c) Genel Ağ Kaynakları

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts

Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts